

«Часопис ПАРЛАМЕНТ»

науково-популярний журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ 5474 від 13.09.2001 р., видане Державним комітетом інформаційної політики України

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ

Лабораторія законодавчих ініціатив
www.parliament.org.ua
info@laboratory.kiev.ua
тел.: (044) 531 37 68
факс: (044) 425 25 33

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Ігор КОГУТ

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР

В'ячеслав ШРАМОВИЧ

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР

Олеся МАЛАШ

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Олеся КИРИЧЕНКО
Світлана МАТВІЄНКО
Марія КОВАЛЬ
Наталя МАТВІЄНКО
Олександр СИНЬООКИЙ
Олександр ЗАСЛАВСЬКИЙ
Анжела ЄВГЕНЬЄВА

При використанні матеріалів посилання на журнал «Часопис ПАРЛАМЕНТ» обов'язкове.

Підписано до друку 18.12.2009.
Формат 60x84/8.

Журнал видається українською мовою.
Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно.

ОРИГІНАЛ-МАКЕТ

Роман МАРКОВЕЦЬ

ДОДРУКАРСЬКА ПІДГОТОВКА

ТОВ «Вістка»

ВЕРСТКА

Тетяна ПОРЕМСЬКА

ДРУК

ТОВ «Вістка», 01042, Київ, пер. Новопечерський, 5,
тел.: (044) 583-50-94

«Часопис ПАРЛАМЕНТ» №5/2009

ЗМІСТ

«Часопис ПАРЛАМЕНТ», № 5/2009

Вступне слово стор. 2

Тема

1. Інститут вето: зарубіжний досвід,
національне законодавство і практика, пропозиції ... стор. 3

Додатки

Закони, ветоані Президентом протягом роботи
Верховної Ради України 4-го скликання
(23.01.2005 – 24.05.2006) стор. 22

Закони, ветоані Президентом протягом роботи
Верховної Ради України 5-го скликання стор. 34

Закони, ветоані Президентом протягом роботи
Верховної Ради України 6-го скликання
(станом на 24.11.2009 р.) стор. 39

Вето на закони: зарубіжний досвід стор. 45

Тема

2. Імунітети виборних посадових осіб:
шляхи удосконалення правового регулювання стор. 58

Автор дослідження: **Д. Ковриженко**

У реалізації проекту
також взяли участь: **В. Іщенко, О. Чебаненко, Ю. Маєвський**
В. Шрамович, С. Криворотов

Ця публікація здійснена за підтримки, наданої
Відділом демократії і врядування Місії USAID в Україні, Молдові та Білорусі
відповідно до умов гранту №121-A-00-03-00008-00.
«ПРОГРАМА СПРИЯННЯ ПАРЛАМЕНТУ ІІ.

Програма розвитку законотворчої політики»
Думки і твердження, висловлені в публікації, відображають особисту позицію авторів
і можуть не співпадати з позицією USAID та ПСП ІІ.

Програма сприяння Парламенту ІІ
Програма розвитку законотворчої політики

2010-Й – РІК ЮВІЛЕЇВ

**Ігор
КОГУТ,**
*Голова Ради
Лабораторії
законодавчих
ініціатив*

Шановний читачу! Якщо Ви розгорнули наш журнал, це вже щось означає, а саме – що Ви є людиною непересічною, людиною пошуку нового знання, розуміння функціонування держави і влади, побудови демократичного суспільства, і, звичайно, зацікавлені у розвитку національного парламентаризму відповідно до світових практик. Цей номер Часопису Парламент підсумовує нашу натхненну і непросту працю у 2009 році та ще раз акцентує увагу на планах Лабораторії законодавчих ініціатив у році прийдешньому.

Новий 2010 рік, для мене особисто і, великою мірою, Лабораторії законодавчих ініціатив стане роком ювілейним. У квітні ми відзначатимемо 10-річчя Лабораторії, а у листопаді – 5-річчя Української школи політичних студій. Втім, я хотів би зосередити Вашу увагу на іншій даті, якій буде приділено багато нашої уваги. Це – 20-річчя сучасного українського парламентаризму.

Невтомно працюючи над вивченням зарубіжного досвіду та готуючи різноманітні рекомендації, пропозиції для підвищення ефективності національного парламентаризму, ми орієнтуємося на просте гасло: «Сучасний європейський парламент для України». Тішимося, що кожного дня знаходимо людей та інституції, які готові нас підтримувати і допомагати. Серед таких людей є народні депутати України, судді Конституційного суду у відставці, викладачі вузів, експерти незалежних аналітичних центрів, громадські діячі, журналісти. Вдячні за фінансову підтримку нашим партнерам: Програмі сприяння парламенту України (що фінансується Агенцією з міжнародного розвитку США) та Британською Вестмінстерською фундацією за демократію.

Увесь 2009 рік ми працювали над розробкою Білої книги українського парламентаризму, продовжимо цю роботу і в 2010 році. А це численні консультації з фахівцями політико-правової сфери, представниками Верховної Ради України, діячами громадянського суспільства з багатьох міст нашої країни.

Ці консультації налаштовують нас на ще більші зусилля по реформуванню виборчої системи (без цього неможливі будь-які зрушення в напрямку модернізації української держави), створенню прозорої системи політичних фінансів, перегляду положень чинної Конституції України. Іншими словами, нам потрібно буде більш наполегливо працювати з тими темами, яким Лабораторія законодавчих ініціатив присвятила не лише останні роки своєї діяльності, а фактично весь свій потенціал з початку існування (квітень 2000 року).

Ми шукаємо різноманітні шляхи поширення ідей модернізації суспільства і держави, й сподіваємося, що Національна громадська мережа підтримки реформ розвиватиметься, як спільнота відданих українським ідеалам та європейській перспективі громадських діячів. Ми в постійному пошуку людей та ідей, і тому в році 2010 велика увага приділятиметься Українській школі політичних студій, яка має якісно вдосконалювати свій програмний контент і процедури набору учасників, не меншої уваги потребуватиме розвиток Школи професійної журналістики «НОВА УКРАЇНА» та Мережі лідерів громадянського суспільства (мережа об'єднує понад 100 громадських організацій з Азербайджану, Вірменії, Грузії, Молдови та України).

Та все ж найбільшої уваги у ювілейний для Лабораторії законодавчих ініціатив рік заслуговує патрована нами Верховна Рада України. Міжнародні конференції, численні тренінги, грантові програми для українських НУО, студентські наукові читання, і, нарешті, презентація Білої книги українського парламентаризму, нові дослідження проблем законодавчого процесу, вкрай необхідне формування інституційних передумов для реформування і модернізації українського парламенту (у форматі парламентських робочих груп та комісій, слухань та консультацій) – ключові завдання на 2010 рік. Ми з надією і натхненням робитимемо все, аби український парламент та Україна розвивалися. Читайте Часопис Парламент! Це потрібно не тільки для нас – це нові ідеї та бачення, якими ми хочемо поділитися з мислячими людьми.

ІНСТИТУТ ВЕТО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА, ПРОПОЗИЦІЇ

**Денис
КОВРИЖЕНКО,**
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВЕТО

Інститут вето (*intercessio*) виник ще в часи Римської республіки з метою захисту інтересів плебеїв від патрициїв, забезпечення узгодженого прийняття рішень консулами та контролю вищих посадових осіб за посадовими особами (магістратами) нижчого рівня. Відтак правом вето наділялись:

1) народні трибуни (які могли застосувати вето щодо будь-якого рішення, прийнятого Сенатом чи будь-яким магістратом (за винятком диктатора¹ і цензора²),

2) один з двох консулів, який міг застосувати вето щодо рішення іншого консула,

3) один з магістратів, який мав право вето щодо рішень магістратів рівного йому або нижчого рівня.

Вето, які застосовувались цими магістратами, носили абсолютний характер. Наприклад, якщо трибун застосовував право вето, рішення Сенату не набувало чинності, проект ветоаного рішення не міг бути винесений на розгляд трибунних коміцій (народних зборів за територіальними округами (трибами); якщо один з консулів застосовував право вето щодо рішення іншого консула – рішення вважалося таким, що не було прийнято обома консулами і не набувало чинності. Механізм вето дозволяв забезпечити баланс інтересів патрициїв та плебеїв (хоча, на думку деяких дослідників³, вето трибунів часто було причиною інституційного паралічу органів влади Республіки та анархії – неврегульовані внаслідок застосування трибунами вето відносини регулювались за власним розсудом учасників цих відносин), запобігав

узурпації влади одним із консулів, а також забезпечував контроль вищих магістратів за діяльністю нижчих магістратів.

В період імперії інститут вето (інтерцесії) еволюціонував. Починаючи з 23 р. до н.е. принцес (імператор) отримав повноваження трибунів (*tribunitia potestas*), а відтак – і право вето щодо будь-якого рішення чи проекту рішення Сенату або іншого магістрату, включаючи народних трибунів. У той же час, влада трибуна не поширювалась за межі міста Риму, у зв'язку з чим Октавіан Август забезпечив наділення себе двома типами інших повноважень – владою консула (*consular imperium*), яка дозволяла принцепсу застосовувати право вето щодо рішень консулів тоді, коли він перебував у Римі, та вищою владою (*imperium maius*) – якщо принцес перебував за межами Риму, він міг, по-перше, застосовувати право вето щодо рішень консулів, однак консули не могли ветоувати рішення самого принцепса; по-друге, – застосовувати вето щодо рішень місцевих магістратів відповідних провінцій. Починаючи з 284 р. н.е. (період домінування, коли влада імператора набула абсолютного характеру) інститут вето втратив своє значення, оскільки всі ключові рішення в державі приймалися особисто імператором, Сенат перетворився на Римську міську раду, а всі магістрати – на муніципальних посадових осіб⁴.

В часи середньовіччя поняття вето в основному пов'язувалося з правом монархів окремих країн (Австрія, Іспанія, Священна римська імперія, Франція) блокувати обрання певного

¹Посадова особа, яка призначалась консулами за рішенням Сенату на строк до 6 місяців у випадках надзвичайних ситуацій, які потребували негайного реагування, що було неможливим за умов прийняття рішень обома консулами (оскільки консули діяли колегіально). Диктатори наділялись надзвичайними повноваженнями – їх рішення не могли бути ветоані трибунами, а винесені ними вироки не підлягали перегляду народними зборами (коміціями). В період пізньої Республіки (Люцій Корнелій Сула, Гай Юлій Цезар) диктатори призначались без обмеження строку повноважень (*dictator perpetuus*). Посада була остаточно скасована у 44 р. до н.е.

²Посадова особа, що здійснювала перепис громадян та оцінку їх майна з метою поділу громадян на соціально-політичні, військові і податкові розряди, нагляд за дотриманням норм моралі, а також застосовувала санкції за порушення таких норм, здійснювала фінансовий контроль (віддання на відкуп суспільних земель, державних доходів і податків, державні закупівлі), нагляд за будівництвом і утриманням громадських будівель і споруд, якщо таке будівництво і утримання здійснювалось за мінімальну плату.

³Див., наприклад: Robert J. Spitzer. *The Presidential Veto: Touchstone of American Presidency*. – State University of New York, 1988. – р. 2

⁴История государства и права зарубежных стран. Часть 1. Под ред. проф. Крашенинниковой Н.А. и проф. Жидкова О.А. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1998; http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/istrp/11.php

кардинала Папою Римським (*jus exclusivae*), правом схвалювати або не схвалювати рішення, прийняті парламентом (королівською радою)⁵ а також так званім ліберальним вето (*veto liberum*), яке існувало в середньовічній Польщі.

Суть **ліберального вето** полягала у тому, що будь-який член польського Сейму міг зупинити поточну сесію Сейму і скасувати всі ухвалені на ній закони, вигукнувши «Nie pozwalam!». Вперше veto liberum було використано членом Сейму Владиславом Шічинським у 1652 році для блокування прийняття рішення про продовження сесії Сейму, а в 1669 році – Адамом Олізаром для припинення сесії Сейму. У першій половині 18 століття застосування ліберального вето стало в Польщі звичним явищем і призвело до її занепаду. Остаточо ліберальне вето було скасоване Конституцією Польщі 1791 року.

Суть **«королівської згоди»** полягала у тому, що рішення королівської ради (яка еволюціонувала в парламент) підлягали схваленню монархом. Відповідно, якщо монарх не вважав доцільним схвалити прийняте королівською радою (парламентом) рішення, він міг відмовити у наданні згоди на набуття ним чинності. Зараз інститут «королівської згоди» існує у **Бельгії, Великобританії, окремих країнах Британської Співдружності** (де від імені монарха згоду на ухвалене парламентом рішення надає губернатор), **Данії, Йорданії, Іспанії, Люксембурзі, Ліхтенштейні, Норвегії, Японії** та деяких інших країнах з монархічною формою правління. Право монарха надавати королівську згоду на набуття чинності ухваленого парламентом закону у різних країнах обмежене по-різному. Наприклад, у **Великобританії** монарх теоретично може відмовити у наданні згоди на набуття чинності законопроектом, ухваленим парламентом, однак на практиці з 1708 року монарх цього ніколи не робив. В **Бельгії** та **Ліхтенштейні** надання або відмова у наданні королівської згоди є виключним правом монарха, обсяг якого законодавством не звужується. В Бельгії монарх скористався цим правом у 1990 році

(вперше в історії Бельгії з 1831 року⁶), відмовившись надати згоду на набуття чинності законом, що передбачав легалізацію абортів. Одночасно король звернувся до уряду з проханням відсторонити його від виконання обов'язків глави держави; закон був підписаний Прем'єр-міністром, після чого парламент поновив короля на посаді глави держави⁷. Аналогічний випадок мав місце і в **Ліхтенштейні**, де монарх також відмовився підписати закон про легалізацію абортів, що призвело до політичної кризи. Наслідком цієї кризи стало внесення змін до Конституції Ліхтенштейну, яка суттєво розширила повноваження монарха у сфері законодавчої та виконавчої влади (зокрема, статтею 65 Конституції Ліхтенштейну передбачено, що непідписання князем закону протягом 6 місяців з дня його ухвалення парламентом має наслідком ненабуття законом чинності, при цьому можливості подолання вето Конституцією не передбачено), а також винесення закону про легалізацію абортів на загальнонаціональний референдум, на якому його і було ухвалено у 2005 році⁸. До недавнього часу абсолютним правом вето був наділений і Великий Герцог **Люксембургу**. За останніх 100 років люксембурзькі монархи скористалися цим правом лише два рази; останній раз – у 2008 році, коли Великий Герцог відмовився підписати закон про легалізацію евтаназії. Як і в інших згаданих монархіях, рішення Великого Герцога призвело до політичної кризи, результатом якого стало внесення змін до Конституції, що позбавили монарха права відмовляти у наданні згоди на набуття чинності законом, ухваленим парламентом. Варто відзначити, що Великобританія, Бельгія, Ліхтенштейн та Данія є винятками з конституційної практики європейських монархій. В інших країнах Європи монарх або взагалі не має права відмовити у наданні згоди на набуття чинності ухваленим парламентом законом (**Іспанія, Швеція**), або зобов'язаний підписати закон, якщо за результатами його розгляду парламентом закон було схвалено повторно (**Норвегія**⁹), або замість монарха (у разі нена-

⁵ Так зв. «королівська згода» (royal assent, sanction royale)

⁶ Opinion on the Amendments to the Constitution of Liechtenstein Proposed by the Princely House of Lichtenstein, adopted by the Venice Commission at its 53rd plenary session (Venice, 13–14 December 2002) on the basis of comments by Mr. Henrik Zahle (Member, Denmark), Mr. Pieter van Dijk (Member, the Netherlands), Mr. Jean-Claude Scholsem (Member, Belgium); <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc03/EDOC9661.htm>

⁷ King, Rejecting Legalized Abortion, Suspended Voluntary in Belgium// The Boston Globe, April 5, 1990; <http://www.encyclopedia.com/doc/1P2-8168018.html>

⁸ Liechtenstein Legalizes Abortion; <http://www.lifesitenews.com/ldn/2005/nov/05112802.html>

⁹ З 1905 року королі Норвегії жодного разу не скористалися правом відмови у наданні королівської згоди на набуття законом чинності.

дання ним згоди) закон може бути підписаний урядом (Нідерланди)¹⁰.

Інститут вето у сучасному розумінні еволюціонував з концепції Дж. Локка та Ш.–Л. Монтеск'є щодо поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Ця концепція, доповнена принципом стримувань і противаг, вперше знайшла закріплення на конституційному рівні в США. Так, відповідно до частини сьомої статті 1 Конституції США, кожен законопроект, схвалений Палатою представників та Сенатом, передається Президенту США. Якщо Президент підтримує законопроект, він його підписує, якщо ні – повертає законопроект до тієї палати, яка ініціювала його прийняття, разом із своїми запереченнями, які заносяться до журналу відповідної палати, після чого законопроект розглядається палатою повторно. Якщо за результатами повторного розгляду законопроекту відповідною палатою не менш як дві третини її членів повторно підтримають законопроект, останній разом із запереченнями Президента передається на розгляд другої палати Конгресу. Якщо не менш як дві третини членів другої палати підтримають законопроект, він стає законом. Якщо законопроект не було повернуто Президентом до палати протягом 10 днів (за винятком неділь) після його отримання, він вважається підписаним главою держави. Законопроект не стає законом, якщо він не був підписаний Президентом у встановлений строк і не був повернутий до відповідної палати за умови, що день, у який законопроект мав би бути повернутий на розгляд палати, припадає на перерву між засіданнями Конгресу.

Згодом аналогічні положення в частині суспензивного вето знайшли відображення у законодавстві й інших країн. Так, 1789 році було обмежено право абсолютного вето французького монарха – якщо після повернення монархом закону для повторного розгляду парламентом Національні Збори повторно ухвалювали вето-ваний закон, монарх був зобов'язаний його підписати та оприлюднити. В схожий спосіб було обмежено право вето монарха в Іспанії – згідно з Конституцією Іспанії 1812 року монарх міг застосувати право на закон, ухвалений палатами парламенту, двічі, однак якщо за результатами розгляду другого вето парламент в третій

раз ухвалив теж саме рішення, монарх був зобов'язаний підписати закон. Подібні норми (див. Додатки) знайшли відображення і у Конституції Норвегії 1814 року¹¹.

На сьогодні термін «вето» досить рідко закріплюється у конституціях держав, і його зміст розкривається через складніші конституційні формулювання (див. Додатки). На думку окремих дослідників, це зумовлено тим, що в конституційному регулюванні законодавчого процесу є важливим якраз визначити межі і спосіб участі у законодавчому процесі глави держави, а не просто дати назву цьому його повноваженню. Тому творці конституцій віддають перевагу створенню конструкцій, які окреслюють право вето глави держави в його змістовній частині і тим самим уникають двозначних тлумачень з приводу змісту цього права¹².

2. ІНСТИТУТ ВЕТО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Зазвичай, право вето розглядається переважно як прерогатива насамперед глави держави. Водночас у країнах з двопалатними парламентами верхня палата парламенту наділена своєрідним правом вето щодо рішень нижньої палати. З огляду на те, що останнім часом в Україні активізувалась ідея утворення другої палати Верховної Ради України (практичне втілення ця ідея знайшла у проекті Закону № 4290 від 31.03.2009 «Про внесення змін до Конституції України», внесеному Президентом України на розгляд Верховної Ради України¹³), у цій публікації ми дослідили не лише процедуру регулювання президентського вето, але і процедуру взаємодії верхньої та нижньої палат парламенту у законодавчому процесі.

До переліку країн, конституції яких було проаналізовано авторами цього дослідження, належать 39 країн, переважна більшість з яких – країни Європи: Австрія, Албанія, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Великобританія, Греція, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Мальта, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, США, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швеція, Японія.

¹⁰ Opinion on the Amendments to the Constitution of Liechtenstein Proposed by the Princely House of Lichtenstein, adopted by the Venice Commission at its 53rd plenary session (Venice, 13–14 December 2002) on the basis of comments by Mr. Henrik Zahle (Member, Denmark), Mr. Pieter van Dijk (Member, the Netherlands), Mr. Jean-Claude Scholsem (Member, Belgium). – p. 16; <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc03/EDOC9661.htm>

¹¹ Robert J. Spitzer. The Presidential Veto: Touchstone of American Presidency. – State University of New York, 1988. – p. 3.

¹² Данилів В. Право вето: історія, міжнародний досвід та «українська специфіка». – http://www.parliament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=1336&ch_id=20&as=0

¹³ Так зв. «королівська згода» (royal assent, sanction royale)

2.1. Президентське вето

2.1.1. Обсяг права вето

Дослідження положень конституцій зарубіжних країн дозволяє говорити про те, що у більшості країн Європи застосування права вето є *дискреційним повноваженням* глави держави. Так, підписання закону або застосування права вето щодо прийнятого закону є виключним правом глави держави у **Албанії, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Великобританії, Греції, Естонії, Кіпрі, Латвії, Литви, Македонії** (за деякими винятками), **Молдові, Норвегії, Польщі, Португалії, Російській Федерації, Румунії, Сербії, Словаччині, Угорщині, Фінляндії, Франції, Чехії, Чорногорії**. В державах з президентською формою правління (**США, країни Латинської Америки**) застосування права вето на закон також є дискреційним повноваженням глави держави.

У той же час, в ряді європейських країн глава держави або взагалі позбавлений права вето, або це право певним чином обмежено. До досліджених країн, в яких закони *не можуть бути ветовані главою держави взагалі*, належать, наприклад, **Австрія, Боснія і Герцеговина, Ісландія** (Президент може відхилити закон, однак він все одно набуває чинності; у разі відхилення закон виноситься на затвердження загальнонаціонального референдуму), **Іспанія, Люксембург, Мальта** (Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити закон невідкладно після його одержання), **Нідерланди, Німеччина** (після контрасигнації закону урядом він підписується та офіційно оприлюднюється Федеральним Президентом), **Словенія** (закони підписуються та оприлюднюються Президентом протягом 8 днів з дня їх ухвалення), **Хорватія** (Президент Хорватії зобов'язаний підписати та оприлюднити закон протягом 8 днів з дня його ухвалення), **Швеція** (закони промульгуються урядом або парламентом), **Японія**.

В ряді європейських держав обрано певну *«проміжну» модель* – глава держави може застосувати право вето або лише щодо певних рішень, або лише з дотриманням певних процедур. При цьому важлива роль у таких процедурах відводиться уряду. Так, в **Ірландії** глава держави зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити внесений Прем'єр-міністром і схвалений парламентом закон не раніше ніж на п'ятий і не пізніше ніж на сьомий день з дня його одержання, крім двох випадків, прямо передбачених Конституцією Ірландії (якщо за результатами консультацій з Державною Радою глава держави вирішив звернутись до Верховного Суду Ірландії для вирішення питання про конституцій-

ність закону або у разі звернення визначеної кількості членів обох палат парламенту зі спільним клопотанням щодо непідписання закону Президентом). Згідно з Конституцією **Італії** підписання закону Президентом потребує обов'язкової контрасигнації Прем'єр-міністром Італії. Згідно з македонською Конституцією Президент **Македонії** не має права вето щодо законів, прийнятих не менш як двома третинами від складу парламенту. В **Словаччині** Президент зобов'язаний застосувати щодо закону право вето, якщо цього вимагає уряд (стаття 87 Конституції Словаччини). В **Чехії** (як, до речі, і в Україні), Президент не має права вето щодо законів про внесення змін до Конституції.

2.1.2. Строк застосування права вето та наслідки неповернення закону на повторний розгляд протягом визначеного строку

Конституції зарубіжних держав *по-різному визначають строки застосування права вето та правові наслідки їх пропуску*.

Наприклад, в **Австрії, Бельгії, Боснії, Великобританії, Нідерландах, Німеччині, Норвегії, Македонії, Словаччині, Швеції, Японії** відповідні *строки* і наслідки їх пропуску на конституційному рівні *не визначено взагалі*.

Конституції **Болгарії, Греції, Естонії, Ірландії, Ісландії, Іспанії, Італії, Кіпру, Латвії, Люксембургу, Молдови, Польщі, Португалії, Росії, Румунії, Словенії, Угорщини, Франції, Хорватії, Чехії, Чорногорії** не передбачають правових наслідків порушення цих строків.

В **Литві та Сербії**, якщо закон протягом визначеного Конституцією строку не було ні підписано главою держави, ні повернуто для повторного розгляду парламентом, *він підписується спікером парламенту*.

В **Албанії, Білорусі та США** непідписання закону Президентом і неповернення його на повторний розгляд парламентом *тягне набуття законом чинності* (закон вважається підписаним).

В **Фінляндії** непідписання Президентом закону протягом встановленого строку *прирівнюється до застосування вето на закон* (що тягне повторний розгляд закону парламентом та, у разі його повторного схвалення – опублікування без підпису глави держави).

В **Ірландії та Латвії** обмежено не лише кінцевий строк застосування главою держави вето щодо ухвалених парламентом законів, але і *визначено строк, протягом якого Президент не має права підписувати такі закони* – вони становлять відповідно в Ірландії – **7 і 5 днів**, в Латвії – **21 та 7 днів**. При цьому ірландська

Конституція зобов'язує Президента підписувати окремі категорії невідкладних законів (з питань введення надзвичайного стану тощо) у день їх прийняття.

Конституція **Чорногорії** передбачає, що Президент може повернути закон на повторний розгляд парламенту протягом **7 днів** після його схвалення (протягом 3 днів – у разі прийняття закону парламентом за скороченою процедурою). В **Словенії** та **Хорватії** глава держави зобов'язаний підписати протягом **8 днів** з дня його прийняття. Згідно з литовською Конституцією, Президент **Литви** може повернути закон для повторного розгляду парламентом протягом **10 днів** з дня його одержання. В **США** відповідний строк також становить **10 днів (без урахування неділя)**; непідписаний у цей строк Президентом США закон вважається підписаним (крім випадку, коли день, у який законопроект мав би бути повернутий на розгляд палати, припадає на перерву між засіданнями **Конгресу**). В **Білорусі, Естонії, Ісландії, Молдові, Росії** глави держав можуть застосувати щодо закону право вето протягом **14 днів** після його одержання. В **Болгарії, на Кіпрі, в Іспанії, Сербії, Угорщині, Франції, Чехії** строк застосування главою держави права вето щодо ухваленого закону становить **15 днів** з дня його прийняття. В **Албанії, Португалії, Румунії** Президент має право повернути закон на повторний розгляд парламенту протягом **20 днів** з дня його одержання. Конституція **Польщі** обмежує строк застосування президентського вето щодо законів **21 днем**. Згідно з грецькою Конституцією Президент **Греції** може використати право вето протягом **1 місяця** з дня прийняття закону. Аналогічний строк застосування президентом права вето щодо законів передбачено й Конституцією **Італії**. В **Люксембурзі** строк підписання Великим Герцогом закону становить **3 місяці** з дня його ухвалення (у Люксембурзі монарх з березня 2009 року втратив право вето щодо законів). У **Фінляндії** строк, протягом якого глава держави може застосувати вето щодо закону, також становить **3 місяці** з дня отримання закону.

2.1.3. Оцінка конституційності прийнятого парламентом закону перед його підписанням

У більшості досліджених країн *конституції не визначають особливого порядку оцінки відповідності прийнятого парламентом закону Конституції*. У тих країнах, де глава держави не має права вето щодо законів, вирішення питання про їх конституційність здійснюється після їх промульгації у загальному

порядку (тобто, за зверненням уповноваженого суб'єкта до відповідного суду). У тих країнах, де глава держави може повернути закон для повторного розгляду парламентом, він може вказати серед причин свого рішення невідповідність прийнятого парламентом закону конституції – принаймні, така можливість прямо не заборонена жодною з конституцій відповідних країн.

Водночас у ряді європейських держав конституціями передбачена можливість *звернення глави держави до суду для вирішення питання про конституційність поданого на підпис глави держави закону*. До таких країн належать, зокрема, **Естонія** (у разі подолання вето глава держави може звернутись до Верховного Суду Естонії з поданням щодо визнання його неконституційним), **Ірландія** (після одержання ухваленого парламентом закону та за результатами консультацій з Державною радою Президент Ірландії може передати закон до Верховного Суду для вирішення питання про його конституційність), **Кіпр** (після отримання закону на підпис та не пізніше як через 15 днів з дня його схвалення, Президент та Віце-президент Кіпру окремо один від одного або спільно можуть звернутись до Верховного Конституційного Суду з поданням щодо конституційності прийнятого закону), **Польща** (протягом 21 дня після одержання закону Президент Польщі має право звернутись до Конституційного Трибуналу для вирішення питання про його відповідність Конституції; це право не може бути використане Президентом у випадку, якщо закон було повторно схвалено після застосування Президентом права вето щодо нього), **Португалія** (згідно із статтею 278 Конституції, Президент Португалії не пізніше як через 8 днів з дня отримання для підписання ухваленого парламентом закону має право звернутись до Конституційного Суду з поданням щодо його неконституційності), **Румунія** (згідно із статтею 144 Конституції Румунії, Президент до закінчення строку, відведеного для підписання закону або застосування права вето щодо закону, може звернутись до Конституційного Суду Румунії для вирішення питання про відповідність поданого на підпис закону Конституції Румунії), **Угорщина** (протягом 15 днів з дня отримання ухваленого парламентом закону Президент може звернутись до Конституційного Суду для вирішення питання щодо його конституційності), **Фінляндія** (протягом 3 місяців з дня отримання закону Президент Фінляндії може звернутись до Верховного Суду чи Вищого адміністративного суду для отримання висновку на закон), **Франція** (Президент

може звернутись до Конституційної Ради з поданням щодо конституційності прийнятого парламентом, але не промудованого закону; відповідне подання вноситься за умови його контрасигнації Прем'єр-міністром та відповідальним міністром).

Як правило, у тих країнах, де конституціями передбачена можливість внесення законів, поданих на підпис глави держави, до конституційного суду чи вищого суду в системі судів загальної юрисдикції, одночасно передбачаються:

1) розгляд відповідних справ за прискореною процедурою (Португалія – 25 днів, Франція – від 8 днів до 1 місяця);

2) зупинення строку підписання закону на період, протягом якого справа розглядається судом (всі країни);

3) обов'язковість рішень у справах щодо конституційності закону для учасників законодавчого процесу (всі вищезазначені країни, за винятком Румунії та Португалії, де рішення Конституційного Суду щодо неконституційності закону може не враховуватись парламентом, однак у цьому випадку він повинен схвалити закон кваліфікованою більшістю голосів від свого складу);

4) обов'язковість відмови у промудованні закону, положення якого визнано неконституційними (Ірландія, Кіпр), чи повернення неконституційного закону на повторний розгляд парламенту (Польща, Португалія, Румунія, Угорщина), чи промудованні закону без положень, визнаних неконституційними (Польща);

5) обов'язковість промудованні закону, положення якого визнано конституційними (Румунія, Угорщина).

2.1.4. Абсолютне та суспензивне вето

Лише в деяких із досліджених зарубіжних країн вето глави держави має абсолютний характер і не може бути подолане. До таких країн належать Бельгія, Ліхтенштейн, Великобританія, Кіпр (щодо окремих категорій законів – з питань закордонних справ, оборони, безпеки, поліції), Норвегія (якщо закон не був розглянутий монархом, він вважається відхиленим). В переважній більшості держав світу вето має суспензивний характер: закон повторно розглядається парламентом і у разі його повторного схвалення підлягає промудованні.

Різновидом абсолютного вето є також «кишенькове вето», передбачене Конституцією США: законопроект, схвалений Конгресом в останні десять днів до закінчення сесії, не

вступає в силу, якщо строк, відведений на його підписання, припадає на період, коли сесії Конгресу не відбуваються. У цьому разі Президент може не підписувати і не повертати законопроект на розгляд Конгресу. Вперше цим правом скористався четвертий Президент США Дж. Медісон, в останнє – Джордж Буш. За президентства Барака Обами кишенькове вето поки що не використовувалось жодного разу. Для оцінки ролі «кишенькового вето» у законодавчій практиці варто відзначити, що американськими президентами право вето було використане 2560 разів, з них право «кишенькового вето» – 1066 разів (тобто суспензивне вето використовувалось 1494 рази)¹⁴.

2.1.5. Процедура подолання вето та наслідки подолання вето

В більшості досліджених країн (в яких передбачена можливість повернення закону главою держави для повторного розгляду парламентом) вето долається тією ж кількістю голосів, яка необхідна для прийняття закону – як правило, простою більшістю присутніх на засіданні членів парламенту чи відповідних палат (Естонія, Італія, Кіпр, Латвія, Молдова, Румунія (крім законів, які перед підписанням було визнано неконституційними – такі закони вважаються схваленими повторно, якщо на їх підтримку проголосувало дві третини від складу кожної палати парламенту), Словаччина, Фінляндія, Франція, Чорногорія).

В Польщі вето Президента на закон долається трьома п'ятими членів Сейму (нижньої палати парламенту Польщі), присутніх на засіданні Сейму, за умови присутності на цьому засіданні не менш як половини членів Сейму.

В ряді держав вето вважається подоланим, якщо закон повторно схвалено абсолютною більшістю голосів від складу парламенту (Албанія, Болгарія, Греція, Литва (крім конституційних законів, які схвалюються 60% голосів від складу парламенту), Македонія, Португалія (крім органічних та деяких інших законів, визначених безпосередньо в Конституції, вето на які долається двома третинами від присутніх на засіданні членів парламенту, за умови, що така кількість голосів перевищує абсолютну більшість голосів від складу парламенту), Сербія, Чехія).

В президентських республіках, наприклад – в США та країнах Латинської Америки вето глави держави долається кваліфікованою більшістю голосів (2/3 голосів) від складу парла-

¹⁴ Найчастіше правом «кишенькового вето» користувались Франклін Д. Рузвельт (263 вето), Гровер Клівленд (238 «кишенькових вето»), з них за першого президентства – 110 разів, за другого президентства – 128 разів), Дуайт Ейзенхауер (108 вето). Джерело: Presidential Vetoes (1789 to Present); http://clerk.house.gov/art_history/house_history/vetoes.html

менту (кожної його палати). В Європі вето долається кваліфікованою більшістю голосів від складу відповідних палат парламенту лише у двох досліджених країнах – Білорусі та Російській Федерації. При цьому в Білорусі вето Президента вважається подоланим за умови дотримання конституційних положень не лише в частині прийняття палатами парламенту відповідного рішення визначеною кількістю голосів, але і за умови дотримання визначених Конституцією процедур розгляду пропозицій Президента (зокрема – строків розгляду).

Особливий, відмінний від інших країн, **порядок подолання вето короля на закон** передбачено Конституцією Норвегії. Так, якщо монарх вирішив повернути закон для повторного розгляду парламентом (хоча він може не повертати і не підписувати закон взагалі), вето короля вважається подоланим за умови, якщо закон буде повторно схвалений на двох сесіях Стортингу, які мають відбутись після чергових виборів до кожної з палат, за умови, що між цими сесіями відбудуться дві інші сесії парламенту. Повторно прийнятий закон набуває чинності як за умови отримання згоди монарха, так і без отримання такої згоди – в останньому випадку він публікується після закінчення сесії парламенту.

Зазвичай, **у разі подолання вето парламентом глава держави** (чи інший суб'єкт – Фінляндія) **зобов'язаний у визначений строк здійснити промульгацію закону**. В деяких країнах передбачається, що у разі непідписання главою держави закону, вето на який було подолано, закон набуває чинності «автоматично» після завершення строку, відведеного на його промульгацію (Білорусь). В Норвегії, якщо закон, вето на який було подолано, не підписано королем, такий закон набуває чинності після завершення відповідної сесії парламенту. **Строк промульгації закону, вето а який було подолано, як правило, є коротшим за строк, відведений конституцією для застосування право вето вперше**. Наприклад, у Білорусі він становить 5 днів з дня одержання повторно схваленого обома палатами закону, в Болгарії – 7 днів, в Греції – 10 днів, в Литві – 3 дні, у Польщі – 7 днів, в Португалії – 8 днів, в Росії – 7 днів, в Румунії – 10 днів, в Угорщині – 5 днів. На Кіпрі строк промульгації закону, вето на який подолано, дорівнює строку, протягом якого Президент або Віце-Президент Кіпру можуть застосувати вето щодо закону вперше (15 днів). В Естонії, Італії, Латвії, Македонії, Молдові, Словаччині, Франції строк промульгації закону,

вето на який було подолано, конституцією не визначено взагалі.

У той же час, конституціями окремих держав **не передбачена обов'язковість промульгації закону Президентом у разі подолання його вето**. Наприклад, в Естонії у Президента у цьому випадку є дві альтернативи: 1) підписати та офіційно оприлюднити закон; 2) звернутись до Верховного Суду Естонії з поданням щодо його неконституційності. Якщо Верховний Суд Естонії визнає закон таким, що відповідає Конституції, глава держави зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити. Статтею 138 Конституції Кіпру передбачено, що у разі повторного прийняття парламентом закону про державний бюджет, повернутого для повторного розгляду Президентом чи Віце-президентом Кіпру на підставі наявності у ньому дискримінаційних положень, Президент чи Віце-президент після отримання повторно схваленого парламентом закону спільно або окремо один від одного можуть звернутись до Верховного Конституційного Суду для отримання висновку щодо наявності або відсутності у повторно прийнятому законі дискримінаційних положень. На підставі такого звернення Верховний Конституційний Суд може прийняти одне з таких рішень: 1) скасувати закон; 2) схвалити закон; 3) повернути закон для повторного розгляду Палатою представників.

2.1.6. Загальне і вибіркове вето, рішення, які приймаються парламентом за результатами розгляду пропозицій (зауважень, пояснень) глави держави

У більшості досліджених країн вето глави держави має загальний характер, тобто стосується закону в цілому. Іншими словами, глава держави або погоджується із законом в цілому (що має наслідком його промульгацію) або не погоджується із законом в цілому.

Проте, у деяких досліджених державах глава держави може застосувати право вето **щодо певних положень прийнятого парламентом закону** і здійснити промульгацію закону без урахування «ветованих» положень, які розглядаються парламентом повторно. Певний час до таких країн належали **Сполучені Штати**, де таке вето нині дозволено у 43 штатах (крім Індіани, Меріленду, Невади, Нью-Гемпширу, Північної Кароліни, Род Айленду та Вермонту)¹⁵, а на федеральному рівні – могло застосовуватись щодо законів про державний бюджет з 1996 по

¹⁵ Governors' Veto Power Regarding Appropriations Legislation; <http://www.ncsl.org/IssuesResearch/BudgetTax/GubernatorialVetoAuthoritywithRespecttoMajor/tabid/12640/Default.aspx>

1998 рік¹⁶. У Білорусі Президент може внести до парламенту заперечення як щодо закону в цілому, так і щодо окремих його положень. В останньому випадку до винесення палатами парламенту рішення щодо заперечень Президента закон може бути підписаний главою держави і оприлюднений за винятком положень, щодо яких Президент висловив заперечення. Конституція Польщі передбачає, що після надходження закону на підпис Президенту він може застосувати право вето щодо закону в цілому, або ж, не повертаючи його для повторного розгляду парламентом, звернутись до Конституційного Трибуналу для оцінки відповідності всього закону чи окремих його положень вимогам Конституції. Якщо Конституційний Трибунал прийняв рішення про невідповідність Конституції лише окремих положень закону і при цьому не прийняв рішення про те, що такі положення нерозривно пов'язані із законом в цілому, Президент Польщі, після з'ясування відповідної позиції Маршалу Сейму, підписує закон без положень, визнаних неконституційними, або повертає закон для повторного розгляду Сеймом для усунення невідповідностей окремих його положень Конституції (частина четверта статті 122 Конституції). Таке вето також можна вважати вибіркоким, оскільки у цьому випадку предметом повторного розгляду парламентом є положення, визнані Конституційним Трибуналом такими, що суперечать Конституції. Можливість застосування Президентом вибіркового вето передбачена також у Аргентині та Мексиці¹⁷.

У конституціях більшості досліджених держав відсутня чітка відповідь на питання про те, чи може закон, щодо якого главою держави було застосовано право вето, прийматись з урахуванням частини зауважень глави держави, і якими є наслідки неврахування частини висловлених зауважень або врахування всіх його зауважень (тобто, чи вважається ухвалений парламентом з урахуванням всіх чи частини зауважень глави держави закон новим законом, щодо якого глава держави може повторно застосувати право вето). У цьому випадку до винятків можна віднести лише декілька країн. Так, в Латвії статтею 71 Конституції передбачено, що якщо парламент не внесе зміни до прийнятого ним закону, глава держави не має права повторно вносити клопотання щодо його перегляду. Таким

чином, звідси випливає, що парламент в ході повторного розгляду закону може змінити його первісну редакцію, однак у цьому випадку глава держави може повторно застосувати право вето щодо такого закону. Аналогічна можливість передбачена і Конституцією Литви: за результатами повторного розгляду закону парламент може: 1) прийняти закон у редакції із змінами, внесеними Президентом; 2) прийняти закон у попередній редакції. Однак в обох випадках Президент не має права вето щодо закону і зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити протягом 3 днів з дня його схвалення Сеймом. Конституції Албанії і Румунії також передбачають, що Президент може використати право вето щодо одного і того ж самого закону лише один раз (щоправда в Румунії перед підписанням повторно схваленого закону він може звернутись до Конституційного Суду з поданням щодо відповідності ухваленого закону Конституції). В Фінляндії Конституція передбачає можливість схвалення закону лише у первісній редакції – якщо первісна редакція закону Едускунтою не підтримана, закон вважається скасованим. Аналогічне правило закріплено також у Конституції Чехії – якщо парламент не подолає вето необхідною кількістю голосів, закон вважається скасованим.

2.2. Взаємодія верхньої і нижньої палат парламенту у законодавчому процесі

2.2.1. Обов'язковість схвалення ухваленого нижньою палатою законопроекту верхньою палатою

У більшості досліджених країн з двопалатними парламентами законодавство передбачає *низку випадків, за яких законопроект, ухвалений нижньою палатою парламенту, передається на підпис глави держави без схвалення верхньою палатою*.

Перший випадок – *закінчення строку*, протягом якого верхня палата могла висловити свою позицію щодо поданого на її розгляд законопроекту, але не зробила цього – якщо протягом відповідного строку законопроект не був схвалений, відхилений або ухвалений у новій редакції верхньою палатою, він вважається схваленим парламентом і подається на розгляд глави держави. У різних країнах цей строк визначається по-різному. Наприклад, в Австрії на розгляд законопроекту верхньою палатою від-

¹⁶ Вибіркове вето на федеральному рівні було впроваджене Законом про вибіркоче вето 1996 року. Проте 12 лютого 1998 року окружний суд федерального округу Колумбія виніс рішення, в якому наголошувалось, що вибіркоче «ветування» законів суперечить американській Конституції. Пізніше ця ж правова позиція була підтверджена Рішенням Верховного Суду США від 25.06. 1998 р. у справі «Клінтон проти міста Нью-Йорк»

¹⁷ Данилів В. Право вето: історія, міжнародний досвід та «українська специфіка». – http://www.parliament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=1336&ch_id=20&as=0

водиться 8 тижнів; в Бельгії – 60 днів; в Білорусі – 10 днів (невідкладні законопроекти) і 20 днів (всі інші законопроекти); у Великобританії – 1 місяць (фінансові законопроекти) або період сесії («звичайні» законопроекти, внесені на розгляд до нижньої палати); в Ірландії – 90 днів; в Німеччині – 2 тижні (у разі повторного схвалення законопроекту Бундестагом) або 5 тижнів (якщо законопроект не потребує обов'язкового схвалення Бундесратом і проект подається до Бундесрату вперше); в Польщі – 30 днів; в Росії – 14 днів; в Словенії – 7 днів; в Чехії – 30 днів.

В Японії та Іспанії застосовується протилежний принцип – якщо верхня палата парламенту протягом 60 днів (Японія), 2 місяців (Іспанія) не схвалила законопроект, прийнятий нижньою палатою, законопроект вважається відхиленням верхньою палатою.

Другий випадок – схвалення нижньою палатою окремих категорій законопроектів. В Австрії, наприклад, не підлягає схваленню верхньою палатою закон про державний бюджет, рішення про отримання і надання федеральних позик, про розпорядження державною власністю тощо. Аналогічний підхід застосовується і в Німеччині, де певні визначені Основним Законом законопроекти не потребують обов'язкового схвалення верхньою палатою (щоправда, остання може за власною ініціативою ініціювати їх повторний розгляд Бундестагом).

Обов'язкове затвердження законопроекту верхньою палатою парламенту передбачене лише в деяких країнах, наприклад – в Боснії і Герцеговині, в Італії, Нідерландах, Норвегії, Румунії, США, Франції (у разі не схвалення фінансового законопроекту парламентом протягом 70 днів з дня його внесення, законопроект вводиться у дію урядовим ординансом), Швейцарії.

2.2.2. Рішення, що можуть бути прийняті палатою парламенту за результатами розгляду законопроекту, ухваленого іншою палатою

За результатами розгляду законопроекту верхня палата може прийняти одне з таких рішень:

1) *відхилити законопроект* (Нідерланди), звернутись до нижньої палати з вимогою повторного схвалення законопроекту (Словенія) або повернути законопроект для повторного розгляду відповідною палатою (Австрія, Білорусь, Іспанія, Німеччина, Норвегія, Польща, Російська Федерація, Румунія, Чехія);

2) *схвалити законопроект у новій редакції* і повернути його на повторний розгляд відповідної палати (Бельгія, Великобританія, Ірландія, Іспанія, Польща, Румунія, Чехія, Швейцарія);

3) *утворити узгоджувальну комісію обох палат у випадку, якщо законопроект не підтримано відповідною палатою (Боснія та Герцеговина) чи якщо друга палата запропонувала внести зміни до законопроекту, ухваленого іншою палатою (Франція).*

2.2.3. Рішення, що можуть бути прийняті палатою за результатами розгляду «вето» іншої палати

У Нідерландах рішення верхньої палати про відхилення законопроекту є остаточним – законопроект вважається скасованим. В інших досліджених державах з двопалатними системами парламентів за результатами розгляду «вето» відповідної палати можуть бути прийняті різні види рішень (залежно від країни):

1) *про подолання «вето»* другої палати (Австрія – «вето» долається простою більшістю голосів присутніх на засіданні членів нижньої палати парламенту за умови присутності на такому засіданні не менш як половини членів нижньої палати; Білорусь – «вето» долається двома третинами від складу нижньої палати; Ірландія – «вето» долається кількістю голосів, необхідною для схвалення законопроекту; Іспанія – «вето» долається абсолютною більшістю голосів від складу палати; Німеччина – «вето» долається тією ж кількістю голосів, якою Бундесратом було відхилено законопроект: якщо рішення про застосування вето було підтримано більшістю членів Бундесрату, вето може бути подолане рішенням більшості членів Бундестагу, якщо рішення про застосування вето було підтримано двома третинами членів Бундесрату, вето може бути подолане не менш як двома третинами членів Бундестагу; Норвегія – «вето» долається кількістю голосів, необхідною для схвалення законопроекту; Російська Федерація – «вето» долається двома третинами від складу Державної Думи; Словенія – «вето» долається абсолютною більшістю голосів від складу нижньої палати парламенту; Чехія – якщо нижня палата не підтримала рішення про схвалення законопроекту у редакції, запропонованій верхньою палатою, на голосування виноситься законопроект в редакції, поданий до верхньої палати; законопроект вважається схваленим парламентом у разі його підтримки абсолютною більшістю голосів від складу нижньої палати парламенту). У разі подолання вето

законопроект вважається ухваленим парламентом;

2) *про схвалення законопроекту з урахуванням внесених іншою палатою змін (Великобританія, Ірландія, Іспанія, Румунія, Чехія, Швейцарія)*. У більшості випадків, у разі схвалення законопроекту з урахуванням внесених іншою палатою змін, законопроект вважається ухваленим парламентом. В іншому випадку застосовуються узгоджувальні процедури або долається вето;

3) *про схвалення законопроекту у новій редакції* (Бельгія, Норвегія). Якщо законопроект ухвалено в редакції, яка відрізняється від тієї, яка була вперше схвалена відповідною палатою, законопроект повторно направляється на розгляд другої палати; це правило застосовується до тих пір, поки законопроект не буде ухвалено обома палатами в однаковій редакції (Бельгія). В Норвегії схвалений нижньою палатою парламенту законопроект повторно подається на розгляд верхньої палати. Якщо за результатами повторного розгляду законопроекту його не підтримано верхньою палатою, проводиться спільне засідання обох палат і законопроект вважається ухваленим парламентом, якщо за нього проголосувало дві третини членів обох палат;

4) *про скасування рішення другої палати* (Польща – рішення Сенату про схвалення закону із змінами або про відхилення закону вважається остаточним, якщо Сейм не скасує його рішенням абсолютної більшості присутніх на засіданні Сейму депутатів, за умови присутності на засіданні не менше половини всіх депутатів Сейму);

5) *про утворення (спільно з другою палатою) спільної узгоджувальної комісії для врегулювання суперечностей* (Білорусь, Російська Федерація – в обох випадках факультативно, якщо для подолання вето нижньою палатою не вистачає необхідної кількості голосів; Румунія – у разі схвалення законопроекту верхньою палатою в редакції, відмінній від тієї, яка була підтримана нижньою палатою). Основною метою створення такої комісії є врегулювання суперечностей щодо положень законопроекту з тим, щоб законопроект міг бути ухвалений палатами в однаковій редакції.;

6) *про прийняття остаточного варіанту законопроекту, якщо комітетом обох палат не було напрацьовано законопроект, який би*

був підтриманий обома палатами парламенту, або напрацьований комітетом обох палат законопроект не було схвалено обома палатами (Франція – за зверненням уряду).

3. ІНСТИТУТ ВЕТО: НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

3.1. Історія правового регулювання (1929 – 1996 роки)

Інститут вето безпосередньо не закріплювався в конституціях радянської України, проте можливість «ветування» певних законопроектів відповідними вищими органами державної влади УРСР прямо не виключалась. На відміну від інших країн суб'єктом права вето в УРСР могла вважатись лише Верховна Рада (з 1929 по 1937 р. – ВУЦВК), оскільки законодавчі функції у період між сесіями Верховної Ради чи З'їзду рад здійснювались Президією Верховної Ради, а з 1929 по 1937 рік – Президією Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. Ідея «всевладдя рад» прямо відображена, зокрема, у Конституції УСРР 1929 року, в принципі виключала можливість застосування вето щодо рішень, ухвалених Верховною Радою (у ранні періоди – ВУЦВК).

Відповідно до п. 32 Конституції УСРР 1929 р.¹⁸ вищим виконавчим, законодавчим і розпорядчим органом УСРР у період між сесіями Всеукраїнського центрального виконавчого комітету була Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. Схвалені Президією законодавчі акти і постанови, «що в них визначаються загальні норми політичного, економічного та культурного життя Української соціалістичної радянської республіки, а також, що вносять корінні зміни в сучасну практику державних органів Республіки, а рівно проекти кодексів законів, обов'язково належить подавати на розгляд та затвердження сесії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету». Водночас Конституція не передбачала вирішення ситуації, за якої внесений Президією ВУЦВК законопроект не схвалювався сесією ВУЦВК (хоча можливість несхвалення теоретично впливала з Конституції УСРР). Очевидно, що у цьому не було потреби, оскільки Президія ВУЦВК формувалась ВУЦВК, до того ж – на однопартійній основі, що виключало виникнення будь-яких суперечностей щодо проектів рішень, підготовлених Президією.

Конституцією УРСР 1937 р.¹⁹ (стаття 20) за Верховною Радою УРСР закріплювався статус

¹⁸ Постанова XI Всеукраїнського З'їзду Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів від 15.05.1929 року про затвердження Конституції (основного закону) Української соціалістичної радянської республіки // Вісті ВУЦВК. – 1929. – № 143; <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1929.html>

¹⁹ Постанова Надзвичайного XIV Українського З'їзду Рад про затвердження Конституції (Основного Закону) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 30.01.1937 р.; <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>

найвищого органу державної влади УРСР і єдиного законодавчого органу Республіки (стаття 23 Конституції). Суб'єкти права законодавчої ініціативи Конституцією 1937 року прямо не визначались, однак з огляду на те, що сесії Верховної Ради скликалися двічі на рік, на практиці єдиним таким суб'єктом була Президія Верховної Ради як постійнодіючий орган. Подані Президією законопроекти вважались ухваленими за умови їх підтримки простою більшістю голосів Верховної Ради (стаття 24). Як і Конституція 1929 року, Конституція 1937 р. допускала можливість несхвалення поданих Президією законопроектів, однак не давала відповіді на питання про те, якими були наслідки такого несхвалення.

Згідно із статтею 101 Конституції УРСР 1978 р.²⁰ право законодавчої ініціативи у Верховній Раді УРСР закріплювалось за Президією Верховної Ради, Радою Міністрів УРСР, постійними та іншими комісіями Верховної Ради, депутатами Верховної Ради, Верховним Судом і Прокурором УРСР, а також громадськими організаціями в особі їх органів. Стаття 102 Конституції передбачала, що закон вважається ухваленим за умови його підтримки більшістю від загальної кількості депутатів Верховної Ради УРСР (загальна кількість депутатів Верховної Ради УРСР становила 650 осіб). Законодавчі функції також закріплювались за Президією Верховної Ради, яка здійснювала функції найвищого органу державної влади у період між сесіями Верховної Ради. Стаття 109 Конституції дозволяла Президії вносити у разі необхідності зміни до чинних законодавчих актів з наступним поданням таких змін на затвердження Верховною Радою на черговій сесії. Теоретично внесені до законів зміни (затвержені Указами Президії Верховної Ради) могли бути не підтримані Верховною Радою, у цьому випадку вони, згідно із статтею 102 Конституції, не набували чинності. У цьому випадку Верховну Раду можна було б розглядати як суб'єкта права абсолютного вето. Що стосується законів, ухвалених безпосередньо Верховною Радою УРСР (тобто без попереднього схвалення таких законів Президією), то можливості застосування будь-яким органом права вето щодо них Конституція УРСР не передбачала взагалі – такі закони за підписами Голови і Секретаря Президії Верховної Ради підлягали

опублікуванню після їх схвалення (стаття 103 Конституції УРСР).

Починаючи з 1989 року до Конституції УРСР було внесено низку змін, які призвели до безпосередньої фіксації у тексті Основного Закону поняття вето. Так, у 1992 році право вето щодо ухвалених Верховною Радою законів було закріплено за Президентом: згідно із статтею 104 Конституції, протягом 10 днів після одержання закону Президент України міг або підписати його, або скористатися правом відкладального вето і повернути закон із зауваженнями до Верховної Ради для повторного розгляду. Якщо при повторному розгляді закон приймався **більшістю голосів від фактичної кількості депутатів**, повноваження яких визнані і не припинені достроково, Президент України повинен був підписати закон протягом 7 днів. Про право вето щодо тих чи інших правових актів згадувалось і в інших статтях Конституції. Наприклад, згідно із статтею 97 Конституції, до виключного відання Верховної Ради відносилось накладення вето на укази Президента і постанови Кабінету Міністрів у разі їх невідповідності Конституції та законам України, звернення до Конституційного Суду України з пропозицією дати висновок про конституційність та законність відповідних актів. Також змінами до Конституції від 19.12.1992 р. передбачалась можливість делегування законом Кабінету Міністрів права видання декретів у сфері законодавчого регулювання з окремих питань, визначених Конституцією. Такі декрети мали силу закону, могли зупиняти дію конкретних законодавчих актів або вносити до них зміни, і набували чинності за умови, якщо Верховна Рада України протягом 10 днів з дня одержання декрету не застосувала щодо нього право вето.

Конституційним договором між Верховною Радою та Президентом України 1995 року²¹ передбачену Конституцією 1978 року процедуру подолання вето Президента було суттєво ускладнено. Так, статтею 23 Договору передбачалась, що у двотижневий строк з часу, коли закон надійшов від Верховної Ради України до Президента України, останній міг або обнародувати його, або використати щодо нього право вето і повернути його зі своїми зауваженнями для повторного розгляду Верховною Радою. При цьому вето Президента вважалося подоланим лише у випадку, якщо Верховна Рада

²⁰ Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки, прийнята на позачерговій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року; <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>

²¹ Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18. – Ст. 133.

України більшістю у дві третини голосів від свого складу знову схвалила відповідний закон (у випадку подолання вето Президент був зобов'язаний підписати і обнародувати закон).

Аналогічна процедура подолання вето Президента знайшла відображення і у проекті нової Конституції, підготовленому Тимчасовою спеціальною комісією по доопрацюванню проекту Конституції України та схваленому парламентом у першому читанні 4 червня 1996 року²²: згідно із статтею 94 законопроекту, якщо вето ваний Президентом закон під час повторного розгляду було прийнято Народною Радою України більшістю у дві третини від конституційного складу Народної Ради, Президент України був зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом 10 днів. Це положення було відображено в остаточному варіанті Конституції, ухваленому 28 червня 1996 року. Відповідно до статті 94 нової Конституції, Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради для повторного розгляду. У разі якщо Президент протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом і має бути підписаний та офіційно оприлюднений. Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий парламентом більшістю від його конституційного складу, глава держави зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом 10 днів.

3.2. Правове регулювання і практика застосування Президентом України вето щодо ухвалених парламентом законів (1996 – 2004 рр.)

Конституція містила ряд прогалин у правовому регулюванні реалізації Президентом права вето. Наприклад, у статті 94 була відсутня відповідь на низку важливих питань: 1) протягом яких 15 днів – робочих чи календарних – глава держави повинен був підписати ухвалений парламентом закон; 2) якими є наслідки непідписання Президентом закону, який вважається схваленим главою держави; 3) якими є наслідки подання Президентом несформульованих або невмотивованих пропозицій; 4) якими є наслід-

ки відмови Президента від підписання та офіційного оприлюднення закону, вето на який було подолано парламентом; 5) чи поширюються повноваження Президента щодо застосування права вето на всі закони, у тому числі закони про внесення змін до Конституції України, чи лише на певну категорію законів (тобто, лише на закони, які не передбачають внесення змін до Конституції); 6) в якому порядку має розглядатись закон, повернений Президентом для повторного розгляду парламентом; 7) чи може глава держави після внесення поданих пропозицій відкликати їх і якими є наслідки такого відкликання; 8) чи має право Президент України застосовувати право вето щодо закону у випадку, якщо всі його пропозиції було враховано; 9) чи може Президент України змінювати свої пропозиції до закону при повторному використанні права вето, у тому числі – щодо положень, стосовно яких при першому застосуванні права вето ним не було висловлено будь-яких пропозицій.

Відповіді на окремі з цих питань дав Конституційний Суд України. Так, у Рішенні Конституційного Суду у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України²³, орган конституційної юрисдикції наголосив на тому, що: 1) практика голосування одного народного депутата України за іншого не має юридичних підстав; а порушення встановленої Конституцією процедури розгляду чи ухвалення законів та інших правових актів є підставою для визнання їх неконституційними; 2) положення частини другої статті 94 Конституції України щодо п'ятнадцятиденного строку, а також положення частини четвертої статті 94 Конституції України щодо десятиденного строку, відведених на розгляд ухваленого парламентом закону главою держави, треба тлумачити так, що перебіг цих строків здійснюється у календарних днях і починаються з наступного дня після отримання законів Президентом України, а якщо їх завершення припадає на вихідний або святковий день, то днем закінчення строків є наступний робочий день; 3) якщо Верховна Рада України при повторному розгляді закону повністю врахувала пропозиції Президента України у пропонованій ним редакції, закон вважається ухваленим за умови його схвалення абсолютною більшістю від складу парламенту

²² Проект Конституції України, схвалений Верховною Радою України у першому читанні; http://gska2.rada.gov.ua/site/const/pershe_chytannya_96.html

²³ Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. № 11-рп/98 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України) // Офіційний вісник України. – 1998. – № 27. – Ст. 139

і підлягає підписанню та офіційному оприлюдненню главою держави протягом 10 днів; 4) якщо Верховна Рада України, відхиливши пропозиції Президента або повністю врахувавши їх, вносить за своєю ініціативою зміни до закону, не передбачені пропозиціями Президента, то глава держави має право повернути цей закон зі своїми сформульованими та вмотивованими пропозиціями для нового розгляду Верховною Радою України; 5) якщо Верховна Рада України під час повторного розгляду закону повністю або частково відхиляє пропозиції Президента, вона має прийняти закон у цілому не менш як двома третинами від її конституційного складу, і глава держави зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити його протягом 10 днів.

У рішенні у справі щодо права вето на закон про внесення змін до Конституції України²⁴ Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України, здійснене Президентом України право вето щодо прийнятого Верховною Радою Закону «Про внесення змін до статті 98 Конституції України». Відповідно, Президент отримав право вето щодо всіх законів, у тому числі і законів про внесення змін до Конституції. Така позиція сама по собі є небезспірною (більш детально зауваження до змісту прийнятого органом конституційної юрисдикції Рішення було викладено в окремих думках суддів В.М. Шаповала та М.Д. Савенка). Крім того визнання Конституційним Судом України конституційними дій Президента створило небезпечний прецедент – адже виходячи із суті резолютивної частини рішення предметом розгляду у Конституційному Суді могли бути не лише акти у сенсі відповідних документів, але і діяльність Президента і, за аналогією, Кабінету Міністрів України (підписання чи непідписання певного акту, вчинення будь-яких інших дій, що породжували юридичні наслідки).

У зазначених рішеннях Конституційного Суду України було внесено ясність у зміст окремих дискусійних положень статті 94 Конституції, однак деякі проблемні аспекти реалізації Президентом права вето (наприклад, в частині правових наслідків порушення Президентом прямих приписів статті 94 Конституції, наслідків відкликання внесених ним пропозицій (що на

практиці мало місце при застосуванні главою держави вето щодо Закону «Про Кабінет Міністрів України») тощо) врегульовано все ж не було. Врегулювання таких спірних питань мало б здійснюватись шляхом внесення змін до статті 94 Конституції або ж, як мінімум, шляхом прийняття Закону про Регламент Верховної Ради України, який би визначив засади взаємодії Президента і Верховної Ради у законодавчому процесі. Однак цього, як відомо, зроблено не було.

Необхідність подолання вето двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України на практиці призвела до того, що закони, прийняття яких прямо передбачалось Конституцією (про Кабінет Міністрів, про референдуми, про тимчасові слідчі комісії тощо), за період президентства Л.Д.Кучми так і не було прийнято з огляду на наявність кардинальних розходжень щодо їх змісту між Президентом та народними депутатами. У пропозиціях до таких законів глава держави посилався на їх (на його думку) неконституційність і єдина пропозиція Президента щодо них зводилась до необхідності їх скасування. Це стосується, зокрема, Закону «Про тимчасові слідчі та спеціальні комісії Верховної Ради України», щодо якого Президент застосовував вето тричі (17.08.1999 р.; 23.01.2001 р.; 31.01.2002); «Про всеукраїнський референдум» (ветований двічі); «Про закони і законодавчу діяльність» (ветований тричі); «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини» (ветований двічі); «Про вибори народних депутатів України» (щодо запровадження змішаної виборчої системи; ветований 5 разів), «Про Фонд державного майна України» (ветований 4 рази), «Про статус депутатів місцевих рад» (ветований тричі) тощо. Закон «Про Кабінет Міністрів України» взагалі став «рекордсменом» за кількістю його повторних розглядів із пропозиціями Президента.

Загалом, починаючи з 1991 року кількість випадків застосування главою держави права вето щодо законів постійно зростала. Так, на підставі Конституції України 1978 року з наступними змінами і доповненнями Президент ветував 10 законів. Під час дії Конституційного Договору 1995 року главою держави було ветовано 13 законів, а за рік дії нової Конституції України 1996 року – вже 42 закони²⁵.

²⁴ Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2003 від 11 березня 2003 року у справі за конституційним поданням 73 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) здійсненого Президентом України права вето стосовно прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до статті 98 Конституції України» та пропозицій до нього (справа щодо права вето на закон про внесення змін до Конституції України) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 16. – Стор. 55. – Ст. 710

²⁵ Данилів В. Право вето: історія, міжнародний досвід та «українська специфіка». – http://www.parliament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=1336&ch_id=20&as=0

Практика реалізації Президентом України права вето дозволяє дійти висновку про те, що глава держави часто не дотримувався положень статті 94 Конституції і Рішення Конституційного Суду у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України.

Наприклад, у ряді випадків пропозиції Президента України до законів вносились із порушенням встановлених Конституцією строків. Зокрема, 21 грудня 2000 року Верховна Рада України після повторного розгляду прийняла Закон «Про тимчасові слідчі та спеціальні комісії Верховної Ради України» з частковим урахуванням пропозицій Президента. Закон був отриманий в Адміністрації Президента 31 грудня 2000 року і повернутий для повторного розгляду парламентом лише 23 січня 2000 року. Парламент звернувся до Президента з пропозицією підписати закон, оскільки главою держави було порушено строки застосування права вето. Однак 15 лютого 2001 року Л.Кучма повторно повернув закон з пропозиціями від 23 січня 2001 році з посиланням на те, що перебіг п'ятнадцятиденного строку почався 9 січня 2001 року, який був першим робочим днем з 31 грудня попереднього року²⁶. Із затримкою на розгляд парламенту подавались й інші закони, зокрема – Закон «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» (через 20 днів після одержання); Закон «Про Рахункову палату» (18 днів); Закон «Про зупинення спаду сільськогосподарського виробництва та продовольче забезпечення країни у 1997 – 1998 роках» (21 день)²⁷.

На деякі закони **вето Президента було подолане парламентом, однак вони все одно не були підписані главою держави.** Зазначене стосується, зокрема, Закону «Про Кабінет Міністрів України»²⁸. Також Верховна Рада України двічі долала вето Президента на Закон «Про місцеві державні адміністрації», проте глава держави все одно повертав його для повторного розгляду парламентом. В обґрунтування прямого порушення ним Конституції Президент послався на те, що «зусилля головуючого на засіданнях Верховної Ради України

минулого скликання спрямовувалися не на забезпечення всебічного обговорення пропозицій Президента України та додержання передбаченої Конституцією України процедури, а на подолання вето будь-яким шляхом. Питання неправомірно багаторазово ставилося на голосування, допускалося голосування за відсутніх народних депутатів України, в тому числі й за тих, які знаходилися за межами України»²⁹. На порушення Л.Кучмою вимог статті 94 Конституції в частині обов'язкового підписання та оприлюднення закону, вето на який було подолано, звернула увагу і Верховна Рада України у своїй Постанові³⁰.

3.3. Правове регулювання і практика застосування Президентом України вето щодо ухвалених парламентом законів (2004 рр. – дотепер)

Законом «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року до статті 94 Основного Закону було внесено зміни, суть яких полягала у тому, що у разі невідкладності главою держави у встановлений Конституцією строк закону, вето на який було подолано парламентом, закон повинен був невідкладно офіційно оприлюднюватись Головою Верховної Ради України і опубліковуватись за його підписом. До статті 106 Конституції також було внесено зміни, які позбавили Президента права вето на закони про внесення змін до Конституції.

Станом на момент завершення цього дослідження порядок розгляду пропозицій Президента до законів визначався Главою 23 Регламенту Верховної Ради України від 19.09.2008 р. (ст.ст.132 – 137 Регламенту). Зміст відповідної процедури у схематичному вигляді наведено нижче.

Варто відзначити, що загалом визначена Регламентом процедура розгляду пропозицій Президента України враховує положення Конституції України та відповідні рішення Конституційного Суду України. У той же час, частина восьма статті 135 Регламенту не дає однозначної відповіді на питання про те, чи обов'язково повинна виноситись на розгляд Верховної Ради України пропозиція про направлення закону на

²⁶ Див., наприклад, Постанову Апеляційного суду міста Києва від 15.10.2002 р. про порушення кримінальної справи проти громадянина України Кучми Л.Д. // Юридичний вісник України. – 2003 р. – № 1, 2; http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0520.html

²⁷ Данилів В. Право вето: історія, міжнародний досвід та «українська специфіка». –

http://www.parliament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=1336&ch_id=20&as=0

²⁸ Постанову Апеляційного суду міста Києва від 15.10.2002 р. про порушення кримінальної справи проти громадянина України Кучми Л.Д. // Юридичний вісник України. – 2003 р. – № 1, 2; http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0520.html

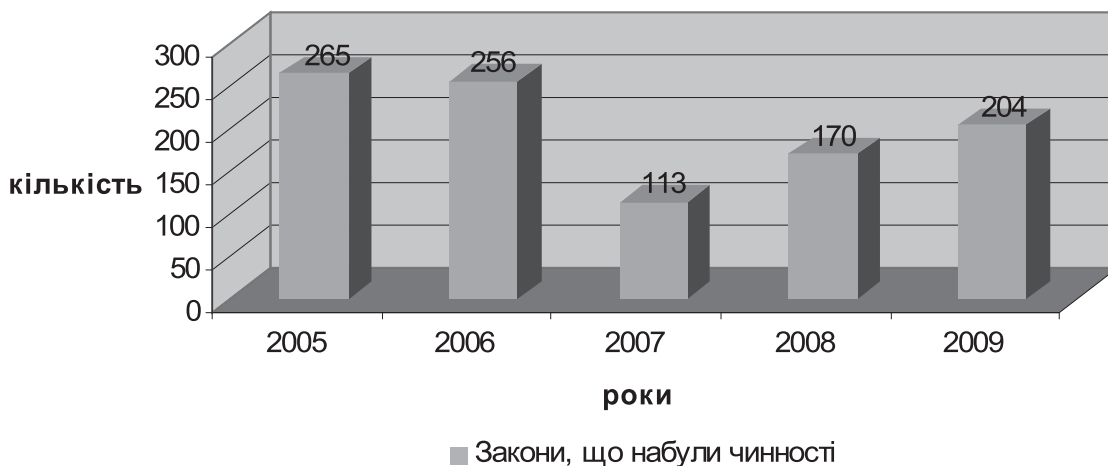
²⁹ Пропозиції Президента України до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 30.03.1999 р.; http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=1659&pf35401=12691

³⁰ Постанова Верховної Ради України від 16.03.1999 р. № 482-XIV «Про пропозиції Президента України до Закону України «Про місцеві державні адміністрації»; <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=482-14&p=1260610221550455>

РЕЗУЛЬТАТИ РОЗГЛЯДУ ВЕТОВАНИХ ЗАКОНІВ (23.01.2005 – 25.11.2009)

	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Закон відхилено або відкликано	6	43	24	14	2
Вето подолано	5	4	2	10	7
Закон прийнято у новій редакції, але нез підписано (у наступному році він був ветований повторно)	14	6	2	1	0
Закон прийнято у новій редакції і підписано	11	36	12	2	1
Інше	2	0	5	1	4
Всього	38	89	45	28	14

Закони, що набули чинності (кількість, 23.01.2005 - 25.11.2009)

По-друге, за період президентства Ющенка В.А. Голова Верховної Ради України неодноразово використовував надане йому новою редакцією статті 94 Конституції право підписання законів, вето на які було подолано, однак які у встановлений Конституцією строк не були підписані главою держави. Це право спікер парламенту використав 6 разів: ним було підписано Закон «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (реєстр. № 2355 від 3.4.2007 р.); Закон «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» (реєстр. № 2204 від 2.4.2008 р.); Закон «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» (реєстр. № 3250-д від 24.12.2008 р.), Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» (реєстр. № 3414 від 27.11.2008 р.), Закон «Про

внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України» (реєстр. № 4735-1 від 30.06.2009 р.), Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України» (реєстр. № 4741 від 30.06.2009 р.).

По-третє, положення статті 135 Регламенту Верховної Ради України в частині можливості передачі законів на доопрацювання до головного комітету часто застосовувались за розсудом головуючого на засіданні Верховної Ради України – в одних випадках закони передавались на доопрацювання, в інших оголошувались (після розгляду пропозицій Президента) відхиленими. Зазначене дозволяє говорити про необхідність відповідного уточнення положень статті 135 Регламенту Верховної Ради України. На наш погляд, у разі відхилення пропозицій Президента, невідтримки парламентом рішення про схвалення закону у новій редакції і неподолання вето закон повинен вважатись відхиленим, а не передаватись на доопрацювання у головний комітет.

По-четверте, в деяких випадках у «вето» глави держави на закон *пропозиції формулювались нечітко, що виключало можливість їх врахування*. Це стосується, зокрема, пропозицій Президента України до Закону «Про Фонд державного майна України» від 20.02.2009 р.: у «вето» глава держави виклав лише свої загальні зауваження до закону (щодо його невідповідності Конституції) і запропонував його «переглянути з урахуванням наведених вище зауважень і пропозицій», хоча жодної пропозиції до конкретних положень закону у вето наведено не було.

По-п'яте, *розгляд пропозицій Президента України у багатьох випадках здійснювався парламентом з численними порушеннями Регламенту*. Наприклад, за результатами розгляду пропозицій Президента України до Закону «Про порядок призначення керівників (президентів) Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України та про припинення їхніх повноважень» (№ 5459-д від 31.01.2006 р.) пропозиція Президента про відхилення Закону не була підтримана, вето не було подолано, а рішення про направлення законопроекту на доопрацювання у профільний комітет не приймалось – головуючий на засіданні 11.01.2006 р. попросив головний комітет «відпрацювати», «нову редакцію, нову пропозицію»³¹. Цікаво, що у чергових пропозиціях до зазначеного закону глава держави послався на нього як такий, що був ухвалений 11 січня 2006 року. Закон «Про Кабінет Міністрів України» (реєстр. № 2325 від 11.01.2007 р.) за результатами розгляду пропозицій Президента було прийнято у редакції, що відрізнялась від попередньої редакції закону, яка за результатами голосування 21 грудня 2006 року була підписана Головою Верховної Ради України, та містила зміни, що не були передбачені пропозиціями Президента України. На підставі цього та керуючись статтею 94 Конституції Президент використав своє право вето на закон, однак пропозиції Президента не розглядалися і закон було опубліковано у газеті «Голос України» за підписом Голови Верховної Ради. Ще один показовий приклад: пропозиція Президента про відхилення Закону «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (№ 8019-4 від 29.10.2005 р. щодо ВАТ «Одеський припортовий завод») парламентом не була підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето також підтримана не була. Головуючий

на засіданні запропонував повернутись до розгляду закону, парламент підтримав пропозицію, однак вето не подолав. Після цього головуючий другий раз запропонував повернутись до розгляду закону, пропозиція була підтримана Верховною Радою України, після чого вето було подолано.

З огляду на вищезазначене, існує потреба в удосконаленні правового регулювання застосування Президентом права вето на закони, а також процедури розгляду внесених Президентом пропозицій парламентом.

4. ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ВЕТО В УКРАЇНІ

У більшості досліджених країн (за винятком США та інших держав з президентською формою правління, Білорусі, Росії) суспензивне вето глави держави на закони долається простою більшістю голосів від присутніх на засіданні членів парламенту (палат) або абсолютною більшістю голосів від складу парламенту. На наш погляд, це зумовлено тим, що у державах зі змішаною та парламентською формою правління відповідальність за формування і впровадження державної політики несуть парламент і уряд, а не глава держави. Роль останнього у законодавчому процесі полягає насамперед у тому, щоб в ході розгляду законопроектів не порушувались положення конституції та забезпечувалось прийняття парламентом зважених, юридично і технічно досконалих законів. Перше завдання вирішується наданням главі держави права звернутись до конституційного суду з поданням щодо визнання прийнятого, але не підписаного закону, чи повторно ухваленого парламентом закону (без урахування зауважень президента) таким, що суперечить конституції. Друге завдання вирішується можливістю повернення закону на повторний розгляд парламентом із зазначенням конкретних положень, які є юридично чи технічно недосконалими.

Саме тому, на нашу думку, *до статті 94 Конституції слід внести зміни, які передбачатимуть можливість подолання вето Президента абсолютною більшістю голосів від складу парламенту*. Тим самим, серед іншого, було б вирішено проблему нерозмежованої відповідальності за якість, кількість і зміст законів, що ухвалюються парламентом: суб'єктом такої відповідальності стали б уряд та парламентська більшість, на підтримку якої спирається уряд.

³¹ Стенограма 61 засідання Верховної Ради України від 11.01.2006 р.; http://www.rada.gov.ua/zakon/skl4/8session/STENOGR/11010608_61.htm

З метою забезпечення врахування прав опозиції у законодавчому процесі, забезпечення стабільності ухвалених законів, підвищення якості прийнятих парламентом законів, у Конституції України повинен визначатись перелік т.зв. «органічних законів», які повинні ухвалюватись кваліфікованою більшістю голосів членів парламенту (наприклад, з питань виборів і референдумів, статусу вищих органів держави, національних меншин, виборів і референдумів). Виділення цієї категорії законів передбачене законодавством багатьох європейських країн. **Вето Президента на такі органічні (конституційні) закони повинно долатись тією ж кількістю голосів, яка вимагається для їх прийняття.**

На наш погляд, конституційність прийнятих парламентом законів має оцінювати не Президент України (у значній кількості пропозицій глави держави щодо законів часто йдеться про їх невідповідність Конституції), а Конституційний Суд України. За Президентом України варто закріпити право вносити до Конституційного Суду подання щодо відповідності Конституції України законів, прийнятих парламентом, але не підписаних главою держави. Така практика існує у багатьох країнах Європи. Закріплення у статті 94 Конституції відповідних положень дозволило б вирішити проблему ветовання ключових законів Президентом з мотивів їх невідповідності Конституції, а також сприяло б приведенню законів у відповідність до Конституції на етапі їх прийняття, перед промудрацією главою держави. У зв'язку з цим у Конституції слід передбачити: 1) можливість зупинення строку промудрації закону (застосування вето щодо закону) на період, протягом якого справа про конституційність оспорюваного закону вирішується Конституційним Судом України; 2) скорочені строки розгляду справ про конституційність таких законів Конституційним Судом (наприклад, строк розгляду справи може становити 30 днів з дня внесення Президентом відповідного подання); 3) обов'язковість повернення у встановлений Конституцією строк главою держави закону, положення якого визнано неконституційними, на повторний розгляд Верховної Ради України; 4) механізми запобігання зловживанню Президентом правом вносити подання щодо конституційності ухвалених парламентом, але не підписаних ним законів (наприклад, у разі внесення подання щодо конституційності закону до Конституційного Суду глава держави в подальшому втрачає право застосовувати вето щодо такого закону, як це має місце, приміром, у Польщі).

У Конституції України також необхідно передбачити можливість підписання законів Головою Верховної Ради України у випадку, якщо протягом встановленого Основним Законом строку Президент не застосував щодо закону право вето і не підписав його.

У разі підготовки змін до Конституції, які передбачатимуть створення другої палати парламенту, варто враховувати засади взаємодії відповідних палат у законодавчому процесі, закріплені у конституціях європейських держав: 1) у разі якщо верхня палата протягом визначеного строку не розглянула законопроект, схвалений нижньою палатою, він вважається схваленим парламентом; 2) якщо верхня палата прийняла законопроект у новій редакції або застосувала щодо нього право вето, то у другому випадку Конституція має передбачати можливість узгодження змісту законопроекту між палатами (схвалення законопроекту на засіданні обох палат двома третинами від присутніх на засіданні членів палат, створення узгоджувальної комісії обох палат для підготовки законопроекту тощо), а в першому – можливість подолання такого вето.

Регламент Верховної Ради України не повинен передбачати можливість доопрацювання законів головним комітетом у разі несхвалення пропозицій Президента і подолання його вето на закони. Іншими словами, якщо жодна пропозиція Президента не підтримана парламентом і вето на закон не подолано, закон повинен вважатись відхиленням. Тим самим створюватимуться передумови для: 1) більш активного залучення глави держави (відповідних працівників Секретаріату Президента) парламентом у законодавчий процес на стадіях підготовки законопроектів до розгляду; 2) відповідального ставлення народних депутатів і комітетів до законопроектів, що вносяться, розглядаються або ухвалюються ними.

Варто зберегти існуючу практику схвалення законів з частковим урахуванням пропозицій Президента абсолютною більшістю голосів від складу Верховної Ради України (що дозволяє главі держави повторно застосувати вето на закон). Такий підхід сприятиме більш ефективному пошуку компромісу між парламентом і президентом щодо спірних положень закону – якщо парламент визнає слушними частину пропозицій Президента, він повинен мати можливість врахувати лише слушні пропозиції і відхилити ті пропозиції, які він вважатиме необґрунтованими. Можливість багаторазового ветовання Президентом законів у цьому випадку істотно обмежуватиметься більш простою процедурою подолання вето Президента.

ЗАКони, вето вани Президентом протягом роботи Верховної Ради України 4-го скликання (23.01.2005 – 24.05.2006)				
Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
0894	10.01.2006	Закон «Про закони і законодавчу діяльність»	4 (1)	1 вето (12.10.2000) – Президент запропонував скасувати Закон і висловив низку зауважень до нього; Закон було прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента; 2 вето (28.12.2000) – Президент запропонував відхилити Закон і висловив низку зауважень щодо нього, Закон було прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента; 3 вето (15.08.2001; 10.04.2002) - Президент запропонував відхилити Закон і висловив низку зауважень щодо нього, Закон було прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента; 4 вето (10.01.2006) – Президент запропонував відхилити Закон і висловив низку зауважень щодо нього; пропозиція Президента про скасування Закону не була підтримана, пропозиція профільного комітету про схвалення Закону у новій редакції не була підтримана, Закон відхилено.
1260 (№ 0805, 5 скликання)	22.03.2006	Закон «Про дитяче харчування»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом (2.10.2006).
2095 (0825, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України»	1	Пропозиції Президента не розглядались, Закон відкликано (23.11.2007)
2402-1 (0842, 5 склик.)	11.04.2006	Закон "Про соціальну реабілітацію осіб, які постраждали внаслідок терористичного акту або диверсії"	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
2618 (див. № 0808, 5 скликання)	07.04.2006	Закон «Про захист персональних даних»	1	1 вето, пропозиції внесені Президентом на розгляд парламенту 4 скликання – Закон доопрацьовано профільним комітетом і схвалено у новій редакції. Інформацію щодо подальшого розгляду Закону наведено у Таблиці 2 (див. Закон № 0808)
3070	22.06.2005	Закон «Про внесення зміни до статті 7 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності»	1	Закон прийнято у новій редакції з частковим врахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
3128	03.02.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не була підтримана, вето не подолано, Закон відхилено
3159-1	28.03.2006	Закон «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України» і статті 188-19 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо розгляду депутатського звернення»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не була підтримана, вето не подолано, Закон відхилено

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
3175	27.12.2005	Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента, підписано Президентом
3187-1 (№ 0801, 5 скликання)	21.03.2006	Закон «Про місто-герой Севастополь»	4	1 вето (19.07.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето (29.11.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням деяких пропозицій Президента; 3 вето (13.01.2006) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням деяких пропозицій Президента; 4 вето (21.03.2006) – пропозиції Президента не розглядались, Закон відкликано
3323 (№ 0809, 5 скликання)	17.03.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – пропозиції Президента розглядались Верховною Радою України 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента України. Інформацію щодо подальшого розгляду Закону див. у Таблиці 2, Закон № 0809.
3355	02.03.2006	Закон «Про холдингові компанії в Україні»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
3386-2	05.01.2006	Закон «Про житловий фонд соціального призначення»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
3411 (0810, 5 склик.)	12.04.2006	Закон «Про антарктичну діяльність»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон схвалено у новій редакції з урахуванням окремих пропозицій Президента та народних депутатів України. Інформацію щодо подальшого розгляду Закону наведено у Таблиці 2 (див. закон № 0810)
3416-д	24.11.2005	Закон «Про внесення змін до статті 8 Закону України «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
3513-д (0818, 5 склик.)	17.03.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 9 Закону України «Про ціни і ціноутворення»	1	Пропозиції Президента України розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
3590	30.09.2005	Закон «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів»	1	Пропозиції Президента відкликано, закон підписано Президентом
3624	10.02.2006	Закон про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення і Кримінального кодексу України (щодо узгодження питань відповідальності)	1	Пропозицію Президента про відхилення Закону підтримано, Закон відхилено
3718-2	16.03.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців»	3	В усіх випадках закон приймався з урахуванням пропозицій Президента, Закон підписано Президентом

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
4008 (0811, 5 склик.)	15.03.2006	Закон «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»	3	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 3 вето – Закон прийнято парламентом 5 скликання у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та підписано Президентом.
4085	03.02.2006	Закон «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України»	1	Пропозиції Президента до Закону не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено
4125 (0840, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про статус слідчих»	5	1 вето (19.07.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням (частковим врахуванням) всіх зауважень Президента (крім пропозиції про відхилення Закону); 2 вето (29.10.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини зауважень Президента (крім пропозиції про відхилення Закону) та народних депутатів України; 3 вето (6.12.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини зауважень Президента (крім пропозиції про відхилення Закону) та народних депутатів України; 4 вето (31.01.2006) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини зауважень Президента (крім пропозиції про відхилення Закону) та народних депутатів України; 5 вето (06.04.2006) – пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, пропозицію Президента про відхилення Закону підтримано профільним парламентським комітетом і парламентом, Закон відхилено.
4191	29.10.2005	Закон «Про внесення змін до деяких законів України (щодо регулювання виробництва, обігу та оподаткування спирту етилового)»	3 (1)	1 вето (06.07.2004) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето (26.10.2004) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента (крім пропозиції про відхилення Закону) та народних депутатів України; 3 вето (29.10.2005) – Закон прийнято з урахуванням (урахуванням по суті) всіх пропозицій Президента України та підписано Президентом
4389-1	13.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента України і підписано Президентом
4411	24.11.2005	Закон «Про внесення змін до Сімейного кодексу України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та народних депутатів України, підписано Президентом
4475-1	24.10.2005	Закон «Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента України; 2 вето – пропозиції Президента до Закону не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено
4595	01.11.2005	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо професійної і трудової реабілітації інвалідів»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента України; 2 вето – Пропозиції Президента відхилено, вето подолано (1.12.2005), Закон підписано Президентом

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
5030-д	22.12.2005	Закон «Про хімічні джерела струму»	2	1 – Закон прийнято у редакції, запропонованій Комітетом з питань промислової політики і підприємництва, з урахуванням пропозицій Президента; 2 – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та депутатів – членів профільного комітету ВРУ, підписано Президентом
5038	10.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» щодо оподаткування спадщини»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону підтримана не була, вето на Закон подолано не було (питання про подолання вето виносилось на голосування двічі), після чого головуєчий (А.І. Мартинюк) запропонував прийняти Закон «з врахуванням того, щоб ввести його в дію з 1 січня 2007 року», пропозиція головуєчого була підтримана, Закон підписано Президентом
5152 (0812, 5 склик.)	07.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	4	1 вето (12.10.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням окремих пропозицій Президента; 2 вето (19.12.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням окремих пропозицій Президента; 3 вето (27.02.2006) – вето Президента не подолано, Закон прийнято у новій редакції за пропозицією профільного комітету; 4 вето (07.04.2006) – пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
5279 (№ 0802, 5 скликання)	21.01.2006	Закон «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим»	1	Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом (5.01.2007)
5357	05.01.2006	Закон «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»	1	Нову редакцію Закону з урахуванням пропозицій Президента схвалено не було, Закон відхилено
5439	27.10.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – вето подолано (1.12.2005), Закон підписано Президентом
5459-д	31.01.2006	Закон «Про порядок призначення керівників (президентів) Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України та про припинення їхніх повноважень»	3 (2)	1 вето (11.11.2004) – вето не подолано, Закон прийнято у новій редакції зі слів головуєчого; 2 вето (1.11.2005) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, і хоча він, згідно з Регламентом, вважається відхиленим – підписано Головою ВРУ і направлено на підпис Президенту; 3 вето (31.01.2006) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, рішення про повернення до розгляду також не підтримано, Закон відхилено
5699	20.07.2005	Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні»	1	Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента та підписано Президентом
5710	30.12.2005	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно відпусток»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, рішення про повернення до розгляду Закону не підтримано, Закон відхилено.
5753 (0830, 5 склик.)	25.04.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціального захисту населення, яке проживає в зонах спостереження»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, зі слів головуєчого Закон викладено у новій редакції, відправлено на підпис Президенту; 2 вето – пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
5759	13.10.2005	Закон «Про внесення змін до статті 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
6009	06.10.2005	Закон «Про внесення змін до деяких законів України з питань приватизації»	1	Пропозиція профільного комітету щодо прийняття закону у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента не підтримана, Закон відхилено
6015 (0827, 5 склик.)	16.03.2006	Закон «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких декретів Кабінету Міністрів України та Постанови Верховної Ради України»	1	Закон прийнято парламентом 5 скликання у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом
6027 (0819, 5 склик.)	21.03.2006	Закон «Про управління об'єктами державної власності»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням окремих пропозицій Президента; 2 вето – пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
6044	13.01.2006	Закон «Про систему харчування працівників»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, пропозиція головуючого про повернення до розгляду не підтримана, Закон відхилено
6073 (0820, 5 склик.)	21.03.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про аудиторську діяльність»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом.
6113	27.12.2005	Закон «Про тимчасову заборону відчуження об'єктів нерухомого майна та інших основних засобів виробництва, що входять до складу цілісних (єдиних) майнових комплексів підприємств, які здійснюють виробництво цукру»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням окремих пропозицій Президента; 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, пропозиція головуючого про повернення до розгляду не підтримана, Закон відхилено
6131 (№ 0803, 5 скликання)	17.03.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 21 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій народних депутатів та відхиленням пропозицій Президента; 2 вето – пропозиції Президента розглядались Верховною Радою України 5 скликання, підтримана пропозиція Президента і профільного комітету відхилити Закон, Закон відхилено
6143	13.10.2005	Закон «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозиції Президента та підписано Президентом
6268	28.12.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему» та деяких інших законів України»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон скасовано

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
6280	27.02.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» щодо виробництва, торгівлі медичною технікою та виробами медичного призначення»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон скасовано
6281	10.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про автомобільний транспорт»	1	Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента (крім пропозиції про відхилення Закону) та підписано Президентом
6310-1 (0821, 5 склик.)	25.04.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»	3	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, висловлена пропозиція представника профільного комітету щодо зміни окремих формулювань Закону, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням цієї пропозиції (стенограма засідання № 12 від 23.02.2006) 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримано, Закон прийнято у новій редакції, Головуючим висловлена пропозиція щодо прийняття Закону у новій редакції, Закон схвалено у новій редакції; 3 вето – пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, пропозиція Президента щодо відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, пропозиція головуючого про направлення Закону на доопрацювання не підтримана, Закон відхилено.
6418	27.12.2005	Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян»	1	Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента і народних депутатів, підписано Президентом
6450	03.04.2006	Закон «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»	3	1 вето – Закон прийнято з урахуванням частини пропозицій Президента; 2 вето – профільний комітет запропонував або подолати вето або прийняти Закон у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента (відображених у порівняльній таблиці до Закону, підготовленій профільним комітетом), вето не подолано, Закон прийнято у новій редакції; 3 – рішення про прийняття Закону Верховною Радою скасовано, Закон знято з розгляду, схвалено аналогічний проект Закону № 2815
6452	30.12.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
6464	10.01.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України з питань надання державної допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
6488 (0813, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про внесення зміни до Закону України «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» щодо посадових окладів педагогічних працівників»	1	Пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента України, Кабінету Міністрів та окремих народних депутатів, підписано Президентом.
6530 (0838, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	1	Пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента та підписано Президентом.
7013-1	17.03.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження єдиних норм соціального захисту працівників освіти, культури та охорони здоров'я»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, головуєчий на засіданні запропонував прийняти Закон у новій редакції, пропозиція підтримана, Закон направлено на підпис Президенту; 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено
7037 (0814, 5 склик.)	07.04.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу»	2	1 вето – Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, Закон доопрацьовано профільним комітетом з урахуванням пропозицій Президента, схвалено парламентом у редакції, запропонованій профільним комітетом, та підписано Президентом.
7081	27.02.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 2 Закону України «Про фіксований сільськогосподарський податок»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето Президента не підтримана, Закон відхилено
7081-1	02.03.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 2 Закону України «Про фіксований сільськогосподарський податок»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето Президента не підтримана, Закон відхилено
7133 (0839, 5 склик.)	04.04.2006	Закон «Про Загальнодержавну програму ведення сільськогосподарського виробництва на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 2007-2016 роки»	1	Пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, пропозицію Президента про відхилення Закону підтримано профільним комітетом і парламентом, Закон відхилено.

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
7183	03.02.2006	Закон Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту особистих прав і свобод людини і громадянина	1	Пропозиція Президента, профільного комітету, ГНЕУ щодо скасування Закону не підтримана, Закон відхилено
7248	05.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України»	2	1 вето – Закон прийнято з урахуванням (частковим урахуванням) всіх пропозицій Президента, а також пропозицій народних депутатів; 2 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом
7259 (0841, 5 склик.)	07.04.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»	1	Пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
7344	22.12.2005	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сфери телекомунікацій та користування радіочастотним ресурсом України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
7364	27.01.2006	Закон «Про Фонд державного майна України»	3	1 вето (5.10.2005) – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента (окрім пропозиції сформульовано недостатньо чітко, пропозиція про відхилення Закону не підтримана); 2 вето (22.11.2005) – Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента (крім пропозиції про відхилення); 3 вето (27.01.2006) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, Закон відхилено
7365 (0832, 5 склик.)	15.03.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо архітектурної діяльності»	1	Пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
7380 (№ 0806, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціального захисту осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»	1	Всі пропозиції Президента відхилено, вето подолано, Закон підписано Президентом (24.10.2006)
7387 (0833, 5 склик.)	25.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, підтримана пропозиція Голови ВРУ про повернення до розгляду Закону, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням змін, запропонованих народними депутатами під час пленарного засідання, підписано Головою ВРУ і направлено на підпис Президенту; 2 вето – пропозиції Президента розглядалися парламентом 5 скликання, пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, пропозиція про направлення Закону на доопрацювання не підтримана, Закон відхилено.
7494	10.01.2006	Закон «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про податок на додану вартість»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, підтримана пропозиція Голови ВРУ про повернення до розгляду Закону, пропозиція про подолання вето повторно не підтримана, Закон відхилено

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
7540	15.07.2005	Закон «Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу України»	1	Пропозиція Президента і профільного комітету про відхилення Закону не підтримана, Закон відхилено
7550 (№ 0807, 5 сесії)	22.03.2006	Закон «Про волонтерський рух»	1	Парламент підтримав пропозицію Президента і профільного комітету відхилити Закон, Закон відхилено
7602	31.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину»	1	Пропозиція профільного комітету про прийняття Закону у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента не підтримана, Закон відхилено
7621	27.10.2005	Закон «Про внесення змін до статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом
7682 (0828, 5 сесії.)	10.01.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про податок на додану вартість» щодо закупівлі за державні кошти автомобілів для інвалідів»	1	Пропозиції Президента не розглядались, парламентом 5 сесії Закон знято з розгляду (22.02.2007)
7710	10.02.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання виробництва бензинів моторних сумішевих»	2	1 вето - Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента; 2 вето – Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом
7728 (0834, 5 сесії.)	28.03.2006	Закон «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 сесії, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
8015	13.01.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» та інших законодавчих актів України»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето підтримана, Закон прийнято і підписано Президентом
8019-3	29.10.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (щодо ВАТ «Турбоатом»)»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету: про подолання вето – не підтримана, про схвалення Закону у новій редакції – прийнята, Закон підписано Президентом
8019-4	29.10.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (щодо ВАТ «Одеський припортовий завод»)»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, пропозиція головуючого на засіданні про повернення до розгляду Закону підтримана, пропозиція головуючого про подолання вето не підтримана, друга пропозиція головуючого до повернення до розгляду підтримана, пропозиція головуючого про подолання вето підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом
8019-6 (0822, 5 сесії.)	25.04.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»	4	1 вето (29.10.2005) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, головою профільного комітету внесена пропозиція схвалити Закон у новій редакції, рішення прийнято, Закон підписано Головою ВРУ і відправлено на підпис Президента; 2 вето (05.01.2006) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, головою внесена пропозиція схвалити Закон у новій редакції, рішення прийнято, Закон підписано Головою ВРУ і відправлено на підпис Президента;

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
				3 вето (1з7.03.2006) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, головуючим внесена пропозиція схвалити Закон у новій редакції, рішення прийнято, Закон підписано Головою ВРУ і відправлено на підпис Президента; 4 вето (25.04.2006) – пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, підтримана пропозиція Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
8019-7	29.10.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом
8047	03.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»	2	1 вето – Закон прийнято з урахуванням (частковим врахуванням) пропозицій Президента; 2 вето – Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом
8060 (0835, 5 склик.)	22.03.2006	Закон «Про м'ясо та м'ясні продукти»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон не включено до порядку денного сесії.
8062 (0836, 5 склик.)	11.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
8123 (0831, 5 склик.)	25.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» щодо компенсації населенню 30-кілометрової зони ризику за розміщення атомних електростанцій»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, Голова ВРУ вніс пропозицію прийняти Закон у новій редакції («щоб закон залишився... напишемо не з 1 січня 2007 року, а напишемо з 1 липня 2007 року і приймемо його у новій редакції»), пропозиція Голови ВРУ підтримана, Закон прийнято у новій редакції і відправлено на підпис Президенту; 2 вето – пропозиції Президента не розглядались, Закон відкликано (23.11.2007)
8159 (0816, 5 склик.)	03.02.2006	Закон «Про внесення змін до статті 21 Основ законодавства України про культуру»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, підтримана пропозиція Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
8203-1	09.11.2005	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про податок на додану вартість» щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето Президента підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом
8282 (0837, 5 склик.)	07.04.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання використанню фальсифікованих пестицидів та агрохімікатів»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
8290	10.01.2006	Закон «Про заборону ввезення на територію України м'яса і продуктів з птиці»	2	1 вето – пропозиція Президента щодо відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, депутатами на засіданні внесено пропозицію схвалити Закон у новій редакції, пропозицію підтримано, Закон схвалено у новій редакції; 2 вето – пропозиція Президента щодо відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, пропозиція головуючого на засіданні про повернення до розгляду Закону не підтримана, Закон відхилено

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
8386 (0829, 5 склик.)	09.03.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, пов'язаних з проведенням експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії «Київміськбуд»	1	Пропозиції Президента не розглядались, Закон відкликано (23.11.2007).
8509	20.12.2005	Закон про внесення змін до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента України (крім однієї) і підписано Президентом
8598 (0817, 5 склик.)	15.03.2006	Закон «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента і профільного комітету про відхилення Закону, Закон відхилено.
8617 (0815, 5 склик.)	11.04.2006	Закон «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006-2015 роки»	1	Пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, Закон було доопрацьовано профільним комітетом з урахуванням пропозицій Президента, схвалено парламентом та підписано Президентом.
8676 (0826, 5 склик.)	11.04.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» (щодо виділення коштів від приватизації ВАТ «Криворізький гірничо-металургійний комбінат «Криворіжсталь» на фінансування заходів щодо поступової компенсації громадянам втрат від знецінення грошових заощаджень в установах Ощадного банку колишнього СРСР»	1	Пропозиції Президента не розглядались, Закон знято з розгляду парламентом 5 скликання (7.02.2007).
8681 (0823, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про мораторій на підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та спожиті у побуті природний газ і електроенергію, послуги громадського транспорту (крім таксі)»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, головуєчий вніс пропозицію прийняти Закон у новій редакції, пропозиція головуєчого підтримана, Закон прийнято у новій редакції; 2 вето – пропозиції Президента не розглядались, парламентом 5 скликання було схвалено постанову про скасування Закону, Закон скасовано.
8683-1	07.02.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» (щодо дітей війни)	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Голова ВРУ запропонував повернутись до розгляду Закону, пропозицію підтримано, проте розгляд не відбувся (09.02.2006); розгляд продовжено 21.02.2006 – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом
8714	17.03.2006	Закон «Про внесення змін до статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України»	1	Пропозиції Президента не розглядались.

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
9041 (0824, 5 склик.)	06.04.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, головуючий вніс пропозицію прийняти Закон у новій редакції («давайте ми хоч якийсь захід вживемо для того, щоб цей завод не позорив Україну і торги навколо нього. Я пропоную прийняти цей закон в новій редакції, з тим щоб заборонити приватизацію Нікопольського заводу феросплавів протягом 2006 – 2007 років»), Закон прийнято у новій редакції; 2 вето – пропозиції Президента розглядались парламентом 5 скликання, підтримана пропозиція Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
9185 (№ 0804, 5 склик.)	27.03.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оскарження неправильностей у списках виборців»	1	Парламент підтримав пропозиції профільного комітету і Президента щодо відхилення Закону, Закон відхилено.
9214 (0844, 5 склик.)	07.04.2006	Закон «Про внесення зміни до статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України»	1	Пропозиції Президента не розглядались, Закон відкликано (23.11.2007).

ЗАКОНИ, ВЕТОВАНІ ПРЕЗИДЕНТОМ ПРОТЯГОМ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 5-ГО СКЛИКАННЯ				
Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
0018	09.08.2006	Закон «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»	1	Пропозиція Президента викласти Закон в редакції відповідного законопроекту, внесеного Президентом України, підтримана парламентом, Закон підписано Президентом.
0808 (№ 2618, 4 склик.)	30.01.2007	Закон «Про захист персональних даних»	1	Результати розгляду першого вето наведено у Таблиці 1 (див. закон № 2618). 2 вето на Закон – Закон у редакції, підготовленій профільним парламентським комітетом з урахуванням пропозицій Президента України, підтримано не було, Закон відхилено.
0809 (№ 3323, 4 склик.; № 0854, 6 склик.)	13.04.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту»	1	Результати розгляду перших двох вето на Закон наведено у Таблиці 1 (див. закон № 3323). 3 вето на Закон (13.04.2007) – пропозиції Президента не розглядались, Закон не включено до порядку денного сесії парламенту 6 скликання
0810 (№ 3411, 4 склик.)	30.01.2007	Закон «Про антарктичну діяльність»	1	Результати розгляду першого вето Президента наведено у Таблиці 1 (див. закон № 3411). 2 вето на Закон (30.01.2007) – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про подолання вето Президента не підтримана, Закон відхилено.
0905	17.03.2007	Закон «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента України та підписано Президентом.
0906 (0853, 6 склик.)	10.04.2007	Закон «Про внесення змін до Господарського кодексу України»	1	Пропозиції Президента до Закону не розглядались, Закон не включено до порядку денного сесії парламенту 6 скликання (23.11.2008)
0915	28.12.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено.
0929	06.12.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення протидії незаконному обігу архівних документів»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
0941	11.01.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом.
0945-1	28.12.2006	Закон «Про внесення зміни до Закону України «Про планування і забудову територій»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом.

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
0948 (0855, 6 склик.)	13.04.2007	Закон «Про державний земельний кадастр»	1	Закон «Про державний земельний кадастр»
1028	30.12.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом.
1037-1	29.12.2006	Закон «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом.
1039 (0851, 6 склик.)	12.03.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Національний банк України»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції, запропонованій профільним парламентським комітетом; 2 вето – пропозиції Президента не розглядались.
1129	25.01.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про господарські товариства» щодо зниження планки кворуму проведення загальних зборів господарського товариства»	2	1 вето – Президент запропонував відхилити Закон; Закон доопрацьовано профільним парламентським комітетом з урахуванням пропозицій народних депутатів України та ГНЕУ Апарату ВРУ та прийнято у редакції, запропонованій профільним комітетом; 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону підтримана парламентом, Закон відхилено.
1144	15.08.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	1	Закон прийнято у новій редакції, підготовленій профільним парламентським комітетом, та підписано Президентом.
1152	10.11.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо приведення норм закону у відповідність із чинним кримінальним законодавством»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента України та підписано Президентом.
1190 (0859, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про Фонд державного майна України»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента України. Результати розгляду подальших вето Президента наведено у Таблиці 3 (див. Закон № 0859).
1222 (0852, 6 склик.)	16.03.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку малої гідроенергетики України»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента про відхилення Закону, Закон відхилено
1248	28.12.2006	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та підписано Президентом.
1249	31.10.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю»	1	Пропозиції Президента до Закону не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено.

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
2000	12.12.2006	Закон «Про Державний бюджет України на 2007 рік»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента та підписано Президентом.
2045	11.01.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
2101	11.01.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення та обігу коньячного спирту, виноматеріалів та збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства»	1	Пропозиція Президента до Закону, підтримана профільним парламентським комітетом, не підтримана парламентом, Закон відхилено.
2109 (0860, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про виноград та виноградне вино»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента України та підписано Президентом.
2141 (0861, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про викуп земельних ділянок приватної власності для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного парламентського комітету про подолання вето Президента не підтримана, Закон відхилено.
2181	04.04.2007	Закон «Про внесення змін до статті 29 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
2182	12.03.2007	Закон «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо управління акціонерними товариствами»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону, підтримана профільним парламентським комітетом, підтримана парламентом, Закон відхилено.
2216	03.04.2007	Закон «Про внесення змін до статті 112 Кримінально-процесуального кодексу України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
2241 (0862, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, жодну з пропозицій Президента не було підтримано, вето Президента на Закон не подолано, Закон відхилено.
2257	06.02.2007	Закон «Про мораторій на відчуження майна, яке перебуває у володінні Федерації професійних спілок України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
2325	11.01.2007	Закон «Про Кабінет Міністрів України»	2	1 вето – Закон прийнято у редакції, що відрізнялась від попередньої редакції Закону України «Про Кабінет Міністрів України», яка за результатами голосування 21 грудня 2006 року була підписана Головою Верховної Ради України, та містила зміни, що не були передбачені пропозиціями Президента України; 2 вето – пропозиції Президента не розглядались, Закон опубліковано у газеті «Голос України» за підписом Голови ВРУ.

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
2329	11.01.2007	Закон «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного парламентського комітету про подолання вето теж не підтримана, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням змін, запропонованих народними депутатами після голосування щодо подолання вето Президента на Закон; 2 вето – жодну з пропозицій Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
2355	03.04.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»	1	Закон прийнято з урахуванням частини пропозицій Президента України, після закінчення відведеного Конституцією строку на підписання Закону Президентом України, Закон підписано Головою ВРУ, однак він не набув чинності у зв'язку з припиненням повноважень Верховної Ради України.
2428	10.04.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону, підтримана профільним парламентським комітетом, підтримана парламентом, Закон відхилено.
2447 (0863, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення дієвого контролю у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.
2477 (0856, 6 склик.)	13.04.2007	Закон «Про Дисциплінарний статут Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та народних депутатів; 2 вето – пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано. Інформацію про результати розгляду наступних вето Президента наведено у Таблиці 3 (див. Закон № 0856).
2481	28.11.2006	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та народних депутатів України – членів профільного парламентського комітету, підписано Президентом.
2520	30.01.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження прозорих механізмів продажу земельних ділянок, набуття права оренди на земельні ділянки»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, пропозиція профільного комітету про відправлення Закону на доопрацювання не підтримана, Закон відхилено.
2550	28.12.2006	Закон «Про перелік об'єктів права державної власності, що підлягають приватизації у 2007 році»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
2562 (0864, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усиновлення»	1	У зв'язку із завершенням роботи Верховної Ради 5 скликання пропозиції Президента України не були розглянуті, остаточне рішення щодо повернутого Закону не було прийнято. Президент повторно вніс свої пропозиції до Закону на розгляд Верховної Ради 6 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та підписано Президентом.
2569 (0865, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про державні нагороди України»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядались парламентом 6 скликання, пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено.
2597 (0866, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень»	1	Пропозиції Президента до Закону не розглядались, розгляд пропозицій перенесено (04.06.2009).

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
2798 (0867, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів»	1	Закон із пропозиціями Президента не включено до порядку денного сесії Верховної Ради 6 скликання (03.02.2009).
2815 (0857, 6 склик.)	14.04.2007	Закон «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядалися парламентом 6 скликання, Закон прийнято у новій редакції з урахуванням частини пропозицій Президента. Інформація про результати розгляду наступних вето Президента наведено у Таблиці 3 (див. Закон № 0857).
2896 (0868, 6 склик.)	13.06.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законів України (щодо забезпечення якості імпорتنної сільськогосподарської продукції)»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядалися парламентом 6 скликання, пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето Президента не подолано, Закон відхилено.
3028 (0858, 6 склик.)	06.06.2007	Закон «Про внесення змін до статті 14 Закону України «Про статус народного депутата України»	1	Пропозиції Президента до Закону розглядалися парламентом 6 скликання, Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента і підписано Президентом.
3100	02.04.2007	Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення правил радіаційної безпеки»	1	Закон прийнято з урахуванням всіх пропозицій Президента та підписано Президентом.
3605 (0869, 6 склик.)	15.06.2007	Закон «Про внесення зміни до статті 30 Закону України «Про приватизацію державного майна» щодо гарантійного платежу (застави) у випадку звернення позивача до суду про призупинення або припинення приватизації об'єктів або пакетів акцій»		Пропозиції Президента до Закону розглядалися парламентом 6 скликання, парламент підтримав пропозицію Президента про відхилення Закону, Закон відхилено.

Таблиця 3

ЗАКОНИ, ВЕТОВАНІ ПРЕЗИДЕНТОМ ПРОТЯГОМ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 6-ГО СКЛИКАННЯ (СТАНОМ НА 24.11.2009 Р.)				
Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
0125	10.03.2009	Закон «Про приєднання України до Європейської угоди про міжнародне перевезення небезпечних вантажів внутрішніми водними шляхами (ВОПНВ)»	1	Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента України та підписано Президентом.
0856 (2477, 5 склик.)	23.11.2007	Закон «Про Дисциплінарний статут Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України»	1	Інформацію про результати розгляду попередніх пропозицій Президента до Закону наведено у Таблиці 2 (див. Закон № 2477). 3 вето – вето подолано, закон підписано Президентом
0857 (2815, 5 склик.)	23.11.2007	Закон «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»	1	Інформацію про результати розгляду попередніх пропозицій Президента до Закону наведено у Таблиці 2 (див. Закон № 2815). 2 вето – вето не подолано, Закон відхилено.
0859 (1190, 5 склик.)	23.11.2007	Закон «Про Фонд державного майна України»	1	Інформацію про результати розгляду попередніх пропозицій Президента до Закону наведено у Таблиці 2 (див. Закон № 1190). 2 вето – пропозиції чітко не сформульовано; пропозиції не враховано, вето не подолано, Закон відхилено.
0903	23.11.2007	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо орендних відносин»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено.
0908	23.11.2007	Закон «Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про плату за землю»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом.
0909	23.11.2007	Закон «Про державну підтримку і стимулювання розвитку виробництва та споживання мінеральних добрив в Україні»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено.
0924	23.11.2007	Закон «Про систему збору та обліку єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»	1	Направлення Закону на доопрацювання не підтримано, відхилення Закону не підтримано, вето Президента не подолано, Закон відхилено.
0939	23.11.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про правові засади цивільного захисту»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом.
0953	23.11.2007	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»		Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
0981	23.11.2007	Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо використання дитини для жебракування»	1	Пропозиції Президента враховано, Закон підписано Президентом
1034	26.11.2007	Закон «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо затвердження прожиткового мінімуму»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено
1047	28.11.2007	Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо визначення підсудності справ з питань земельних відносин»	1	Закон з пропозиціями Президента не розглядався
1343-1	21.01.2008	Закон «Про нормативно-правові акти»	2	1 вето (28.10.2008) - з 39 пропозицій Президента враховано лише одну, Закон прийнято у новій редакції; 2 вето (22.12.2009) – пропозиції президента на момент завершення цього дослідження не розглядалися
1347	14.01.2008	Закон «Про внесення зміни до Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом.
1371	18.01.2008	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо врегулювання питань експорту електроенергії»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
1374	18.01.2008	Закон «Про всеукраїнський референдум»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009 р.), Закон відхилено
2081	15.02.2008	Закон «Про внесення зміни до Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України»	1	Єдина пропозиція Президента до Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009 р.), Закон відхилено
2174	09.04.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування питань соціального захисту населення, яке проживає на території зони спостереження підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами»	1	Жодна пропозиція Президента до Закону не підтримана, вето подолано (17.11.2009 р.), Закон підписано Президентом
2204	02.04.2008	Закон «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України»	2	1 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано; 2 вето – пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Головою ВРУ

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
2219	01.09.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання»	1	Пропозиція Президента щодо відхилення Закону підтримана, Закон відхилено
2292	28.03.2008	Закон «Про регулювання реалізації окремих соціально-значимих продуктів харчування»	1	Пропозиція Президента щодо відхилення Закону підтримана, Закон відхилено
2311	02.04.2008	Закон «Про внесення зміни до статті 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» щодо літакобудівної промисловості»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009 р.), Закон відхилено
2315	03.04.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо погашення заборгованості перед Пенсійним фондом України та посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування»	1	Пропозиції Президента до Закону не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
2351-1	13.05.2008	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом.
2481	15.05.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом.
2709	02.07.2008	Закон «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України»	1	Пропозиції Президента України не підтримано, вето не подолано (21.10.2009), Закон відправлено на доопрацювання в профільний комітет, після чого винесено на повторний розгляд з урахуванням пропозицій Президента України, пропозиція профільного комітету про схвалення Закону з урахуванням пропозицій Президента не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено.
3079	28.08.2008	Закон «Про внесення змін до статті 25 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено.
3085	01.09.2008	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Кабінет Міністрів України»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено.
3086	01.09.2008	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України»» щодо призначення та звільнення керівництва Служби безпеки України та вдосконалення окремих положень»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону підтримана, Закон відхилено.

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
3112	04.09.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо виконуючих обов'язки голів місцевих державних адміністрацій»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону підтримана, Закон відхилено.
3250-д	24.12.2008	Закон «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Головою ВРУ.
3287	10.10.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліцензування діяльності з розробки, виробництва, реалізації, ремонту технічних та інших засобів реабілітації інвалідів та надання послуг з обслуговування зазначених засобів реабілітації»	1	Жодна пропозиція Президента до Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009 р.), Закон відхилено.
3344	10.11.2008	Закон «Про заходи з подолання наслідків фінансово-економічної кризи у сфері соціального захисту, оплати праці та зайнятості населення»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето не подолано, Закон відхилено.
3353	11.11.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу»	2	1 вето – Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента і підписано Президентом; 2 вето – пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
3379	20.11.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку з світовою фінансовою кризою»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом.
3414	27.11.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Головою ВРУ, Закон визнано неконституційним Конституційним Судом.
3428	02.12.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо протидії хабарництву»	1	Жодна пропозиція Президента до Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009 р.), Закон відхилено

Регістраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
3430	02.12.2008	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, Закон підписано Президентом.
3459-1	19.12.2008	Закон «Про захист майнових прав громадян у період виходу економіки України зі стану фінансової кризи»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано (17.11.2009), Закон відхилено
3682	30.01.2009	Закон «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»	1	Вето Президента подолано (17.11.2009 р.), Закон підписано Президентом
3690	02.02.2009	Закон «Про державну підтримку та особливості функціонування дитячих центрів «Артек» і «Молода гвардія»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
4043	10.02.2009	Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо зайнятості членів особистих селянських господарств»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено.
4268	13.05.2009	Закон «Про заборону грального бізнесу в Україні»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Президентом.
4503	19.05.2009	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України»	1	Закон прийнято у новій редакції з урахуванням пропозицій Президента та підписано Президентом.
4531	22.05.2009	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про радіочастотний ресурс України» щодо забезпечення ефективного використання радіочастотного ресурсу»	1	Вето Президента подолано (18.11.2009), закон підписано Президентом
4735-1	30.06.2009	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Головою Верховної Ради України
4741	30.06.2009	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України»	1	Пропозиції Президента не підтримано, вето подолано, Закон підписано Головою Верховної Ради України

Реєстраційний номер	Дата реєстрації	Назва законопроекту	Кількість вето	Результати розгляду пропозицій Президента
5010	23.07.2009	Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами»	2	Закон з пропозиціями Президента не розглядався.
5264	22.10.2009	Закон «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України»	1	Пропозиція Президента про відхилення Закону не підтримана, вето подолано, закон направлено на підпис Президенту, Закон підписано Головою Верховної Ради України
5301	03.11.2009	Закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік»	1	Жодну пропозицію Президента не підтримано, вето не подолано, Закон направлено на доопрацювання до профільного комітету , пропозиція профільного комітету про подолання вето не підтримана, вето не подолано, Закон відхилено

Таблиця 4

ВЕТО НА ЗАКОНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Країна	Зміст правового регулювання
Австрія	Відповідно до статті 42 Конституції Австрії, рішення нижньої палати австрійського парламенту набувають чинності та підлягають опублікуванню лише за умови, якщо верхня палата парламенту не висловила обґрунтованих заперечень проти набуття ними чинності і їх опублікування. Такі заперечення можуть бути внесені до Палати представників Головою Сенату у письмовому вигляді упродовж 8 тижнів після внесення відповідного рішення до Сенату, при цьому про внесення відповідних заперечень має бути поінформований Федеральний канцлер. Якщо Палата представників (за умови присутності на її засіданні не менш ніж половини її членів) повторно схвалить рішення, воно підлягає опублікуванню. Якщо Сенат протягом 8 тижнів не висловив заперечень щодо прийнятого нижньою палатою рішення або вирішив не вносити заперечення, відповідне рішення нижньої палати підлягає опублікуванню. Частиною п'ятою статті 42 Конституції визначено перелік рішень, щодо яких Сенат взагалі не може застосувати право вето; до них віднесено Регламент Палати представників, рішення про розпуск Палати представників, Закон про державний бюджет, рішення про отримання і надання федеральних позик, рішення щодо розпорядження державною власністю – ці рішення підлягають опублікуванню після їх схвалення нижньою палатою. Відповідно до статті 47 Конституції Австрії федеральні закони набувають чинності після їх підписання Федеральним Президентом.
Албанія	Протягом 20 днів з дня отримання прийнятого парламентом закону Президент Албанії або підписує та офіційно оприлюднює закон, або повертає його парламенту для повторного розгляду разом із своїми зауваженнями (статті 84, 85 Конституції Албанії). Президент має право застосувати вето щодо одного закону лише один раз, при цьому вето вважається подоланим, якщо парламент схвалить закон у попередній редакції більшістю голосів від свого складу. Закон вважається підписаним та офіційно оприлюдненим, якщо у встановлений строк глава держави не підписав його і не повернув для повторного розгляду парламентом. Підписання главою держави закону не підлягає контрасигнації.
Бельгія	Згідно із статтею 78 Конституції Бельгії, прийняті Палатою представників бельгійського парламенту законопроекти направляються до Сенату. Право ініціювати внесення змін до прийнятого нижньою палатою законопроекту мають не менш як 15 сенаторів. Відповідне подання вноситься сенаторами не пізніше як через 15 днів після одержання Сенатом відповідного законопроекту. Протягом 60 днів після одержання законопроекту Сенат може прийняти одне з рішень: 1) про внесення запропонованих сенаторами змін до законопроекту; 2) про відмову у внесенні запропонованих змін. У випадку, якщо у встановлений строк Сенат не прийняв будь-якого рішення, або у випадку прийняття Сенатом рішення про відмову у внесенні змін до ухваленого нижньою палатою законопроекту, останній направляється монарху для підписання і опублікування (відповідно, – після закінчення 60-денного строку для «сенатського вето» або з дня прийняття Сенатом рішення про відмову у внесенні змін до ухваленого Палатою представників законопроекту). Якщо Сенат прийняв рішення про внесення змін до законопроекту, законопроект надсилається до нижньої палати для повторного розгляду і прийняття одного з таких рішень: 1) про схвалення законопроекту з урахуванням змін, внесених Сенатом; 2) про схвалення законопроекту без урахування частини або всіх змін, внесених Сенатом. Якщо під час повторного розгляду законопроекту Палатою представників до законопроекту було внесено будь-які зміни, відсутні у первісній редакції законопроекту (до його подання Сенату), Палата представників повторно направляє законопроект для розгляду Сенату. Останній розглядає законопроект протягом 15 днів і може або схвалити законопроект у редакції, затвердженій нижньою палатою, або ж внести до законопроекту нові зміни. У першому випадку (а також у разі, якщо Сенатом у 15-денний строк не було прийнято будь-якого рішення щодо законопроекту), законопроект направляється для підписання монарху, у другому – надсилається для повторного розгляду нижньою палатою. Аналогічна процедура застосування права вето встановлена і для законопроектів, які вперше розглядаються та схвалюються верхньою, а не нижньою палатою (у цьому випадку Сенат направляє законопроект для схвалення нижньою палатою, і остання розглядає його за процедурою, аналогічною до вищеописаної). Прийняті парламентом закони підписує і оприлюднює монарх (стаття 109 Конституції Бельгії).
Білорусь	Відповідно до статті 100 Конституції Республіки Білорусь, законопроект розглядається спочатку у Палаті представників (нижній палаті парламенту), після чого – у Раді Республіки (верхній палаті). Законопроект стає законом після схвалення нижньою палатою і затвердження Радою Республіки більшістю голосів від складу кожної палати. Прийняті Палатою представників законопроекти протягом 5 днів передаються на розгляд до Ради Республіки, де вони можуть розглядатись не більше 20 днів. Закон вважається схваленим Радою Республіки, якщо: 1) за нього проголосувала більшість від повного складу Ради Республіки; 2) протягом 20 днів, а для невідкладних законопроектів – протягом 10 днів з дня внесення, законопроект не був розглянутий Радою Республіки. У разі відхилення законопроекту Радою Республіки палати можуть створити узгоджувальну комісію, яка формується за принципом паритетного представництва обох палат, для врегулювання суперечностей щодо змісту законопроекту. Текст законопроекту, підготовлений узгоджувальною комісією, виноситься на розгляд обох палат парламенту. Якщо узгоджувальною комісією не схвалено узгоджений текст законопроекту, Президент чи за його дорученням Уряд можуть вимагати, щоб Палата представників схвалила остаточне рішення. Закон вважається схваленим Палатою представників і, відповідно, парламентом, якщо за нього проголосувало не менш як дві третини від повного складу Палати представників.

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>Закон, схвалений парламентом (або такий, який вважається ухваленим парламентом), подається у десятиденний строк Президенту на підпис. Якщо Президент згодний з текстом закону, він його підписує. Якщо Президент не повертає будь-який закон протягом 2 тижнів після того, як він був направлений йому на підпис, закон вважається підписаним. Закон не вважається підписаним і не вступає в силу, якщо він не міг бути повернений до парламенту у зв'язку із закінченням сесії. У разі незгоди з текстом закону Президент повертає його із своїми запереченнями до Палати представників, яка повинна розглянути закон із запереченнями Президента не пізніше як через 30 днів. Якщо закон буде схвалено Палатою представників більшістю не менш як дві третини голосів від повного складу палати, він разом із запереченнями Президента в п'ятиденний строк направляється до Ради Республіки, яка повинна розглянути закон повторно не пізніше як через 20 днів з дня одержання. Закон вважається прийнятим, якщо він буде схвалений не менш як двома третинами голосів від повного складу Ради Республіки. Після подолання вето Президента обома палатами парламенту, закон підписується Президентом протягом 5 днів з дня його одержання главою держави, якщо протягом цього строку Президент не підписав закон, закон вступає в силу. У такому ж порядку розглядаються заперечення Президента щодо окремих положень закону, які повертаються для повторного голосування. У цьому випадку до винесення відповідного рішення Палатою представників та Радою Республіки, Закон підписується главою держави і вступає в силу за винятком тих положень, щодо яких Президент вніс свої заперечення. Рішення Президента щодо підписання закону або застосування вето щодо нього не підлягає контрасигнації (стаття 84 Конституції Республіки Білорусь).</p>
<p>Болгарія</p>	<p>Всі прийняті парламентом акти (у тому числі закони) підлягають опублікуванню у «Державному віснику» протягом 15 днів з дня їх прийняття (стаття 88 Конституції Болгарії). Закони передаються для опублікування Президенту Болгарії. Останній до закінчення строку, відведеного для опублікування закону, може повернути його для повторного розгляду Національними Зборами разом із обґрунтуванням своїх мотивів для повернення закону для повторного розгляду (стаття 101 Конституції). Вето глави держави на закон вважається подоланим, якщо за результатами повторного розгляду він буде прийнятий абсолютною більшістю від складу парламенту. Якщо вето Президента на закон подолано, глава держави зобов'язаний опублікувати закон у «Державному віснику» протягом 7 днів після його отримання. Повернення закону для повторного розгляду парламентом не потребує контрасигнування Прем'єр-міністром або відповідальним міністром (стаття 102 Конституції).</p>
<p>Боснія і Герцеговина</p>	<p>Відповідно до п.3 статті 4 Конституції Боснії і Герцеговини закон вважається схваленим за умови його підтримки обома палатами парламенту більшістю від присутніх на засіданні відповідної палати. При цьому така більшість повинна включати принаймні третину членів відповідної палати, які репрезентують відповідно сербів, хорватів та боснійців (обидві палати формуються за принципом рівного представництва цих трьох етносів у складі палати). У разі, якщо за прийняття законопроекту голосує менше третини представників однієї з етнічних груп у відповідній палаті, спікери та віце-спікери палат (які також представляють відповідні етнічні групи) протягом 3 днів вживають заходів щодо забезпечення підтримки рішення принаймні однією третьиною представників кожної етнічної групи у відповідній палаті. Якщо ці заходи виявились безрезультатними, рішення вважається схваленим палатою за умови його підтримки більшістю присутніх на її засіданні членів палати, при цьому в сумарній кількості голосів не враховуються голоси 2/3 представників кожної з етнічних груп. Законопроект може бути визнаний таким, що загрожує життєво важливим інтересам відповідно сербів, хорватів чи боснійців за пропозицією більшості представників однієї з етнічних груп у відповідній палаті. У цьому випадку він вважається схваленим верхньою палатою лише за умови його підтримки більшістю від присутніх на засіданні верхньої палати представників кожної з етнічних груп; в іншому випадку спікер верхньої палати скликає спільну комісію, до складу якої входить по одному члену палати, які представляють відповідно сербів, хорватів, боснійців. У разі, якщо спільна комісія не змогла прийняти рішення щодо законопроекту, він передається спікером палати на розгляд Конституційного Суду Боснії і Герцеговини для прийняття рішення щодо нього. Рішення, схвалені обома палатами парламенту Боснії і Герцеговини, не можуть бути вето вані Президією (колегіальний орган, який виконує функції глави держави і формується за принципом рівного представництва у його складі сербів, хорватів та боснійців).</p>
<p>Великобританія</p>	<p>Законопроект, прийнятий однією з палат парламенту (Палатою лордів чи Палатою громад) надсилається на розгляд відповідної другої палати. Друга палата розглядає законопроект за процедурою трьох читань, в ході якої до редакції законопроекту, схваленої першою палатою, можуть вноситись зміни. Якщо законопроект схвалено другою палатою із змінами, законопроект після третього читання у другій палаті повертається на розгляд першої палати. Законодавством Великобританії не визначено кінцевого строку розгляду поправок до законопроекту, прийнятого однією з палат, іншою палатою. Закон вважається ухваленим парламентом лише за умови, якщо у обох палат відсутні розбіжності щодо його змісту. Відповідно, законопроект може прийматись палатою і повертатись на її повторний розгляд стільки разів, скільки буде необхідно для прийняття узгодженого палатами законопроекту (так званий «ping pong»). На практиці непоодинокими є випадки, коли Палата лордів блокує законопроекти, що ініціюються урядом (наприклад, у 2001-2002 рр. через позицію Палати лордів не було ухвалено 57 законопроектів, схвалених нижньою палатою). Після схвалення законопроекту парламентом він направляється монарху для надання королівської згоди на його промудрацію. Законодавством Великобританії не визначено строку, протягом якого монарх має здійснити промудрацію закону; у той же час промудрація є формальною – монарх не застосовує вето щодо ухвалених парламентом законів.</p>

Країна	Зміст правового регулювання
Греція	<p>Президент підписує та забезпечує офіційне опублікування законів протягом одного місяця з дня їх прийняття парламентом. У цей же строк глава держави має право повернути прийнятий парламентом закон для повторного розгляду парламентом з обґрунтуванням причин відмови від підписання закону. Якщо закон буде повторно прийнятий парламентом абсолютною більшістю голосів від його складу, глава держави зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити закон протягом 10 днів з дня його повторного прийняття (стаття 42 Конституції). Рішення про застосування главою держави права вето не підлягає контрасигнації (стаття 35 Конституції Греції).</p>
Естонія	<p>Відповідно до статті 107 Конституції Естонії, прийняті парламентом закони підписуються та офіційно оприлюднюються Президентом. Останній може відмовитись від підписання закону і направити його для повторного розгляду парламентом із обґрунтуванням прийнятого рішення щодо відмови від промульгації закону не пізніше як через 14 днів після дня отримання закону. У випадку, якщо парламент повторно ухвалить прийнятий ним закон (подолає вето Президента), глава держави може або підписати та офіційно оприлюднити закон, або звернутись до Верховного Суду Естонії з поданням щодо визнання його неконституційним. Якщо Верховний Суд визнає закон таким, що відповідає Конституції Естонії, Президент зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити (§ 106 Конституції Естонії). Рішення щодо застосування главою держави права вето не підлягає контрасигнації.</p>
Ірландія	<p>Прийнятий однією з палат ірландського парламенту законопроект направляється для розгляду другою палатою парламенту (відповідно верхньою або нижньою). Розгляд законопроекту відповідною палатою парламенту має бути завершений протягом 90 днів з дня його отримання від другої палати, якщо інший строк не було визначено рішенням обох палат парламенту (стаття 23 Конституції Ірландії). Якщо за результатами розгляду законопроект було відхилено палатою, затверджено у новій редакції із змінами, внесеними палатою, законопроект підлягає повторному розгляду другою палатою ірландського парламенту у 180-денний строк. Законопроект вважається ухваленим обома палатами, якщо: 1) у 90-денний строк відповідна палата не прийняла рішення про відхилення законопроекту, прийнятого другою палатою, або про прийняття законопроекту у новій редакції; 2) якщо відповідна палата у 180-денний строк після отримання законопроекту для повторного розгляду повторно ухвалила законопроект, або прийняла рішення про його схвалення у редакції, запропонованій другою палатою парламенту; 3) якщо у 90-денний строк відповідна палата прийняла рішення про затвердження законопроекту, прийнятого другою палатою (без змін). Законопроект, ухвалений обома палатами парламенту або такий, який вважається ухваленим обома палатами, вноситься Прем'єр-міністром Ірландії Президенту для підписання та офіційного опублікування. Глава держави підписує та офіційно оприлюднює законопроект (крім 2 випадків, наведених нижче) не раніше ніж на п'ятий і не пізніше ніж на сьомий день після дня його отримання. При цьому невідкладні законопроекти, перелік яких визначено у статті 23 Конституції (законопроекти щодо введення надзвичайного стану і т.п.) підписуються Президентом у день їх отримання. В інших випадках строк підписання законопроектів Президентом може бути скорочений менш ніж до 5 днів за поданням уряду, попередньо погодженим із Сенатом. Конституцією Ірландії визначено 2 випадки, за яких Президент може не підписувати прийняті парламентом законопроекти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Після отримання законопроекту для підписання та офіційного оприлюднення Президент Ірландії, проконсультувавшись з Державною радою (консультативно-дорадчий орган при Президенті, до складу якого за посадою входять Прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр, Міністр юстиції, Голова Вищого суду, голови палат парламенту, Генеральний прокурор), може передати законопроект до Верховного Суду Ірландії для вирішення питання про його конституційність. Відповідне подання вноситься не пізніше як на сьомий день після отримання законопроекту главою держави. У випадку внесення такого подання Президент звільняється від обов'язку підписання та офіційного опублікування законопроекту до прийняття Верховним Судом рішення про його конституційність. У разі прийняття Верховним Судом рішення про неконституційність окремих положень законопроекту, такий законопроект Президентом не підписується. 2. Абсолютна більшість членів Сенату та не менш як третина членів Палати представників одночасно можуть звернутись до Президента зі спільним клопотанням щодо невідписання главою держави законопроекту, ухваленого парламентом. Підставами внесення такого клопотання є наявність у законопроекті положень, які, на думку ініціаторів клопотання, мають таке загальнонаціональне значення, прийняття яких є можливим лише за умови гарантування інтересів народу. Зазначене клопотання вноситься на розгляд Президента не пізніше як на четвертий день з дня прийняття законопроекту парламентом або дня, з якого законопроект вважається схваленим обома палатами ірландського парламенту. На період розгляду клопотання Президент звільняється від обов'язку підписання та офіційного оприлюднення законопроекту. За результатами розгляду клопотання, проконсультувавшись з Державною радою, Президент не пізніше як на 10 день з дня прийняття законопроекту або дня, з якого законопроект вважається ухваленим приймає одне з рішень: 1) погодитись з позицією, викладеною у клопотанні – у цьому випадку Президент письмово інформує Прем'єр-міністра та голів обох палат парламенту про неможливість підписання законопроекту до затвердження законопроекту на загальнонаціональному референдумі, який має бути проведений протягом 18 місяців з дня ухвалення Президентом відповідного рішення, або до повторного схвалення законопроекту

Країна	Зміст правового регулювання
	ту Палатою представників протягом 18 місяців з дня прийняття Президентом відповідного рішення, за умови, що таке повторне схвалення буде здійснено новообраним складом Палати представників; 2) не погодитись з позицією, викладеною у клопотанні – у цьому випадку Президент письмово інформує Прем'єр-міністра та голів обох палат парламенту про прийняте рішення, підписує і офіційно оприлюднює законопроект не пізніше як на 11 день з дня його схвалення парламентом або дня, з якого законопроект вважається схваленим парламентом.
Ісландія	Згідно із статтею 26 Конституції Ісландії, схвалений Альтингом (парламентом) законопроект направляється на затвердження Президенту Ісландії. Останній протягом 2 тижнів з дня схвалення законопроекту може або затвердити його, або відхилити. В обох випадках законопроект стає законом, однак у другому випадку він має бути винесений на затвердження загальнонаціональним референдумом. У разі затвердження закону на референдумі, він продовжує діяти, в іншому разі – вважається скасованим. Підписання законопроекту Президентом або застосування ним права вето потребує контрасигнації відповідним міністром (стаття 19 Конституції Ісландії).
Іспанія	Відповідно до статті 90 Конституції Іспанії, прийнятий Палатою депутатів законопроект невідкладно вноситься на розгляд Сенату. Протягом 2 місяців з дня отримання законопроекту (для невідкладних законопроектів, визначених урядом або Палатою депутатів, – протягом 20 днів) Сенат може застосувати щодо нього право вето (відповідне рішення приймається абсолютною більшістю голосів від складу Сенату) або внести зміни до законопроекту. У випадку застосування Сенатом права вето, останнє може бути подолане рішенням Палати депутатів, прийнятим абсолютною більшістю голосів від складу Палати. У випадку, якщо Сенатом протягом двох місяців з дня отримання законопроекту не було прийнято будь-якого рішення, нижня палата парламенту повторно схвалює законопроект простою більшістю голосів, після чого законопроект подається на підпис монарха. Якщо Сенат схвалив законопроект у новій редакції, відповідні поправки розглядаються Палатою депутатів, яка приймає за результатами їх розгляду одне з таких рішень: 1) прийняти законопроект з поправками, внесеними Сенатом; 2) прийняти законопроект без поправок, внесених Сенатом. Таке рішення приймається Палатою простою більшістю голосів присутніх на засіданні депутатів. Монарх не має право застосовувати вето щодо прийнятих парламентом законів – він зобов'язаний їх підписати та офіційно оприлюднити протягом 15 днів з дня їх надходження. При цьому підпис монарха підлягає контрасигнації Президентом Уряду (стаття 64 Конституції Іспанії). Статтею 92 Конституції Іспанії передбачена можливість внесення «політичних рішень особливої важливості» на консультативний референдум, який призначається монархом за поданням Уряду, попередньо погодженим Палатою депутатів.
Італія	Після схвалення закону обома палатами він направляється Президенту Італії, який повинен протягом місяця з дня отримання закону (а для невідкладних законів – протягом строку, зазначеного у них) або підписати та офіційно оприлюднити його, або повернути для повторного розгляду парламентом з обґрунтуванням причин для повернення (статті 73, 74 Конституції Італії). Якщо за результатами повторного розгляду закон буде схвалено повторно, глава держави зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити (стаття 74 Конституції Італії). Підписання закону Президентом підлягає контрасигнації Прем'єр-міністром, не контрасигнований акт Президента є недійсним (стаття 89 Конституції Італії).
Кіпр	Відповідно до статті 52 Конституції Кіпру, Президент та Віце-президент Республіки Кіпр протягом 15 днів з дня отримання схваленого парламентом закону зобов'язані або підписати та офіційно оприлюднити його, або (за рішенням одного з них) застосувати щодо прийнятого закону право вето, або повернути закон для повторного розгляду, або звернутись до Верховного Конституційного Суду у випадках, передбачених статтями 138, 140, 141 Конституції Кіпру. Право вето Президента та Віце-президента Кіпру є абсолютним (вето не може бути подолане) щодо законів з питань закордонних справ (перелік таких питань визначено частиною першою статті 50 Конституції), окремих питань, пов'язаних з обороною (склад, чисельність Збройних Сил, просування по військовій службі, імпорт військових матеріалів, надання у користування військових баз іноземним державам), окремих питань безпеки (просування по службі, розміщення воєнізованих формувань, заходи, пов'язані з надзвичайним чи воєнним станом), законів з питань діяльності поліції. У випадку, якщо право вето застосовано щодо закону в цілому, він не набуває чинності, якщо ж вето застосовано лише щодо окремих положень закону, він повертається парламенту для прийняття рішення щодо можливості підписання та опублікування закону без урахування положень, щодо яких було застосовано право вето (стаття 50 Конституції). Якщо парламент не прийняв рішення про можливість підписання та опублікування закону без положень, ветованих Президентом та Віце-президентом, закон чинності не набуває. Президент та Віце-президент спільно або окремо один від одного можуть повернути ухвалений парламентом закон для повторного розгляду парламентом: будь-який закон, крім закону про державний бюджет – з будь-яких підстав, закон про державний бюджет – якщо у законі містяться положення, які, на думку Президента або Віце-президента є дискримінаційними. За результатами розгляду пропозицій до поверну-

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>того парламенту закону законодавчий орган може або схвалити їх, або підтвердити попереднє рішення протягом 15 днів (крім закону про державний бюджет) з дня повернення закону на повторний розгляд, чи протягом 30 днів (з дня повернення закону про державний бюджет). У разі повторного схвалення закону у попередній редакції Президент та Віце-президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити його протягом 15 днів з дня отримання повторно схваленого закону (стаття 51 Конституції Кіпру), крім випадків, передбачених статтею 138 Конституції Кіпру.</p> <p>Статтею 138 Конституції Кіпру, у свою чергу, передбачено, що у разі повторного прийняття парламентом закону про державний бюджет, повернутого для повторного розгляду Президентом чи Віце-президентом Кіпру на підставі наявності у ньому дискримінаційних положень, Президент чи Віце-президент після отримання повторно схваленого парламентом закону спільно або окремо один від одного можуть звернутись до Верховного Конституційного Суду для отримання висновку щодо наявності або відсутності у повторно прийнятому законі дискримінаційних положень. На підставі такого звернення Верховний Конституційний Суд може прийняти одне з таких рішень: 1) скасувати закон; 2) схвалити закон; 3) повернути закон для повторного розгляду Палатою представників.</p> <p>Після отримання закону на підпис та не пізніше як через 15 днів з дня його схвалення, Президент та Віце-президент Кіпру окремо один від одного або спільно можуть звернутись до Верховного Конституційного Суду з поданням щодо конституційності прийнятого закону. За результатами розгляду справи Верховний Конституційний Суд ухвалює висновок щодо наявності чи відсутності в оспорюваному законі неконституційних положень. Якщо у законі виявлено положення, які не відповідають Конституції Кіпру, Президент та Віце-президент не підписують відповідний закон (стаття 140 Конституції Кіпру).</p> <p>Після отримання закону на підпис та не пізніше як через 15 днів з дня його схвалення, Президент та Віце-президент Кіпру окремо один від одного або спільно можуть звернутись до Верховного Конституційного Суду з поданням щодо наявності або відсутності у законі положень, які суперечать загальносуспільним інтересам або обмежують права греків чи турків. Якщо за результатами розгляду справи у законі буде виявлено положення, які суперечать загальносуспільним інтересам або обмежують права греків чи турків, такий закон не підписується Президентом та Віце-президентом Кіпру (стаття 141 Конституції Кіпру).</p> <p>Підписання законів Президентом та Віце-президентом Кіпру не підлягає контрасигнації.</p>
Латвія	<p>Президент підписує прийняті парламентом закони не раніше ніж на 7 і не пізніше як на 21 день після їх прийняття. Підписаний главою держави закон набуває чинності через 14 днів після його підписання Президентом, якщо інше не передбачено самим законом (стаття 69 Конституції). Не пізніше як на 7 день з дня ухвалення закону Сеймом Президент має право внести клопотання Голові Сейму щодо перегляду закону. Якщо парламент не внесе зміни до прийнятого ним закону, глава держави не може повторно вносити клопотання щодо його перегляду (стаття 71 Конституції). Відповідно до статті 72 Конституції Латвії, глава держави може відкласти підписання закону на 2 місяці як за власною ініціативою (це є його правом), так і на вимогу третини членів парламенту (це є його обов'язком). Відповідне рішення приймається Президентом не пізніше як на сьомий день з дня ухвалення закону парламентом. Якщо упродовж строку, на який було відкладено підписання закону, не менш як десята частина виборців ініціює винесення закону на затвердження загальнонаціональним референдумом, такий закон виносяться на загальний референдум, крім випадку, коли закон упродовж 2 місяців з дня його прийняття парламентом буде повторно схвалений не менш як трьома чвертьми членів Сейму. Якщо протягом 2 місяців з дня прийняття закону парламентом виборці не ініціюють його винесення на загальнонаціональний референдум, закон підписується главою держави після закінчення строку, на який було відкладено його підписання.</p>
Литва	<p>Згідно із статтею 71 Конституції Литви, протягом 10 днів з дня отримання схваленого Сеймом закону Президент повинен або підписати його та офіційно оприлюднити, або ж повернути до парламенту для повторного розгляду з обґрунтуванням причин для перегляду закону та пропонуваними змінами. Якщо після закінчення 10-денного строку закон не було підписано Президентом і не було повернуто для повторного розгляду парламентом, закон підписує та офіційно оприлюднює спікер парламенту. Президент Литви зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити закон або інший акт, затверджений референдумом, не пізніше як на 5 день з дня його затвердження референдумом (в іншому випадку закон підписується та офіційно оприлюднюється головою Сейму). Повернутий главою держави для повторного розгляду закон розглядається Сеймом, і за результатами розгляду може бути прийняте одне з таких рішень: 1) прийняти закон у редакції із змінами, внесеними Президентом; 2) прийняти закон у попередній редакції. В останньому випадку рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини членів Сейму (звичайні закони) або не менш як три п'ятих депутатів Сейму (конституційні закони). В обох випадках Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити повторно схвалений закон протягом 3 днів з дня його схвалення Сеймом (стаття 72 Конституції Литви).</p>
Люксембург	<p>Попередньою редакцією статті 34 Конституції Люксембургу передбачалось, що Великий Герцог санкціонує та забезпечує опублікування прийнятих парламентом законів, повідомляючи парламент про своє рішення щодо підписання / непідписання закону не пізніше як через 3 місяці після схвалення закону Палатою депутатів. Право</p>

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>вето було абсолютним і рішення глави держави щодо його застосування (як і рішення щодо підписання закону) не підлягали контрасигнації. У ХХ та ХХІ століттях право вето використовувалось Великими Герцогами лише 2 рази – у 1912 році, коли Велика Герцогиня Марія-Аделаїда ветувала закон, спрямований на відмежування освіти від релігії, та у 2008 році, коли Великий Герцог Анрі відмовився підписати закон щодо впровадження евтаназії. У 2008 році ветування прийнятого парламентом закону зумовило політичну кризу, результатом якої стало внесення змін до статті 34 Конституції. Відповідно до останніх змін (Закон від 12 березня 2009 р.), Великий Герцог зобов'язаний забезпечити опублікування законів протягом 3 місяців з дня їх прийняття. Іншими словами, – глава держави втратив право вето на закони взагалі.</p>
Македонія	<p>Відповідно до статті 75 Конституції Македонії Президент Македонії не має права застосовувати вето щодо законів, прийнятих не менш як двома третинами голосів від складу парламенту. В інших випадках Президент має право застосувати вето щодо прийнятих законів; у цьому разі закон повторно розглядається парламентом за процедурою третього читання не пізніш як через 30 днів з дня першого схвалення закону (стаття 173 Регламенту Зборів Республіки Македонія) і, у випадку його схвалення абсолютною більшістю голосів від складу парламенту – підлягає підписанню Президентом та опублікуванню. Підписання закону Президентом не підлягає контрасигнації.</p>
Мальта	<p>Згідно із статтею 72 Конституції Мальти, Президент Мальти не має права застосовувати вето щодо прийнятих парламентом законів – глава держави зобов'язаний підписати закон невідкладно після його отримання.</p>
Молдова	<p>Президент Молдови протягом 2 тижнів після ухвалення закону зобов'язаний або підписати та офіційно оприлюднити ухвалений парламентом закон, або направити його парламенту для перегляду. Якщо парламент проголосує за попереднє рішення, Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити закон (стаття 93 Конституції Молдови). Підписання закону Президентом або застосування ним права вето щодо законів не підлягає контрасигнації Прем'єр-міністром (частина друга статті 94 Конституції Молдови).</p>
Нідерланди	<p>Після прийняття закону Другою палатою (нижня палата парламенту) він надсилається для розгляду Першою палатою (верхня палата парламенту). Перша палата не має права вносити до прийнятого Другою палатою закону будь-яких змін – вона може лише або затвердити закон, або відхилити його (стаття 85 Конституції Нідерландів). Відхилення закону є остаточним. На практиці у тих випадках, коли існує загроза відхилення прийнятих Другою палатою законів, уряд має право вносити «уточнюючі» законопроекти, спрямовані на усунення недоліків прийнятого нижньою палатою законопроекту, які можуть бути підставою для його відхилення верхньою палатою. Після схвалення закону обома палатами, він подається монарху для підписання та оприлюднення. Підписання монархом законопроекту контрасигнується Міністром юстиції, останній забезпечує опублікування закону у «Бюлетені актів і декретів».</p>
Німеччина	<p>Федеральні закони схвалюються Бундестагом і невідкладно після їх схвалення направляються Президентом Бундестагу до Бундесрату. Протягом 3 тижнів з дня отримання закону Бундесратом, останній може вимагати скликання спільного комітету обох палат, сформованого порівну з представників обох палат німецького парламенту. Аналогічне право скликання такого комітету надане Бундестагу та Федеральному Уряду, у випадку, якщо закон потребує обов'язкового схвалення верхньою палатою (стаття 77 Основного Закону ФРН). Якщо комітет обох палат запропонує внести поправки до прийнятого Бундестагом закону, такий закон підлягає повторному розгляду нижньою палатою парламенту. Якщо закон вимагає обов'язкового схвалення верхньою палатою німецького парламенту, а спільний комітет обох палат не створювався, або якщо комітет не пропонував внести зміни до прийнятого Бундестагом закону, закон виноситься на голосування в Бундесраті протягом розумного строку (частина 2-а статті 77 Основного Закону). Якщо закон не вимагає обов'язкового схвалення Бундесратом, протягом 2 тижнів після закінчення строку, відведеного для скликання спільного комітету обох палат, або після закінчення 2-тижневого строку після отримання Бундесратом повторно підтриманого Бундестагом закону, Бундесрат може застосувати вето щодо прийнятого нижньою палатою закону. Якщо рішення про застосування вето було підтримано більшістю членів Бундесрату, вето може бути подолане рішенням більшості членів Бундестагу, якщо рішення про застосування вето було підтримано двома третинами членів Бундесрату, вето може бути подолане не менш як двома третинами членів Бундестагу. Схвалений Бундестагом закон вважається схваленим парламентом, якщо: 1) він був підтриманий Бундесратом; 2) якщо Бундесрат не ініціював створення комітету обох палат – у випадку, якщо закон не потребує обов'язкового затвердження Бундесратом; 3) якщо протягом встановленого строку для застосування Бундесратом права вето, вето не було застосовано; 4) якщо вето Бундесрату було подолане Бундестагом. Схвалений парламентом закон контрасигнується урядом, після чого підписується Федеральним Президентом і публікується в Бюлетені федеральних законів (стаття 82 Основного Закону).</p>

Країна	Зміст правового регулювання
Норвегія	<p>Відповідно до статті 76 Конституції Норвегії, прийнятий нижньою палатою (Одельстінгом) закон направляється для розгляду верхній палаті парламенту (Латінгу), який має право або затвердити його, або відхилити, направивши (в останньому випадку) на повторний розгляд Одельстінгу разом із відповідними пропозиціями. За результатами повторного розгляду закону нижньою палатою норвезького парламенту, він може бути відхилений або повторно направлений верхній палаті у тій самій або іншій редакції. Якщо верхня палата повторно відхилила закон, проводиться спільне засідання обох палат парламенту, і законопроект вважається ухваленим, якщо на його підтримку було подано дві третини голосів членів обох палат. Схвалений верхньою палатою (обома палатами на спільному засіданні) закон направляється на підписання монарху (стаття 77 Конституції). Монарх може підписати закон, після чого закон підлягає офіційному оприлюдненню, або повернути закон Одельстінгу, вказавши на недоцільність прийняття такого закону, або взагалі залишити закон без розгляду (що вважається відхиленням закону монархом). В останніх двох випадках закон не може повторно розглядатись Стортінгом (парламентом). Фактично, вето монарха за своєю природою наближається до абсолютного, оскільки процедура його подолання є вкрай складною: відповідно до статті 79 Конституції вето монархом закон може набути чинності лише за умови, якщо він буде повторно схвалений на двох сесіях Стортінгу, які мають відбутись після чергових виборів до кожної з палат, за умови, що між цими сесіями відбудуться дві інші сесії парламенту. Повторно прийнятий закон набуває чинності як за умови отримання згоди монарха, так і без отримання такої згоди – в останньому випадку він публікується після закінчення сесії парламенту. Надання королем згоди на підписання закону потребує контрасигнації Прем'єр-міністра, а у разі його відсутності – найвищого за посадою члена Державної ради (орган, який формується монархом, який може виконувати функції монарха у період його відсутності) (стаття 31 Конституції).</p>
Польща	<p>Згідно із статтею 121 Конституції ухвалений Сеймом законопроект передається на розгляд Сенату Маршалом Сейму. Протягом 30 днів з дня передачі законопроекту до верхньої палати Сенат може прийняти одне з таких рішень: 1) схвалити закон без змін; 2) схвалити закон із змінами; 3) відхилити закон. Якщо протягом 30 днів Сенатом не було прийнято жодного з цих рішень, закон вважається схваленим у редакції, затвердженій Сеймом. Рішення Сенату про схвалення закону із змінами або про відхилення закону вважається остаточним, якщо Сейм не скасує його рішенням абсолютної більшості присутніх на засіданні Сейму депутатів, за умови присутності на засіданні не менше половини всіх депутатів Сейму. Після прийняття закону парламентом Маршал Сейму передає схвалений закон Президенту Республіки Польща на підпис. Протягом 21 дня з дня отримання закону Президент Польщі зобов'язаний прийняти одне з таких рішень: 1) підписати закон та забезпечити його офіційне опублікування; 2) звернутись до Конституційного Трибуналу з поданням щодо відповідності прийнятого закону Конституції; 3) направити закон для повторного розгляду Сеймом (у випадку, якщо ним не було направлено подання до Конституційного Трибуналу щодо конституційності прийнятого закону).</p> <p>Якщо за результатами повторного розгляду закону, повернутого Сеймом Президентом Польщі, не менш як три п'ятих від присутніх на відповідному засіданні депутатів Сейму (за умови присутності на засіданні не менш як половини членів Сейму) схвалить закон у попередній редакції, закон повинен бути підписаний Президентом протягом 7 днів з дня його схвалення та офіційно оприлюднений. При цьому у разі повторного схвалення закону Сеймом Президент не має права звертатись до Конституційного Трибуналу з поданням щодо відповідності такого закону Конституції Польщі (частина п'ята статті 122 Конституції).</p> <p>У разі прийняття Конституційним Трибуналом рішення про невідповідність закону Конституції, закон не підписується главою держави. Якщо Конституційний Трибунал прийняв рішення про невідповідність Конституції лише окремих положень закону і при цьому не прийняв рішення про те, що такі положення нерозривно пов'язані із законом в цілому, Президент Польщі, після з'ясування відповідної позиції Маршалу Сейму, підписує закон без положень, визнаних неконституційними, або повертає закон для повторного розгляду Сеймом для усунення невідповідностей окремих його положень Конституції (частина четверта статті 122 Конституції).</p> <p>Підписання Президентом закону, застосування вето щодо закону не підлягає контрасигнації Прем'єр-міністром (п.6 частини третьої статті 144 Конституції).</p>
Португалія	<p>Підстави застосування Президентом Португалії права вето щодо прийнятих Національною асамблеєю законопроектів визначено статтями 139, 278 та 279 Конституції Португалії. Згідно із статтею 139 Конституції Португалії, протягом 20 днів з дня отримання Президентом Португалії схваленого парламентом законопроекту або протягом 20 днів з дня ухвалення Конституційним Судом рішення (див. нижче) про відповідність законопроекту Конституції, глава держави офіційно оприлюднює закон або застосовує щодо прийнятого парламентом законопроекту право вето, повертаючи його для повторного розгляду парламентом із своїми вмотивованими зауваженнями. Якщо за результатами попереднього розгляду законопроекту парламент повторно схвалить його абсолютною більшістю голосів від свого складу, Президент Португалії зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити повторно схвалений законопроект не пізніше як через 8 днів з дня його одержання. Вето на органічні закони, а також на закони з питань міжнародних відносин, щодо розмежування державної, приватної, корпоративної та суспільної власності на засоби виробництва, виборів до</p>

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>Європейського парламенту та інших виборів, вважається подоланим, якщо за результатами їх повторного розгляду на їх підтримку було подано не менш як дві третини голосів присутніх на за-сіданні членів парламенту, за умови що така кількість голосів є більшою ніж абсолютна більшість голосів членів парламенту.</p> <p>Згідно із статтею 278 Конституції, Президент Португалії не пізніш як через 8 днів з дня отримання для підписання ухваленого парламентом законопроекту має право звернутись до Конституційного Суду з поданням щодо конституційності прийнятого законопроекту. У цьому випадку рішення за поданням Президента вино-ситься Конституційним Судом не пізніш як через 25 днів з дня внесення подання (крім випадків, коли у зв'яз-ку з невідкладністю розгляду питання органом конституційної юрисдикції Президентом Португалії визначено більш короткий строк для винесення рішення). Статтею 279 Конституції Португалії передбачається, що у ви-падку визнання Конституційним Судом законопроекту чи окремих його положень неконституційними, Президент застосовує право вето щодо такого законопроекту і надсилає його Національній асамблеї для повторного розгляду. Національна асамблея може прийняти законопроект без урахування положень, визна-них неконституційними, або повторно прийняти законопроект (з положеннями, визнаними неконституційни-ми) 2/3 присутніх на засіданні членів Асамблеї за умови що така кількість є більшою за абсолютну більшість голосів членів парламенту. У разі прийняття законопроекту без урахування положень, визнаних неконститу-ційними, Президент може направити законопроект для оцінки Консти-туційним Судом в порядку, передбаче-ному статтею 278 Конституції. У разі прийняття законопроекту з положеннями, визнаними неконституційни-ми, Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити прийнятий закон не пізніш як через 8 днів з дня його одержання. Підписання Президентом законів підлягає контрасигнації урядом, відсутність підпису члена уряду робить підписання закону недейсним (частина перша статті 143 Конституції Португалії).</p>
Російська Федерація	<p>Відповідно до статті 105 Конституції Російської Федерації, схвалені Державною Думою федеральні закони протягом 5 днів передаються на розгляд Ради Федерації. Федеральний закон вважається схваленим Радою Федерації, якщо за нього проголосувало більше половини від загальної кількості членів палати чи якщо про-тягом 14 днів він не був розглянутий Радою Федерації. У разі відхилення федерального закону Радою Федерації палати можуть створити узгоджувальну комісію для вирішення суперечностей, після чого закон підлягає повторному розгляду Державною Думою. У разі незгоди Державної Думи з рішенням Ради Федерації федеральний закон вважається схваленим, якщо при повторному розгляді за нього проголосу-вало не менше двох третин від загальної кількості депутатів Державної Думи (стаття 115 Конституції РФ). Згідно із статтею 107 Конституції Російської Федерації, прийнятий федеральний закон протягом 5 днів направляється Президенту Російської Федерації для підписання та оприлюднення. Президент РФ протягом 14 днів або підписує та оприлюднює федеральний закон, або відхиляє його. В останньому випадку Державна Дума та Рада Федерації повторно розглядають закон; при цьому якщо при повторному розгляді федеральний закон буде схвалений у попередній редакції більшістю не менше двох третин голосів від загальної кількості членів Ради Федерації і депутатів Державної Думи (окремо для кожної палати, згідно з Постановою КС РФ від 12.04.1995 р. № 2-П), він підлягає підписанню Президентом РФ протягом 7 днів та оприлюдненню (стаття 107 Конституції РФ). Застосування Президентом РФ права вето на закони не під-лягає контрасигнації.</p>
Румунія	<p>Відповідно до статті 75 Конституції Румунії, законопроекти та законодавчі пропозиції, схвалені однією пала-тою парламенту, направляються на розгляд відповідної другої палати парламенту. Законопроект чи пропо-зиція, відхилена другою палатою направляється для повторного розгляду палатою, яка його схвалила. Повторне відхилення законопроекту відповідною палатою є остаточним. У випадку, якщо одна з палат схвалила законопроект у редакції, яка відрізняється від редакції, схваленою іншою палатою, спікери палат ініціюють процедуру узгодження тексту законопроекту, яке здійснюється Комітетом обох палат, сформова-ним за принципом паритетного представництва обох палат. Якщо в ході процедури узгодження члени зазначеного комітету не змогли ухвалити спільне рішення щодо остаточного тексту законопроекту, або якщо ухвалене рішення не було схвалено однією з палат, законопроект виноситься на обговорення спіль-ного засідання двох палат румунського парламенту. За результатами обговорення законопроект вважаєть-ся схваленим обома палатами, якщо на його підтримку було подано абсолютну (для органічних законів) чи просту (для звичайних законів) більшість голосів. Згідно із статтею 77 Конституції Румунії схвалений обома палатами законопроект направляється на підпис Президенту, який протягом 20 днів з дня одержання зако-нопроекту може або підписати і офіційно оприлюднити прийнятий законопроект, або повернути його для повторного розгляду парламентом. Право вето може бути використане Президентом Румунії лише один раз. У разі повторного схвалення законопроекту парламентом глава держави зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити схвалений законопроект протягом 10 днів з дня його одержання. Перед підписанням законопроекту главою держави Президент, спікер однієї з палат, уряд, Верховний Суд, 50 депутатів чи 25 сенаторів можуть звернутись до Конституційного Суду Румунії з поданням щодо відповідності схваленого парламентом законопроекту Конституції Румунії (стаття 144 Конституції). У випадку визнання законопроекту таким, що не відповідає Конституції, він повертається до парламенту для повторного розгляду. При</p>

Країна	Зміст правового регулювання
	цьому якщо законопроект буде повторно схвалений 2/3 членів кожної палати, він підлягає підписанню Президентом та офіційному оприлюдненню протягом 10 днів з дня його повторного схвалення. У разі визнання законопроекту таким, що відповідає Конституції Румунії, глава держави зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити законопроект протягом 10 днів з дня винесення Конституційним Судом відповідного рішення. Підписання законів Президентом не підлягає контрастисгнації (стаття 99 Конституції Румунії).
Сербія	Президент Сербії не пізніш як на 15 день з дня отримання схваленого Національними зборами законопроекту (а для невідкладних законопроектів – на 7 день) зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити законопроект, або ж направити його для повторного розгляду парламентом разом із своїми письмовими поясненнями. Якщо Національні збори повторно схвалюють повернений главою держави законопроект абсолютною більшістю голосів від свого складу, Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити прийняти законопроект. Якщо на момент закінчення строку, відведеного для підписання законопроекту Президентом, глава держави не підписав та офіційно не оприлюднив такий законопроект, він підписується та офіційно оприлюднюється Головою Національних Зборів (стаття 113 Конституції Сербії). Статтю 169 Конституції Сербії передбачено, що за поданням не менш як третини депутатів від конституційного складу Національних зборів Конституційний Суд Сербії може прийняти рішення щодо конституційності прийнятого парламентом, але (на момент внесення подання) не підписаного главою держави закону (відповідне рішення приймається протягом 7 днів з дня внесення відповідного запиту). У разі, якщо до винесення Конституційним Судом відповідного рішення закон було підписано Президентом, Конституційний Суд продовжує розглядати справу в порядку, встановленому для чинних законів Сербії. Якщо Конституційний Суд виніс рішення у справі до підписання закону Президентом, таке рішення набуває чинності одночасно з підписанням закону Президентом Сербії.
Словаччина	Відповідно до статті 87 Конституції Словаччини, закони прийняті парламентом закони підлягають підписанню Головою парламенту, Президентом та Прем'єр-міністром. Якщо Президент повертає прийнятий парламентом закон із своїми зауваженнями для повторного розгляду парламентом, останній розглядає закон повторно і, у разі повторного схвалення закону Національною радою, такий закон підлягає підписанню главою держави та офіційному опублікуванню. Президент зобов'язаний застосувати право вето щодо закону у випадку, якщо цього вимагає Уряд Словацької Республіки. Строки, протягом яких глава держави має оприлюднювати підписані ним закони, а також строки, протягом яких глава держави має право застосувати вето щодо прийнятих законів, Конституцією не визначено – відповідні питання є предметом законодавчого регулювання (частина п'ята статті 87 Конституції Словаччини).
Словенія	Згідно із статтю 91 Конституції Словенії, ухвалені парламентом закони підписуються та оприлюднюються Президентом Словенії не пізніш як через 8 днів з дня їх прийняття. Можливість застосування главою держави права вето щодо законів Конституцією Словенії не передбачена. Національна Рада (верхня палата парламенту) не пізніш як через 7 днів після ухвалення закону, але до його підписання главою держави, має право звернутись до Національних Зборів із вимогою повторного схвалення такого закону. Закон вважається ухваленим повторно, якщо за нього проголосувала абсолютна більшість від складу парламенту. Повторне схвалення закону є остаточним – після повторного схвалення закону нижньою палатою верхня палата не має права вимагати його повторного схвалення вдруге.
США	Відповідно до частини сьомої статті 1 Конституції США, кожен законопроект, схвалений Палатою представників та Сенатом, передається Президенту США. Якщо Президент підтримує законопроект, він його підписує, якщо ні – повертає законопроект до тієї палати, яка ініціювала його прийняття, разом із своїми запереченнями, які заносяться до журналу відповідної палати, після чого законопроект розглядається палатою повторно. Якщо за результатами повторного розгляду законопроекту відповідною палатою не менш як дві третини членів палати повторно підтримають його, останній разом із запереченнями Президента передається на розгляд другої палати Конгресу. Якщо не менш як дві третини членів другої палати підтримають законопроект, останній стає законом. Якщо законопроект не було повернуто Президентом до палати протягом 10 днів (за винятком неділь) після його отримання, він вважається підписаним главою держави. Законопроект не стає законом, якщо він не був підписаний Президентом у встановлений строк і не був повернутий до відповідної палати за умови, що день, у який законопроект мав би бути повернутий на розгляд палати, припадає на перерву між засіданнями Конгресу.
Угорщина	Згідно із статтю 26 Конституції Угорщини Президент протягом 15 днів (протягом 5 днів – за зверненням спікера парламенту, якщо закон спрямовано на врегулювання невідкладних питань) з дня отримання ухва-

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>леного парламентом закону зобов'язаний або підписати та офіційно оприлюднити закон, або повернути закон для повторного розгляду парламентом разом із своїми пропозиціями, або звернутись до Конституційного Суду Угорщини з поданням щодо конституційності прийнятого парламентом закону. Якщо за результатами повторного розгляду закону парламент повторно ухвалить його у попередній редакції, закон має бути підписаний Президентом протягом 5 днів з дня його одержання. Якщо за результатами розгляду закону Конституційний Суд дійде висновку про його неконституційність в цілому або про неконституційність окремих його положень, Президент повертає такий закон парламенту для усунення невідповідностей Конституції. Якщо за результатами розгляду закону Конституційний Суд дійде висновку про відповідність його положень Конституції – Президент зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити закон протягом 5 днів з дня прийняття Конституційним судом такого рішення. Президент Угорщини не має права застосувати вето щодо закону, затвердженого загальнонаціональним референдумом – він зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити. Підписання закону Президентом, застосування вето, направлення схваленого парламентом закону на розгляд Конституційного Суду не підлягає контрасигнації Прем'єр-міністром (стаття 30-А Конституції Угорщини).</p>
Фінляндія	<p>Прийнятий парламентом закон подається Президенту Фінляндії для підписання. Протягом 3 місяців з дня отримання закону Президент Фінляндії зобов'язаний або підписати закон, або повернути його для повторного розгляду парламенту. У цей же період Президент може звернутись до Верховного Суду Фінляндії чи Вищого адміністративного суду для отримання висновку на закон, поданий йому на підпис. Якщо парламент повторно схвалить повернутий Президентом закон без внесення змістовних змін до нього, такий закон підлягає опублікуванню без попереднього підписання Президентом. Якщо парламент за результатами повторного розгляду закону не схвалить його повторно, закон вважається скасованим (стаття 77 Конституції Фінляндії). Якщо Президент не повернув закон для повторного розгляду парламентом та не підписав його у встановлений строк, закон повторно розглядається парламентом. Якщо останній повторно схвалить закон більшістю голосів присутніх членів парламенту – він підлягає опублікуванню без попереднього підписання Президентом, якщо ні – закон вважається скасованим (стаття 78 Конституції Фінляндії). Підпис Президента під законом контрасигнується відповідальним міністром (Міністром юстиції Фінляндії), після чого уряд офіційно оприлюднює закон в Офіційному віснику (стаття 79 Конституції Фінляндії).</p>
Франція	<p>За загальним правилом, кожен законопроект, внесений Урядом або членом парламенту, вважається схваленим парламентом, якщо він був затверджений кожною з палат парламенту в однаковій редакції (стаття 45 Конституції Франції). Якщо за результатами двох читань стає очевидною неспроможність палат ухвалити законопроект в єдиній редакції, або якщо уряд вирішив застосувати для розгляду законопроекту прискорену процедуру – після першого читання законопроекту у кожній з палат, Прем'єр-міністр (у разі розгляду урядового законопроекту), або одночасно Президенти Сенату та Національних Зборів (у разі розгляду законопроекту, ініційованого членом парламенту), можуть скликати комітет обох палат, сформований порівну з представників кожної палати парламенту, для напрацювання єдиного тексту в частині положень, щодо яких палати не можуть дійти згоди. Текст, підготовлений спільним комітетом, може бути внесений урядом на розгляд обох палат парламенту, при цьому без згоди уряду до нього не можуть вноситись будь-які зміни. Якщо комітет обох палат не зміг підготувати узгоджений варіант законопроекту, або якщо підготовлений комітетом обох палат не був підтриманий палатами, уряд має право звернутись до Національних Зборів із клопотанням щодо прийняття остаточного рішення щодо законопроекту. У разі надходження такого звернення Національні Збори мають право схвалити законопроект, підготовлений спільним комітетом обох палат, законопроект, схвалений Національними Зборами за результатами останнього розгляду або законопроект, до якого Сенатом було запропоновано зміни. Статтями 46 – 47-1 Конституції Франції визначено особливості розгляду та затвердження окремих категорій законопроектів – т.зв. «інституційних актів» (актів з питань, які відповідно до Конституції Франції мають схвалюватись виключно «інституційними актами» – з питань виборів Президента, членів парламенту, переліку посад, рішення про призначення на які відноситься до компетенції уряду, порядку внесення на розгляд парламенту урядових законопроектів тощо), законопроектів з питань фінансів та законопроектів з питань фінансування соціального забезпечення. Так, відповідно до статті 47 Конституції, якщо фінансовий законопроект протягом 40 днів з дня його внесення урядом не був схвалений Національними Зборами у першому читанні, уряд має право передати законопроект на розгляд Сенату, який повинен прийняти рішення щодо нього протягом 15 днів з дня передачі законопроекту на його розгляд. Після цього щодо нього може бути застосована процедура розгляду законопроектів, визначена статтею 45 Конституції (винесення законопроекту на розгляд комітету обох палат, винесення законопроекту для остаточного затвердження Національними Зборами і т.д.). Якщо протягом 70 днів після внесення законопроекту він не був схвалений парламентом, уряд має право ввести законопроект у дію шляхом схвалення відповідного ордонансу. Аналогічна процедура застосовується і при розгляді законопроектів з питань фінансування соціального забезпечення – якщо протягом 20 днів з дня внесення законопроекту урядом він не був підтриманий нижньою палатою парламенту у першому читанні, уряд має право передати законопроект на</p>

Країна	Зміст правового регулювання
	<p>розгляд верхньої палати, яка повинна ухвалити рішення щодо нього протягом 15 днів з дня отримання законопроекту, після чого розгляд законопроекту може здійснюватись за процедурами, закріпленими у статті 45 Конституції. «Інституційні» законопроекти можуть бути розглянуті за процедурою, визначеною статтею 45 Конституції, однак вони вважаються схваленими Національними Зборами (і, відповідно, парламентом) лише за умови їх підтримки абсолютною більшістю голосів від складу нижньої палати парламенту. При цьому «інституційні» законопроекти що стосуються Сенату, повинні бути ухвалені в однаковій редакції обома палатами парламенту (частина четверта статті 46 Конституції Франції).</p> <p>Згідно із статтею 10 Конституції Франції, протягом 15 днів з дня ухвалення законопроекту парламентом та передачі його до уряду, Президент Франції повинен або підписати законопроект, або повернути його парламенту для повторного обговорення. Підписання Президентом законопроекту або повернення законопроекту парламенту для повторного обговорення не потребує контрасигнації Прем'єр-міністром та відповідним міністром (стаття 19 Конституції). «Інституційні» законопроекти (перед їх промульгацією), проекти окремих членів парламенту (з питань, визначених статтею 11 Конституції) – перед їх винесенням на затвердження загальнонаціональним референдумом, Регламенти палат парламенту – перед набуттям ними чинності, повинні бути подані до Конституційної Ради (Конституційний суд Франції) для оцінки їх відповідності Конституції. Президент Франції, Прем'єр-міністр, Президент Національних Зборів, Президент Сенату, 60 членів Національних Зборів чи 60 сенаторів мають право звернутись до Конституційної Ради з поданням щодо конституційності прийнятого парламентом, але не промульгованого Президентом законопроекту. Звернення Президента до Конституційної Ради у цьому випадку набуває чинності лише за умови його контрасигнації Прем'єр-міністром та відповідальним міністром (статті 61 та 19 Конституції). Рішення за результатами розгляду подання одного із зазначених вище суб'єктів має бути прийняте Конституційною Радою протягом місяця з дня його одержання (а за невідкладних випадків, за зверненням уряду – протягом 8 днів з дня одержання подання); перебіг строку промульгації відповідних актів призупиняється на період розгляду Конституційною Радою питання про їх конституційність.</p>
Хорватія	<p>Президент Хорватії не має права застосовувати вето щодо прийнятого парламентом закону – він зобов'язаний підписати його протягом 8 днів з дня ухвалення. Якщо глава держави вважає, що промульгований ним закон суперечить Конституції, він може звернутись до Конституційного Суду з поданням щодо визнання його неконституційним (стаття 88 Конституції Хорватії).</p>
Чехія	<p>Прийняті Палатою депутатів законопроекти невідкладно направляються для розгляду Сенатом (стаття 45 Конституції Чехії). Протягом 30 днів з дня одержання законопроекту Сенат повинен його обговорити та прийняти за результатами обговорення одне з таких рішень: 1) схвалити законопроект; 2) відхилити законопроект, 3) повернути законопроект Палаті депутатів для повторного розгляду разом із пропозиціями, затвердженими Сенатом, 4) не розглядати законопроект (стаття 46 Конституції Чехії). Якщо протягом 30 днів з дня отримання законопроекту Сенат не ухвалив жодного рішення, схвалив законопроект або відмовився його розглядати, законопроект вважається схваленим парламентом і направляється на розгляд Президента Чехії. У разі прийняття Сенатом рішення про відхилення законопроекту, законопроект направляється Палаті депутатів для повторного схвалення; при цьому якщо законопроект повторно схвалюється Палатою депутатів (абсолютною більшістю голосів від складу палати), він вважається підтриманим парламентом. У разі прийняття Сенатом рішення про повернення законопроекту на повторний розгляд Палати депутатів з пропозиціями Сенату, Палата депутатів розглядає ці пропозиції і за результатами їх розгляду приймає рішення про прийняття законопроекту в редакції, поданій Сенатом. Якщо таке рішення не прийнято, на голосування членів Палати депутатів вноситься законопроект у редакції, які подавались на розгляд Сенату – у випадку схвалення такого законопроекту абсолютною більшістю голосів від складу нижньої палати парламенту, законопроект вважається схваленим. Якщо пропозицію про схвалення законопроекту в редакції, яка подавалась на розгляд Сенату, не підтримано – законопроект вважається відхиленим.</p> <p>Відповідно до статті 50 Конституції Чехії, протягом 15 днів з дня отримання ухваленого парламентом Закону Президент Чехії або підписує його, або повертає для повторного розгляду нижньою палатою парламенту. При цьому глава держави не має права вето щодо законів про внесення змін до Конституції. Якщо Палата депутатів повторно ухвалить закон абсолютною більшістю голосів від свого складу, Президент зобов'язаний його підписати. Якщо Палата депутатів повторно не ухвалить закон абсолютною більшістю голосів від свого складу, закон вважається скасованим. Підписання закону Президентом або застосування главою держави вето щодо прийнятого парламентом закону не підлягає контрасигнації (стаття 62, частина третя статті 63 Конституції).</p>
Чорногорія	<p>Відповідно до статті 94 Конституції Чорногорії, через 7 днів після схвалення парламентом закону (через 3 дні – у разі прийняття закону за скороченою процедурою) Президент Чорногорії підписує та оприлюднює ухвалений парламентом закон або повертає його парламенту для повторного розгляду. У разі повторного схвалення закону парламентом, Президент зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити. Підписання закону Президентом або застосування главою держави вето щодо прийнятого парламентом закону, не підлягають контрасигнації.</p>

Країна	Зміст правового регулювання
Швеція	Відповідно до статті 19 Інструменту врядування, схвалений парламентом закон невідкладно промульгується урядом. Закони, які містять положення щодо діяльності Риксдагу, та органів, підпорядкованих парламенту, які не інкорпоровано у акти, які складають Конституцію Швеції (Інструмент врядування, Акт про престолонаслідування, Акт про свободу преси, Основний закон про свободу вираження поглядів) або Акт про Риксдаг, можуть промульгуватись самим парламентом.
Японія	Закон вважається ухваленим парламентом, якщо він був підтриманий обома палатами парламенту (стаття 59 Конституції Японії). Протягом 60 днів з дня ухвалення законопроекту Палатою представників (нижня палата парламенту Японії), Палата радників (верхня палата парламенту Японії) розглядає законопроект та приймає за результатами його розгляду відповідне рішення. З метою вироблення спільної позиції палат щодо законопроекту Палата депутатів має право скликати засідання спільного комітету обох палат для розв'язання суперечностей щодо тексту законопроекту. У разі прийняття Палатою радників рішення щодо законопроекту, відмінного від прийнятого щодо нього Палатою депутатів, законопроект стає законом у разі його повторного схвалення не менш як двома третинами присутніх членів нижньої палати. Якщо протягом 60 днів з дня отримання законопроекту (без урахування періодів між сесіями) Палата радників не прийняла жодного рішення щодо нього, законопроект вважається відхиленим верхньою палатою. У цьому разі він вважається схваленим парламентом лише за умови його повторного схвалення не менш як двома третинами присутніх на відповідному засіданні членів нижньої палати. Згідно із статтею 7 Конституції Японії прийняті парламентом закони за порадою і згодою уряду підписуються Імператором, підпис якого контрастнується Прем'єр-міністром та відповідальним міністром (стаття 74 Конституції Японії).

Джерела:

1. Israely J. Luxembourg's Monarch Steps Back on Euthanasia Bill // Time, 12.12.2008; <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1865825,00.html>
2. Making Laws; <http://www.parliament.uk/about/how/laws.cfm>
3. Malleson K. The Legal System. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – P. 49 – 56.
4. Albanian Constitution, approved by the Albanian Parliament on 21 October 1998; <http://www.president.al/english/pub/doc/Albanian%20Constitution.doc>
5. Constitution of Bosnia and Herzegovina; http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf
6. The Constitution of the Republic of Croatia (The consolidated text published in «Narodne novine» (the Official Gazette), No. 41/01 of May 7, 2001 together with its corrections published in «Narodne novine» No. 55 of June 15, 2001); http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustav_republike_hrvatske&m1=27&m2=50&Lang=en
7. The Constitution of the Czech Republic; http://angl.concourt.cz/angl_verze/constitution.php
8. Constitution of Finland 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 802 / 2007 included). Unofficial Translation by Ministry of Justice, Finland; <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>
9. Constitution of France of October 4, 1958; <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>
10. Basic Law for the Federal Republic of Germany; http://webarchiv.bundestag.de/archive/2007/1105/htdocs_e/parliament/function/legal/germanbasiclaw.pdf
11. The Constitution of the Republic of Iceland (№. 33, 17 June 1944, as amended 30 May 1984, 31 May 1991, 28 June 1995 and 24 June 1999); http://www.government.is/media/Skjol/constitution_of_iceland.doc
12. The Constitution of Japan, promulgated November 3, 1946; <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/tcoj/index.htm>
13. Constitution du Grand-Duché de Luxembourg du 17 octobre 1868 (Мйм. 23 du 22 octobre 1868, p. 220); <http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/recueils/Constitution/Constitution.pdf>
14. Constitution of the Republic of Macedonia; <http://www.sobranie.mk/en/default.asp?ItemID=9F7452BF44EE814B8DB897C1858B71FF>
15. The Constitution of the Republic of Montenegro; http://www.comparativeconstitutionsproject.org/files/Montenegro_2007.pdf
16. The Constitution of Norway, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently on 20 February 2007; <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/>
17. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April 1997; <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>
18. Constitution of the Republic of Serbia; http://www.parlament.gov.rs/content/eng/akta/ustav/Constitution_of_Serbia_doc.zip
19. The Instrument of Government (SFS 1974:152); http://www.riksdagen.se/templates/R_Page___6307.aspx
20. Federal Constitution of the Swiss Confederation of April 18, 1999; <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf>
21. Конституция Республики Беларусь, с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.; <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=V19402875>
22. Конституция Республики Молдова; <http://www.presedinte.md/const.php?page=8320&lang=rus#8320>
23. Конституция Российской Федерации; <http://www.constitution.ru/>
24. Постановление Конституционного Суда РФ от 12 апреля 1995 г. N 2-П «По делу о толковании статей 103 (часть 3), 105 (части 2 и 5), 107 (часть 3), 108 (часть 2), 117 (часть 3) и 135 (часть 2) Конституции Российской Федерации»; <http://www.constitution.ru/decisions/10004579/10004579.htm>
25. Rules of Procedure of the Assembly of the Republic of Macedonia; http://www.sobranie.mk/en/default.asp?ItemID=B1E2_A59E1D94354F9C6B17D64F77079C
26. The Dutch House of Representatives. How the Bill Becomes Law; http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/how_a_bill_becomes_law/index.jsp

ІМУНІТЕТИ ВИБОРНИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Денис
КОВРИЖЕНКО,
експерт Лабораторії
законодавчих
ініціатив

1. ОГЛЯД НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ІМУНІТЕТІВ ВИБОРНИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Конституція України закріплює право на недоторканість щодо трьох категорій осіб – народних депутатів України (ст. 80), Президента України (ст. 105), суддів, у тому числі суддів Конституційного Суду України (статті 126, 149). **Аналіз законодавства дозволяє дійти висновку про те, що найширшим є обсяг президентського імунітету, найвужчим – суддівського.**

Відповідно до статті 80 Конституції України, недоторканість народних депутатів України має дві складові: імунітет (народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований) та індемнітет (народний депутат не несе юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп). Право на індемнітет за Президентом і суддями не закріплене. Стаття 105 **не конкретизує зміст недоторканості Президента України.** Зміст недоторканості суддів розкрито у статті 126 Конституції, згідно з якою суддя не може бути без згоди Верховної Ради України **затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку суду.**

Рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року у справі про депутатську недоторканість було дане офіційне тлумачення змісту статті 80 Конституції України, у відповідності з яким **притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності означає пред'явлення йому обвинувачення у вчиненні злочину.** Згода Верховної Ради України на притягнення депутата до кримінальної відповідальності має бути одержана до пред'явлення йому обвинувачення у вчиненні злочину.

Стаття 27 Закону «Про статус народного депутата України» суттєво розширює зміст положень статті 80 Конституції України. Зокрема, у відповідності до частини другої цієї статті **обшук, огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого і службового приміщення народного депутата України, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та**

застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Таким чином, частина друга статті 27 Закону **фактично унеможливає проведення без згоди парламенту низки важливих слідчих дій** на етапі після порушення кримінальної справи і до пред'явлення депутату обвинувачення.

Рішенням Конституційного Суду України у справі щодо недоторканості та імпідменту Президента від 10 грудня 2003 року було дане офіційне тлумачення змісту частини першої статті 105 Конституції, відповідно до якого Президент України на час виконання повноважень **не несе кримінальної відповідальності, проти нього не може бути порушена кримінальна справа, а усунення Президента з посади в порядку імпідменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи.** Таким чином, **з огляду на неможливість порушення кримінальної справи проти Президента України, неможливим є і проведення слідчих та процесуальних дій, передбачених Кримінально-процесуальним кодексом.** Відповідно, встановлення в діяннях глави держави ознак злочину **має здійснюватись в особливому процесуальному порядку, який має бути визначений спеціальним законом.**

Порядок усунення Президента через імпідмент визначений статтею 111 Конституції України. Відповідна існуюча процедура **суттєво ускладнює, якщо взагалі не унеможливає, усунення глави держави з поста в порядку, передбаченому статтею 111 Основного Закону, навіть у разі доведення факту вчинення ним державної зради або іншого злочину.** Практичне застосування статті 111, крім того, потребує окремого правового врегулювання статусу спеціальної тимчасової слідчої комісії для розслідування наявності у діях президента ознак злочину, статусу спеціального прокурора та спеціальних слідчих, їх процесуальних прав та механізмів діяльності.

Зміст конституційних положень в частині обсягу **суддівського імунітету** розкрито у статті 13 Закону «Про статус суддів» від 15.12.1992 р. Відповідно до цієї статті, суддя не може бути затриманий **за підозрою у вчиненні злочину,**

підданий приводу або примусово доставлений у будь-який державний орган в порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення. Частина четверта зазначеної статті Закону передбачає, що проникнення в житло чи службове приміщення судді, в його особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а також огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть проводитись **лише за вмотивованим рішенням суду**, а також за згодою судді в разі прийняття головою відповідного суду рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки.

2. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ІМУНІТЕТІВ

Протягом тривалого часу на міжнародному рівні не існувало жодних стандартів щодо допустимих меж імунітетів виборних посадових осіб та процедури їх зняття. Поява таких стандартів пов'язана з активізацією боротьби з корупцією на наднаціональному рівні, свідченням чого є відображення питань імунітетів у нижчезрозглянутих міжнародних документах – всі вони спрямовані на боротьбу з корупцією.

Відповідно до частини другої статті 30 Конвенції ООН проти корупції³², ратифікованої Законом України від 18 жовтня 2006 року, кожна держава-учасник Конвенції вживає всі можливі заходи задля того, щоб забезпечити, у відповідності до своєї правової системи і конституційних принципів, **належну збалансованість між будь-якими імунітетами або юрисдикційними привілеями**, наданими публічним посадовим особам держави у зв'язку з виконанням ними своїх функцій, і можливістю, у випадку необхідності, здійснювати ефективне розслідування та кримінальне переслідування і виносити судові рішення у зв'язку із злочинами, визнаними такими у відповідності до Конвенції ООН проти корупції.

Принцип 6-й Двадцяти керівних принципів для боротьби з корупцією, затверджених Резолюцією (97)24 Комітету Міністрів Ради Європи, вимагає від держав **обмежити імунітет від розслідування, судового переслідування та винесення рішень у справах, пов'язаних з корупцією, до рівня, необхідного у демократичному суспільстві**³³.

3. ПРАКТИКА КРАЇН ЄВРОПИ В ЧАСТИНІ ІМУНІТЕТІВ ВИБОРНИХ ОСІБ

В європейських країнах **недоторканість**, як правило, поширюється на такі категорії осіб: **членів парламенту, главу держави, членів уряду, суддів, прокурорів, кандидатів на виборах, омбудсмена**. При цьому лише члени парламенту, зазвичай, одночасно користуються депутатським індемнітетом та імунітетом, в той час як інші зазначені категорії – лише імунітетом (крім Албанії (члени уряду), Хорватії (судді), Чехії (Президент), Угорщини (кандидати на парламентських виборах) та держав-монархій, де монарх також користується індемнітетом та імунітетом одночасно). Багатьом державам, в яких встановлено **широкий перелік суб'єктів, що користуються імунітетом, деякими організаціями (наприклад, ГРЕКО) було рекомендовано звузати відповідні переліки** (наприклад, Албанії, Боснії та Герцеговині, Болгарії, Польщі, Македонії).

Практика **повного скасування парламентського імунітету від кримінального переслідування загалом не є типовою для більшості країн Європи**: вона має місце, зокрема, в країнах з англосаксонською правовою системою (наприклад, Великобританії, де імунітет поширюється лише на арешт в порядку цивільного судочинства). **Натомість у переважній більшості країн Європи інститут парламентського імунітету закріплено на конституційному рівні або в окремих законах**.

В більшості європейських країн **депутатський імунітет має обмежений характер**. Так, в Бельгії, Греції, Люксембурзі, Португалії, Швеції, Фінляндії він поширюється лише **на період парламентських сесій**, в той час як вчинення злочину у міжсесійний період тягне собою санкції без будь-якого їх обмеження імунітетом.

В деяких країнах дія імунітету поширюється **лише на час перебування депутата на засіданні парламенту та на час у дорозі до чи з парламенту** (Ісландія, Норвегія, Ірландія), причому в разі вчинення у цей період тяжких злочинів (felonies) або державної зради, депутат не може скористуватись імунітетом.

Дія імунітету у більшості європейських країн не поширюється на випадки **flagrante delicto**, коли депутата затримано або безпосередньо на місці злочину, або (Німеччина) – наступного дня після вчинення злочину. До таких країн належать, зокрема, Австрія, Албанія, Бельгія, Болга-

³² Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. – http://www.unodc.org/pdf/corruption/publications_unodc_convention-r.pdf

³³ Resolution (97) 24 on the twenty principles for the fight against corruption, adopted by the Committee of Ministers on 6 November 1997 at the 101st session of the Committee of Ministers. – <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=593789&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

рія, Греція, Данія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Франція, Чехія, Швеція (у випадку якщо депутат визнав себе винним).

В деяких державах Європи дія депутатського імунітету не поширюється на випадки **вчинення певних видів правопорушень: або дрібних (малозначущих) правопорушень чи злочинів, які не передбачають позбавлення волі (наприклад, Франція, Люксембург), або, навпаки, злочинів, за вчинення яких встановлена відповідальність у вигляді позбавлення волі на певний строк. Зокрема, у Швеції затримання депутата на місці злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 2 роки, не передбачає можливості користування правом імунітету.** Аналогічний підхід застосовується у Фінляндії (вчинення злочину, який передбачає покарання у вигляді позбавлення волі строком на 6 місяців), Португалії (вчинення злочину, який передбачає покарання у вигляді позбавлення волі строком на 3 і більше років), Хорватії, Сербії, Чорногорії, Македонії, Словенії (у цих країнах дія імунітету не поширюється на випадки затримання на місці вчинення злочинів, за які передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком на 5 років і більше).

Протягом 1990-х років до законодавства низки європейських країн було внесено зміни, які передбачають **можливість проведення слідчих дій у кримінальних справах проти членів парламенту без попередньої згоди парламенту (або палати, членом якої є депутат).** До країн, де імунітет не захищає депутата від проведення слідчих дій, належать, зокрема, Бельгія, Греція, Фінляндія, Франція, Португалія.

Процедура ініціювання зняття депутатського імунітету та процедура прийняття рішення про зняття імунітету у різних європейських країнах визначаються по-різному. Спільним є те, що кінцеве рішення приймається парламентом більшістю голосів, зазвичай – на підставі рекомендацій профільного парламентського комітету. Ініціатива зняття імунітету може виходити від різних суб'єктів – Генерального прокурора, Міністерства юстиції (Данія, Люксембург, Франція, Німеччина), Голови Верховного Суду (Іспанія) тощо, проте в деяких країнах право безпосереднього звернення до парламенту мають органи та посадові особи, що проводять слідство (Фінляндія).

Імунітет глави держави у багатьох випадках має значно ширший обсяг, ніж імунітет членів парламенту. Непоодинокими на європейських теренах є випадки, коли з глави держави імуні-

тет взагалі не може бути знятий – такий досвід існує переважно в країнах з монархічною формою правління.

Підставою для кримінального переслідування глави держави, як правило, є або закінчення строку його повноважень, або дострокове припинення повноважень за результатами процедури імпичменту, підставою ініціювання якої є вчинення главою держави під час перебування на посаді визначеного переліку порушень.

У більшості держав Європи **вчинення президентом державної зради або тяжкого злочину є підставою для зняття з нього імунітету – усунення з поста в порядку імпичменту, хоча в деяких країнах для ініціювання імпичменту глави держави достатньо порушення присяги або вимог конституції.**

У більшості випадків усунення президента з поста **може бути ініційоване** певною кількістю депутатів або за поданнями інших суб'єктів – Генерального прокурора, Міністра юстиції, Омбудсмана тощо. **Звинувачення Президенту, як правило, висувається кваліфікованою більшістю від членів парламенту (обох палат, або однієї палати), у цьому випадку остаточне рішення про усунення глави держави з посади в порядку імпичменту приймається Верховним Судом, Конституційним Судом або іншим судом, визначеним, як правило, безпосередньо в Конституції держави.** В ряді країн органи судової влади не входять до переліку суб'єктів, які беруть участь в процедурі усунення глави держави з поста в порядку імпичменту – у таких випадках для прийняття відповідного рішення, зазвичай, достатньо кваліфікованої більшості голосів членів парламенту.

В різних європейських країнах порядок усунення Президента через імпичмент, як і перелік підстав для зняття з нього імунітету, визначається по-різному. Так, в Албанії президент може бути звільнений з посади внаслідок грубого порушення ним Конституції або вчинення тяжкого злочину; у цьому випадку глава держави звільняється з посади в порядку імпичменту за пропозицією 1/4 членів парламенту, підтриманої 2/3 всіх членів парламенту. В Бельгії, Данії, Іспанії, Люксембурзі, Нідерландах, Норвегії, Швеції з монарха імунітет не може бути знятий взагалі. В Болгарії президент та віце-президент можуть бути звільнені з посад в порядку імпичменту у разі грубих порушень Конституції або державної зради; у цьому випадку процедура усунення глави держави з поста ініціюється не менш, ніж 1/4 всіх членів Національних Зборів, наявність в діях глави держави або віце-президента ознак діянь, що є підставою для їх усунення з посад в порядку імпичменту, перевіряється

Конституційним Судом протягом 1 місяця після ініціювання процедури імпичменту, після чого двома третинами від свого складу Національні Збори приймають рішення про усунення глави держави або віце-президента з поста в порядку імпичменту. В **Хорватії** у випадку вчинення главою держави злочину, за який встановлено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років, притягнення глави держави до відповідальності не потребує згоди будь-яких органів, якщо ж Президент вчинив злочин, за який передбачено позбавлення волі на менший строк, за рішенням Конституційного Суду він може бути заарештований або підданий іншим засобам кримінального переслідування. Президент **Кіпру** може бути підданий кримінальному переслідуванню в загальному порядку у випадку державної зради та деяких інших тяжких злочинів протягом строку своїх повноважень і, у разі вчинення ним інших менш суттєвих порушень – після закінчення строку його повноважень. В **Естонії** Президент усувається з посади в порядку імпичменту за поданням Генерального прокурора, якщо відповідне рішення було підтримане абсолютною більшістю від складу парламенту. В **Фінляндії** Президент протягом строку своїх повноважень не несе відповідальності за вчинення злочинів, крім випадків державної зради або злочинів проти людяності, у випадку вчинення ним цих злочинів, йому може бути висунуто звинувачення 3/4 від складу парламенту за поданням Міністра юстиції, Омбудсмана або Уряду, після чого слідство проводиться Генеральним прокурором, а розгляд справи – у Вищому суді з імпичменту. У **Франції** Президент протягом строку своїх повноважень не несе відповідальності за вчинення злочинів, крім випадку вчинення ним державної зради; в такому разі звинувачення Президенту висувається більшістю голосів членів обох палат, шляхом відкритого голосування; глава держави усувається з посади за рішенням Вищого Суду Справедливості. В **Німеччині** обсяг імунітету глави держави та процедура його зняття є аналогічними до обсягу імунітету та процедури зняття імунітетів з членів парламенту. Дія імунітету не поширюється на випадки *flagrante delicto*, в усіх інших випадках імунітет з глави держави знімається рішенням парламенту. У **Греції** глава держави користується імунітетом протягом всього строку здійснення своїх повноважень, проте імунітет не поширюється на випадки порушення Конституції або державної зради, – в останніх двох випадках звинувачення президенту висувається 1/3 від складу парламенту і повинно бути підтримане 2/3 від складу парламенту, після чого рішення про усунення

президента з посади приймається спеціальним судом. В **Угорщині** Президент користується імунітетом від кримінального переслідування протягом всього строку своїх повноважень, крім випадків вчинення ним навмисного злочину. Обвинувачення главі держави у цьому випадку висувається спеціальним парламентським прокурором, справа розглядається Конституційним Судом в порядку, встановленому процесуальним законодавством, і за наслідками розгляду глава держави може бути усунутий з поста з одночасним призначенням йому передбаченого кримінальним законом покарання. В **Латвії** глава держави може бути підданий кримінальному переслідуванню за рішенням 2/3 від складу парламенту. В **Литві** у випадку вчинення президентом грубих порушень Конституції, порушення присяги, вчинення злочину він може бути усунутий з посади в порядку імпичменту рішенням 3/5 від складу парламенту. В **Молдові** глава держави може бути усунутий з посади в порядку імпичменту у випадку вчинення ним злочину; обвинувачення у цьому разі висувається 2/3 від складу парламенту, а рішення про усунення глави держави з посади приймає Верховний Суд. В **Польщі** у разі вчинення Президентом злочину, порушень Конституції або закону, 140 членів парламенту можуть ініціювати усунення глави держави з поста в порядку імпичменту; звинувачення у цьому випадку висувається 2/3 від складу парламенту (обох палат на їх спільному засіданні), а остаточне рішення про усунення президента з посади приймається Верховним Судом. В **Португалії** у разі вчинення Президентом злочину, не менш як 1/5 від складу парламенту може ініціювати усунення його з поста в порядку імпичменту, а 2/3 від складу парламенту – висунути йому звинувачення; остаточне рішення про усунення Президента з поста приймається Верховним Судом; при цьому, у разі прийняття такого рішення експрезидент не може бути більше обраний на цей пост. У **Румунії** у випадку вчинення президентом державної зради, 2/3 від складу обох палат на їх спільному засіданні можуть висунути обвинувачення главі держави; остаточне рішення про усунення президента з посади приймається Верховним Судом. В **Словаччині** усунення президента з поста в порядку імпичменту може бути ініційоване 3/5 членів парламенту у випадку вчинення президентом грубого порушення Конституції або державної зради; розгляд справи і прийняття остаточного рішення покладається на Конституційний Суд. В **Македонії** у випадку порушення президентом Конституції або вчинення злочину, парламент може 2/3 від свого складу ініціювати питання про усу-

нення глави держави з поста в порядку імпичменту; рішення про усунення президента з посади приймається 2/3 від складу Конституційного Суду.

Імунітети для суддів на конституційному рівні закріплені переважно в країнах Східної Європи, в той час як у багатьох країнах Західної Європи судді або взагалі не мають імунітету від кримінального переслідування, або такий імунітет надано лише окремим категоріям суддів (як, наприклад, в Швеції). На конституційному рівні імунітет суддів не передбачений, зокрема, в таких країнах: Великобританія, Греція, Данія, Кіпр, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Туреччина, Франція. На конституційному рівні суддівський імунітет закріплено, зокрема, в Болгарії, Естонії, Іспанії, Литві, Латвії, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині, Словенії, Угорщині, Чехії, Хорватії.

Обсяг імунітету для суддів у різних країнах визначений по-різному. У більшості випадків суддя не може бути заарештований або підданий іншим заходам, які передбачають обмеження пересування, без згоди суб'єкта, до компетенції якого віднесено зняття імунітету з судді.

Вилучення з-під дії суддівського імунітету випадків **flagrante delicto, не є таким поширеним, як відповідна практика щодо членів парламенту**, і передбачене у відносно невеликій кількості країн – в Іспанії, Польщі, Португалії (якщо за вчинення злочину передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком на 3 роки), Словенії (якщо за вчинення злочину передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком на 5 років); Угорщині (для суддів Конституційного суду), Чехії (для суддів Конституційного суду).

Суб'єкт, до компетенції якого віднесено вирішення питання про зняття імунітету, у різних країнах визначений по-різному. В Польщі, Іспанії, Швеції вирішення цього питання віднесено до компетенції суду (або звичайного – Польща, або вищого суду в системі органів судочинства). В деяких європейських країнах імунітет з судді знімається парламентом (Словенія, Литва, Латвія), главою держави за власною ініціативою, поданням Вищої ради юстиції або Верховного Суду (Естонія, Литва (у міжсесійний період), Угорщина), Міністерством юстиції (Румунія), Вищою Радою юстиції (Болгарія, Хорватія), суб'єктом призначення судді на посаду (Чехія, Словаччина, Латвія (мирові судді)).

Як правило, у європейських країнах встановлено особливий порядок зняття імунітетів з суддів вищих судів, зокрема – суддів Консти-

туційного Суду. У ряді країн питання про зняття імунітетів суддів конституційних судів розглядають безпосередньо конституційні суди (Словаччина, Словенія, Латвія, Болгарія, Угорщина), парламент (Словенія) або сенат (Чехія).

4. ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЕКТІВ З ПИТАНЬ ОБМЕЖЕНЬ ІМУНІТЕТІВ

Необхідність перегляду обсягу імунітетів виборних посадових осіб в Україні обумовлена позицією Групи держав проти корупції (Україна є членом ГРЕКО з 2006 р.). Так Пунктом 9 та 10 Оціночного звіту ГРЕКО за результатами спільного першого та другого раунду оцінювання в частині обмежень імунітетів виборних осіб, Україні було рекомендовано: 1) **розглянути впровадження заходів для забезпечення збереження речових доказів у випадках, коли особи, що користуються недоторканністю, були затримані на місці вчинення тяжкого злочину, включаючи корупцію;** 2) **переглянути систему імунітетів у такий спосіб, щоб забезпечити можливість швидкого ухвалення рішень про зняття імунітетів.**

Відповідні рекомендації базуються на пунктах 103 та 104 Оціночного звіту. У пункті 103 Оціночного звіту наголошується, що імунітети тих осіб, на яких поширюється їх дія, **мають абсолютний характер.** З-під дії імунітетів **не вилучено випадки затримання посадових осіб на місці вчинення злочину**, що у випадку вчинення тяжких злочинів, у тому числі – корупції – створює для відповідних посадових осіб невинуватимий високий рівень захищеності. У пункті 104 Оціночного звіту наголошується на тому, що **процедура зняття імунітетів на практиці може бути досить тривалою – від місяця і більше, оскільки для вчинення кожної окремої дії в рамках однієї й тієї ж самої справи слід отримувати окремий дозвіл (згоду).** У зв'язку з цим мають бути визначені певні критерії, які б дозволяли приймати обґрунтовані рішення у відповідній сфері.

З 2006 року питання імунітетів виборних посадових осіб почало перебувати в епіцентрі уваги представників різних політичних сил та глави держави. Більше того, окремі суб'єкти виборчого процесу будували свої передвиборчі кампанії на позачергових виборах 2007 року саме на ідеї скасування депутатської недоторканості, яка почала розглядатись мало не як панацея від всіх «хвороб» політичної сфери. В цілому, погляди політиків щодо обсягу імунітетів виборних посадових осіб знайшли відображення у цілій низці законопроектів.

27 грудня 2007 року народними депутатами України І.Г. Кириленком та В.А. Кириленком на

розгляд Верховної Ради України було внесено проект Закону № 1294 від 27.12.2007 року «Про внесення зміни до Закону України «Про статус народного депутата України», який передбачав виключення із Закону «Про статус народного депутата України» статті 27, яка розкривала зміст депутатської недоторканості. Сам законопроект не узгоджувався зі статтею 80 Конституції України і не міг бути прийнятий без попереднього внесення змін до Конституції України. 18 березня 2008 року цей законопроект не був включений до порядку денного.

18 січня 2008 року народними депутатами України (В.А. Кириленком, І.Г. Кириленком) на розгляд парламенту було внесено проект Закону № 1375 «Про внесення змін до Конституції України» (щодо обмеження депутатської недоторканості). Проект передбачав скасування депутатської недоторканості – вилучення зі статті 80 Конституції положень, згідно з якими: 1) депутатам гарантується депутатська недоторканість; 2) народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані. Цей законопроект 20 березня 2008 року був включений до порядку денного сесії Верховної Ради та направлений до Конституційного Суду, однак 20 жовтня 2009 року парламент не підтримав рішення про його попереднє схвалення. Таким чином, законопроект було знято з розгляду.

8 лютого 2008 року народні депутати В.Янукович, О.Лавринович, О.Лукаш, Ю.Мірошниченко та С. Львович внесли на розгляд парламенту проект Закону № 1375-1 «Про внесення змін до Конституції України» (щодо гарантій недоторканості для окремих посадових осіб), який передбачав **обмеження обсягу депутатського імунітету** (за законопроектом, для притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності не потрібна згода Верховної Ради України; для затримання і арешту народного депутата достатньо лише набуття чинності обвинувальним вироком щодо депутата) **та збереження депутатського індемнітету, а також доповнення статті 105 Конституції України положенням, відповідно до якого Президент України без згоди Верховної Ради України не може бути затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.** Однак цей проект до порядку денного сесії парламенту включений не був. Деяко пізніше (3 жовтня 2008 року) народними депутатами України В.Януковичем, О.Лавриновичем та ін. на розгляд Верховної Ради було внесено законопроект № 3251 «Про внесення змін до Конституції України», аналогічний за змістом до

законопроекту № 1375-1. Він був включений парламентом до порядку денного сесії (20.10.2009 р.) та направлений на розгляд Конституційного Суду України для одержання висновку про його відповідність статтям 157 та 158 Основного Закону.

Приділено увагу питанням імунітетів виборних посадових осіб було і у новій редакції Конституції, запропонованій Президентом України В.Ющенком (проект Закону № 4290 від 31.03.2009 р., до порядку денного п'ятої сесії не включений (рішення Верховної Ради від 22.10.2009 р.). Згідно з цим законопроектом: 1) **член парламенту може бути притягнений до кримінальної відповідальності без згоди відповідної палати парламенту**; у той же час його арешт чи затримання потребують отримання згоди відповідної палати; 2) Президент може бути усунутий з поста в порядку імпичменту у разі вчинення ним **умисного злочину** за рішенням **2/3 членів кожної палати** (при цьому Верховний Суд України пропонується виключити з процесу усунення глави держави з посади в порядку імпичменту); 3) запроваджується **імунітет омбудсмана** від кримінального переслідування – уповноважений Національних Зборів України з прав людини без згоди відповідної палати не може бути затриманий чи заарештований до набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; 4) обсяг суддівського імунітету зберігається в існуючих межах.

Аналіз вищезгаданих законопроектів дозволяє зробити низку висновків.

Практика повного скасування депутатського імунітету загалом не є поширеною у більшості європейських країн – як відзначалось, у більшості європейських держав інститут депутатської недоторканості існує в обмеженому (звуженому) вигляді. З урахуванням рівня розвитку демократії в Україні, недостатнього рівня незалежності прокуратури та органів слідства від політичних впливів, ідею повного скасування депутатської недоторканості **навряд чи можна вважати обґрунтованою.**

Ідея скасування **президентського імунітету** у тому вигляді, в якому вона знайшла відображення в законопроектах № 1375-1 та 3251, заслуговує на критичну оцінку, оскільки **фактично нівелює інститут дострокового припинення повноважень Президента в порядку імпичменту згідно із статтею 111 Конституції.** Крім того, сам підхід до визначення меж імунітету глави держави та способу його зняття не узгоджується із європейською практикою та суперечить принципу стримувань і противаг.

Поширення імунітету від кримінального переслідування на **парламентського омбуд-**

сман (як це передбачено законопроектом № 4290) на сьогоднішній день є безпідставним. По-перше, практика діяльності Уповноваженого з прав людини дозволяє говорити про те, що він **не зазнавав і не зазнає** суттєвого тиску з боку виконавчої влади, у тому числі – через використання в якості інструменту такого тиску системи правоохоронних органів держави. По-друге, аналогічний досвід, хоча й існує у ряді європейських країн, критично оцінюється міжнародними організаціями, зокрема – вже згаданою ГРЕКО, іншими словами – там, де омбудсманам надано імунітет від кримінального переслідування, його пропонується скасувати.

Як відзначалось вище, у своїх рекомендаціях

ГРЕКО наполягала на перегляді всієї системи імунітетів, а не лише імунітетів окремих суб'єктів, зокрема – у напрямі запровадження механізмів швидкого зняття імунітетів та забезпечення збереження доказів. Натомість включений до порядку денного сесії Верховної Ради та направлений для отримання висновку Конституційного Суду законопроект № 3251 не передбачає **уточнення процедурних аспектів зняття імунітету з Президента в порядку процедури імпичменту (стаття 111 Конституції), а також можливості затримання чи арешту суддів, народних депутатів України без згоди Верховної Ради України у випадку, якщо їх затримано на місці вчинення злочину (flagrante delicto).**

5. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ

1. З огляду на те, що практика повної відсутності імунітету у члена парламенту не є типовою для більшості європейських країн, а також те, що Україна далеко не в повній мірі є демократичною і правовою державою, ідея повного скасування депутатської недоторканості є, на наш погляд, недостатньо обґрунтованою.

2. У більшості країн Європи, як відзначалось, з-під дії імунітету вилучено випадки затримання депутата на місці вчинення злочину (*flagrante delicto*), а дія самого імунітету не поширюється на випадки проведення слідчих дій, непов'язаних з обмеженням свободи пересування осіб, які користуються імунітетами. В Україні ці два принципи варто закріпити в статтях 80 та 126 Конституції України, які визначають обсяг імунітету народного депутата України та суддів. Відповідно, цей принцип також має бути відображений у Законі «Про статус народного депутата України» та Законі «Про статус суддів».

3. Конституційне регулювання процедури усунення Президента України з посади в порядку імпичменту не відповідає підходам до регулювання зняття президентського імунітету більшості країн Європи. До статті 111 Конституції України слід внести зміни, які передбачатимуть впровадження одного з таких варіантів: а) остаточне рішення про усунення Президента з посади в порядку імпичменту приймається Верховним Судом України за обвинуваченням, висунутим 2/3 від складу Верховної Ради; б) остаточне рішення про усунення Президента з поста приймається не менш ніж 2/3 від конституційного складу парламенту на підставі висновків і пропозицій тимчасової слідчої комісії.